

**Yesu Kristo Kiano Ioluano Vou
Napano
MATAIU
Bivitauiāio
Verialiano Moti**

Tukunu bulati na niosi nei

Niosi nei Yesu Kristo Kiano Ioluano Vou napano Mataiu jirio, naio berial ioluano vou ber Yesu naio be toro napano Atua berkario ban kiano tomu nalo nua, ber mia rimei rilarur kiano tomu nalo. A ea Yesu, verikariano nalo napano Atua mila ban kiano tomu nalo nei ea Naverikariano, moruo nalo amoluo.

Yesu moluo ea kulo Israel kialo yati, naio be nalo tai jo bijalo, mia ioluano vou nei maka ve nalo nei ga kanalo, be tomu nalo na yetemerba kanalo.

Mataiu midu vatitig torogio nalo na niosi nei ju jibe nei. Beamu, naio berii napano Yesu kiano moluoiano, mia jokia ban berii tukunu na napano Jone baruei ea naio, bija napano Siñaro milavon naio. A iorou, naio berii napano Yesu jikar kiano iñauano ea tanobuku nei Kalele, ana jo berii ioluano vou ban tomu nalo, a jo berlogloglo, a jo milarur tomu nalo kialo mieano. Mia iorou bereio, naio berii napano Yesu jaluvo den Kalele miel ba Yerusalemo, a naio berii vite nalo napano Yesu mila ea sude maaro na kiano iñauano. Mia maariano, naio berii napano Yesu m̃aro, a naio meul bereio.

Mataiu berii napano Yesu be Naveriloglogiano novo tai napano mije moroano ka verial nioti na Atua kiano Tuboiano, a berii bajago napano Atua binime i be Parinio Tubo ka kiano tomu nalo. Vite nalo telabo napano Yesu berloglog ka tomu nalo, Mataiu jankanio ea yati jimo.

Yesu berloglog kiano tomu nalo mave ea suku.

Ea kiano verloglogiano nene, naio berial bajago napano tomu nalo monoka alaio, ka amei napano Atua ve Parinio Tubo kalo. A naio berial kialo imauano, a kialo moroano nalo, a vite nalo napano mia avokar ea juluvati na kialo meuliano ea yetemerba vou na napano mia Atua rive Parinio Tubo kanio kiano Verloglogiano nalo nei ajua mirano jimo [5] ban bokar mirano aluo [7]

Yesu berloglog kiano tomu duelimo ba juo [12], a jian moroano banlo ka ava averial kiano Ioluanou vou van tomu dolu nalo. Verloglogiano nalo nei ajua mirano duelimo [10]

Jamerjiano nalo napano Yesu ber ka verii tomu nalo napano Atua be Parinio Tubo kalo, a Yetemeriba vou na napano mia ava atuaio. Jamerjiano nalo nene ajua mirano duelimo ba tolu [13]

Yesu berloglog kiano tomu nalo ka bajago napano toro monoka rila ka takisor naio. Verloglogiano nalo nei ajua mirano duelimo ba arolu [18]

Yesu berloglog kiano tomu nalo, ber vite nalo napano mia rimaluvo ea bogo na maaro, bija yetemeriba vou napano Atua rive Parinio Tubo kanio, mia rimaluvo. Verloglogiano

nalo nei ajua mirano duelimo valuo ba veri
[24] a mirano duelimo valuo ba jimo [25]

Torogio nalo na niosi nei

Yesu korobinio nalo a Yesu kiano moluoiano
1:1—2:23

Jone Baruei kiano iñauano 3:1-12

Jone baruei ea Yesu, a Sim̃aro milavon naio
3:13—4:11

Yesu mila kiano iñauano ea tanobuku nei
Kalele 4:12—18:35

Yesu jaluvo den Kalele ban yako Yerusalemo
19:1—20:34

Yesu kiano sude maaro napano mila kiano
iñauano yako Yerusalemo bija vio nalo
vaataro kean Yerusalemo 21:1—27:66

Yesu meul bereio a kiano tomu nalo amial naio
28:1-20

Yesu korobinio nalo

Luka 3:23-38

¹ Yesu Kristo naio miyotuba ea bajulukuti na
tormoruo juo na tortoru na kulo Ju nalo korobilo,
nina be Epraamo naio beamu, bija Teviti naio
iorou kanio. Yesu korobinio nalo nonovio, sialo
ajibe nei:

² Epraamo naio kenerinio napano Aisak.

Aisak naio kenerinio napano Yakovo.

Yakovo naio kenerinio napano Yuta, naliko
kuruano dolu nalo.

³ Yuta naio kenerinio juo Beresi naljuo kuru-
ano Jera, naljuo abe savoro, napano kenielo
Tem̃ar.

Beresi naio kenerinio napano Esrono.

Esrono naio kenerinio napano Remo.

⁴ Remo naio kenerinio napano Aminatapo.

Aminatapo naio kenerinio napano Nesono.

Nesono naio kenerinio napano Solomon.

⁵ Solomon naio kenerinio napano Boasa, ana

Boasa nene napano kenieno napano Reavo.

Boasa naio kenerinio napano Ovete, ana Ovete nene na kenieno Ruta.

Ovete nene kenerinio na Jese.

⁶ Jese naio kenerinio napano Teviti, ana Teviti nene napano be parinio tubo na vio Israel.

Teviti naio kenerinio napano Solomon, ana Solomon nene na kenieno tira na Uraia koano jukamu.

⁷ Solomon naio kenerinio napano Reopoam.

Reopoam naio kenerinio napano Apia.

Apia naio kenerinio napano Asa.

⁸ Asa naio kenerinio napano Jeosevata.

Jeosevata naio kenerinio napano Joramo.

Joramo naio kenerinio napano Usaia.

⁹ Usaia naio kenerinio napano Jotamo.

Jotamo naio kenerinio napano Easa.

Easa naio kenerinio napano Esekaia.

¹⁰ Esekaia naio kenerinio napano Manasa.

Manasa naio kenerinio napano Amon.

Amon naio kenerinio napano Josaia.

¹¹ Josaia naio kenerinio napano Jekonaia naliko kuruano nalo. Naruei ea kialo bogo nei, kulo buruvenuo dolu napano Bapilon nalo abano aburu bulag kulo Israel nalo ka ava aimāu kurano ga tibe na yako Bapilon.

¹² Ka bogo napano amimāu kurano ga yako Bapilon kia ga vo, Jekonaia naio kenerinio napano Sieltiel.

Sieltiel naio kenerinio napano Serupapele.

¹³ Serupapele naio kenerinio napano Aviyuti.

Aviyuti naio kenerinio napano Eliakim.

Eliakim naio kenerinio napano Aso.

¹⁴ Aso naio kenerinio napano Setoko.

Setoko naio kenerinio napano Akimi.

Akimi naio kenerinio napano Eliuti.

¹⁵ Eliuti naio kenerinio napano Eliesa.

Eliesa naio kenerinio napano Matano.

Matano naio kenerinio napano Yakovo.

¹⁶ Yakovo naio kenerinio napano Yoseve, napano koano Mere. Mere nei, naio be Yesu kenieno, naña aberii naio ka be Naverikariano.

¹⁷ Naruei jikar ea Epraamo binimeï bokar Teviti, be taara duelimo ba veri [14]. A jikario ea Teviti binimeï bokar bogo napano kulo Bapilon aburu bulag kulo Israel nalo ka ava aimãu kurano ealo, be bunu taara duelimo ba veri [14]. A mia jikario ea bogo na nalo ajua vio Bapilon binimeï bokar bogo napano Kristo kiano yotubaiano, be bereio taara duelimo ba veri [14].

Abar Yesu

Luka 2:1-7

¹⁸ Ninei be tukunu napano abar Yesu Kristo eaio, m̃arabo nene ninei: kenieno tira napano Mere, na beamu aberkakario ka mia naio soro ka toro tai, siano Yoseve. Ana bogo na maka asoro vo, mia Mere mijoglubar ka be m̃abono, napano m̃abono nei binimeï ea Niununo Lu. ¹⁹ Ana Yoseve napano aberkar ka mia naio rivuru Mere nei ve koano, naio be toro novo tai, a naio maka toña river Mere naio mila vite na bova tenia.

Mia naio mial ka mia nalo ve juo monoka ala korov kialo verikariano nei, mia naio jidomii ka mia rimaukanio ea bajago novo tai napano melumu ga, bior naio maka sidom rila Mere rimou mēle rivior vite nei. ²⁰ Mia bogo napano naio jidomii ka mia rila tibena, Atua kiano nailiano tai miyotuba kanio ea monovovvano tai bogiano, naruei nailiano nei berii kanio, berinavo “Yoseve, jau Teviti kiano bajulukuti, jau kojog re rivova ka mia kovuru tira na Mere ka ve koamo, bior tete na joa mabono, binimei ea Niununo Lu. ²¹ Mia Mere naio rivar tete sumāno tai, mia monoka jau kesisia siano ka Yesu Naioruriano, bior mia naio rilakon nonovio kiano tomu nalo kialo kariano nalo.”

²² Naruei vite nalo nei miyotuba jibe na ka rila iliano tai rimeī rive riano tavukia na Atua naio berial nua ea niono Naverialiano Aisea, ²³ napano naio berenio, berinavo

*“Mia merevono tai na maka rijikia sumāno vo,
mia naio ve mābono,
mia naio rivarlar kenerinio sumāno tai,
mia nalo asisia siano aver ‘Emanuela.’”* Ais
7:14

Sio nei “Emanuela,” berenio “Atua to kiteaku.”

²⁴ Naruei Yoseve naio jevijo bereio, ana naio mila jibe ka napano Atua kiano nailiano berkanio, ana joro ka Mere, buru be koano.

²⁵ Mia maka nalo atubiju vo bano-o bokar bogo napano Mere naio barlar kenerinio nene karina. Ana bogo napano Mere bar kiritete nene, ana mo Yoseve jisīa tete nene ka Yesu.

2

*Tomu nalo namã amijikia batitig bajago na
marivitano nalo abinimei ka aial Yesu*

¹ Yesu kiano yotubaiano ea komeli tai na siano Betleem, ea tanobuku na vio Yutea, ka bogo na Erot naio be parinio tubo ka kulo Israel nalo. Mia maka vesiou ga ka bogo nene, ana tomu tai namã amijikia batitig bajago na marivitano nalo, abinimei ea vio Yerusalemo. Nalo nei ajumolu ea kialo buruvenuo ea vio namã mrenio mijivi eaio abinimei. ² Naruei nalo abika den tomu nalo, aberenio “?Tete na miyotuba voniganei, na aber mia naio ve kulo Israel kialo parinio tubo, naio jo be? Kumemi numial kiano marivitano nene ruei, miyotuba ea vio napano mrenio mijivi eaio, ana kumemi nubinimei ka nuvilivu ka siano.”

³ Bogo na iliano nei binimei bokar Parinio tubo Erot naliko kulo Yerusalemo nalo tealo, amijogio, mia nalo maka asaaro kanio. ⁴ Naruei Parinio tubo Erot naio bio tomu na tortoru na kulo lu nalo naliko naverloglogiano na tuboiano nalo abinimei amial naio, ana naio bika denlo, berinavo “?Mia Naverikariano namã aju aberiio vurua na, mia naio rimei riyotuba to be?”

⁵ Nalo nei aberdope, aberinavo “Mia Naverikariano naio riyotuba ea tanobuku na vio Yutea, ea komeli na vio Betleem. ⁶ Nina bior beamu naverialiano tai naio bivitauiakar iliano nalo nei, berenio

‘Atua naio ber jibe nei, berinavo

*“Kamii na vio Betleem, maka kuvijikia kuver
kulo dolu na tortoru nalo na ga ea vio
Yutea, nalo ga abe tomoruo loa kamii,
ana kamii kumitutano, makanio,*

*bior mia navuriñaraboiano na toru tai riyotuba
ea kamii rimemedu,
naio rivitikar vatitig kiaku kulo Israel nalo.””*

Maika 5:2

⁷ Karina Parinio Tubo Erot naio bio bena ga tomu napano amijikia bajago na ñarivitano nalo, abokar vioriano tai naliko naio ga, ka naio jidom rijogio vatitig denlo ka ñarivitano nene naio miyotuba memedu ka bogo vaio. ⁸ Bisi na naio ber kalo, berinavo “Monoka kamii kuva kuvisirag tete nene, ver kuvilealio, ana mo mia kumei kuverialio va kiniou bereio, ka mia kiniou bunu nava nolotu ka siano,” bisi na naio miilalo aba Betleem. Mia kanano iliano nei be sibiano ga, naio jidom rileal tete domudomu nei ka mia naio riva ruebinio ga.

⁹⁻¹⁰ Ana tomu nalo nei amiagago ka Parinio Tubo Erot kiano iliano nalo bisi, ana nalo aban ea kialo ñarabo, ana amial bereio ñarivitano nei nua amialio naio jo merera ea vio na ñmerenio mijivi eaio. Mia bogo na nalo amial bereio ñarivitano nene, nalo amijog bo toru laka, ana ñarivitano nei naio buru ñarabo kalo abano-o aboru ea vio na kiritete nei naio mon eaio. ¹¹ Naruei nalo aba joomo ea yimo, amial kiritete bija kenieno Mere. Naruei nalo aminie kamu kean naio, amilivu ka siano. Karina nalo abetavo ea kialo basaro nalo, ana abar kanano jidomiano nalo banio, niogo tai, bija bonotanunu na siano

vrakenses, bija pomat, na puruveru nene bavin
laka, siano mer.

¹² Naruei bogiano, ana Atua mil banlo ea
monovovuano tai, berburelo ka mia avan re
bunu aial Erot. Naruei nalo ajumolu, ajel ea
m̃arabo dolu aban bereio ea kialo vio.

Amidu Yesu sesa nene, aburo aba Ijivi

¹³ Bogo na tomu nalo nei ajuvan vio nei ruei
abano, ana Atua kiano nailiano tai miyotuba
ka Yoseve ea monovovuano tai, naio berkanio,
berinavo “Yoseve, jau kotumolu, kodu kiritete
domudomu naljuo keniene, kuva kuvitu bilig
ea vio Ijivi, bior Tubo Erot naio joṃa jidomii
kakar ka mia riila kiano tomu na mira nalo
asirag kiritete domudomu na ka mia auebinio.
Kamiu monoka kuva kuvitua vio na rivano-o
ver kinioi never kamiu kumei, ana mo kumei
bereio.” ¹⁴ Ana Yoseve jumolu, midu kiritete
domudomu naljuo keniene, ka bogiano nene ga
ajumolu amiel ka avan ea vio Ijivi. ¹⁵ Nalo ajua
vio na jiou kija, bano-o bokar bogo na Parinio
Tubo Erot naio m̃aro.

Tena maluvo jel jibe nei ka mia rimemedu
ka Atua kiano iliano tai na naio beriio ban
Naverialiano Osea nanua ruei, berinavo

“Keneriku joa vio Ijivi,

*mia kinioi nobio naio ka rimei bereio.” Osea
11:1*

Tomu na mira amue tam̃aria tete nalo

¹⁶ Mo bogo na Parinio Tubo Erot naio mijikia
ka tomu napano amijikia batitigio m̃arivitano
amiyotel ea naio, maka bunu amei eaio, naio
tinienmimi toru, ana naio ber ka kiano tomu

na mira nalo, ka ava asirag kiritete suṁṁano nalo napano ajua vio Betleem bija komeli nalo napano aju jouro ea tanobuku nei, nalo nonovio na kialo yuka maka rivokar yuka ve juo vo, ka mia nalo auebinvinlo aṁṁarmṁaro. A naio buluku bogo nei memedu jibe nei, bior iliano napano naio mijogio den tomu nalo nei nua, aberial memedu ban naio ka bogo napano mṁarivitano nene naio miyotuba garuei be moti eaio.

¹⁷ Ea mṁarabo nei, vaio napano Naverialiano Jeremaia ber nua bini-mei miyotuba be riano, na naio berinavo

¹⁸ *“Jooa na tegiano tai amijogio ea vio Rama, tegiano na tinie jaleleiano.*

*Rejel naio joṁṁa jegi kumabinio nalo, naio miilkie ka aioliṁṁilipi naio, bior kumabinio nalo aṁṁarmṁaro liki.” Jere-
maia 31:15*

*Yoseve midu Yesu sesa ajuvan vio Ijivi, abin-
ime i bereio ea vio Nasarete*

¹⁹ Mia bogo na Parinio Tubo Erot naio mṁaro, Yoseve nalo aju kia ga Ijivi vo, naruei naio monovovu, mial bereio Atua kiano nailiano tai, napano naio binime i berkanio, ²⁰ berinavo “Yoseve, jau kotumolu, kodu tete na vija keniene, kami u kuvan bereio ea kenemi u venuo napano Israel, bior Parinio Tubo Erot nanua mṁa jidom ruei kiritete na, naio mṁaro ruei.” ²¹ Naruei Yoseve naio jumolu, midu tete bija keniene, ana nalo aban bereio ea kialo venuo napano Israel.

²² Mia bogo napano Yoseve mijogial ka Akaleasi jo jeleig karamṁano Erot, ka naio be parinio tubo ea vio Yutea, Yoseve naio merou ka

rivan bereio ea vio Yutea. Ana Atua mil bereio ban Yoseve ea monovovuano tai, berbure naio ka mia naio rivan re bunu ea vio Yutea bereio, naruei Yoseve naio ban ea vio dolu, vio nene siano Kalele. ²³ Ana nalo aba ajua komeli tai napano ea tanobuku na, siano Nasarete.

Vite na maluvo jibe na ka rila naverialiano nalo kanalo iliano nalo ave riano, napano m̃a aberii Verikariano nei nanua ruei, aberinavo “Mia averenio naio be toro re Nasarete tai.”

3

Jone Baruei joa vio yauo, naio joṃa mioliolu ka naviligiano

Mak 1:1-8; Luka 3:1-18; Jone 1:19-28

¹ Yesu naio miluo binimei toru, nina ea vio Nasarete kia ga vo, mia ka bogo na, Jone Baruei miyotuba binimei ea vio yauo na Yutea, naio mioliolu berinavo ² “Kamui monoka kuvilig kamui bior Atua kanano navenatuboiano jo binimei.”

³ Mia ninei be toro napano Naverialiano Aisea naio joṃa berial nua ruei, berinavo

“Toro tai bio jouo ea vio yauo, berinavo

‘Kamui kuvila Atua kiano m̃arabo rimemedu, ka mia naio

riyotuba ea kenemiu meuliano nalo.’ ” Ais

40:3

⁴ Jone Baruei nene naio javukia Naverialiano Elaija re nua, jibe ka napano naio maka m̃ano kulum̃arauo novo nalo, mia m̃ano kulukoti amim̃aukanio ea vijinio kamele ga a naio mior m̃ano kulukoti ka niati kulubue marauo tai ga.

Sano sinaniano na yeturu nene naio be surubu nalo ga bija vite sesei napano sukabak nalo amimaukanio. ⁵ Mia tomu na vio Yerusalemo bija komeli dolu nalo na vio Yutea, bija komeli nalo napano mña aju vaataro ka mñarauei na vio Yortano, abinimei ka naio. ⁶ Ana aber bulag kialo kariano nalo banio, naruei naio baruei ealo ea mñarauei na vio Yortano.

⁷ Be bogo tai, Jone mial ka napano be tiniobi na terati juo na nalotuno na kulo Ju nalo kialo, nina be Varisis bija Satusis nalo, abinimei ka naio rivaruei ealo, mia naio mil jikili banlo, naio berinavo “?Kamiu kumitavukia maro nalo ga napano amerou ka sebi tai naruei nalo aburo, mia kamiu kuberiamña mia kumijikia kuvuro ka sebi napano mia Atua riila rimei, napano kamiu maka kuvilig vatitigio kamiu rivu vo?” ⁸ A ver kamiu kube riano ka kubilig tiniemiu bior kenemiu kariano nalo, mia kuvila titai medave ea kenemiu meuliano nalo ka mia ajikia ka kube riano. ⁹ Mia maka rivu kamña kuvarvar ka kamiu, tibe kanio namña kumilaio, kuberinavo ‘Kito robo ruei, robe Epraamo kiano bajulukuti nalo.’ Mia kiniou neber ka kamiu, neber vite na maka ve titenia, bior Atua naio mijikia rivar puruveru nalo nei riviliglo amei ave Epraamo kiano bajulukuti nalo, ka adu jelemiu. ¹⁰ Neber ka kamiu, yekesi tai jua burupati iesi ruei, ju rorea ka mia ate bulag buruiesi nalo napano maka avar mñarati nalo na bo, mia ate bulaglo avukulo avan ea sebi sisenlo. ¹¹ Kiniou nojukamu nebinimei, nojomña nabaruei ea kamiu ka uei ga, ka rila

rimeravo ka kamiu kuvilig kamiu ruei, mia be toro dolu tai napano jo binime iorou ka kiniou. Naio jo loa kiniou, a kiniou maka navare ka neive kar kiano kulubue, ĩelina nala kiano iĩauano dolu tai. Mia naio naruei mia rivaruei ea kamiu ka Niununo Lu vija kiano sebi ka sisen kon bulag iorosoro nalo den kenemiu meuliano nalo. ¹² Naio midukar titai jibe ka mĩarte a joa jumĩano, ka mia naio rilakon vatitig kanano uiti nalo. Mia naio rivar uiti napano be nioti uiti na bo, ava joomo ea kunuano, mia nalo na abe vinikiti ga, mia naio risebilo ka sebi tai napano maka rijikia riĩmaro bogo tai leleio.”

Jone naio baruei ea Yesu

Mak 1:9-11; Luka 3:21-22

¹³ Mia Yesu naio juvan vio Kalele, binime i ea mĩarauei Yortano, ka Jone naio rivaruei eaio. ¹⁴ Mia Jone naio jidom riverbure be deio, ana naio ber “?Jumĩabe ana jau kobinime i ka navaruei easo? Kejiio, memedu ga ka jau kavaru e i ea kiniou.”

¹⁵ Mia Yesu naio berdoĩe, berinavo “Ĵeli ga koig, mia tibena re. Jau kala ninei beamu vo, bior bo laka ka mia kito ve juo monoka rotumĩa rataki vite nalo napano Atua jidom ka kito roimĩaukanio.”

Naru e i Jone mijamo ka Yesu binime i, ana naio barue i eaio.

¹⁶ Mia bogo napano Jone barue i eaio bisi, ana Yesu nene jaluvo den uei, ana vaarakurano naio mial vio mave betavo ka naio, ana naio mial Atua kiano Niununo Lu batove javukia vaama

tai, binimei bujo jua Yesu. ¹⁷ Naruei Atua mil batove, naio ber “Nina be keneriku napano kiniou nejidom m̃lea naio. Kiaku jidomiano joa naio, kiniou najaaro toru m̃le ka naio.”

4

Siñaro nalo kanalo parinio tubo, naio mila von Yesu

Mak 1:12-13; Luka 4:1-13

¹ Iorou ka bogo napano Jone Baruei naio baruei ea Yesu bisi, ana Niununo Lu buru Yesu ban ea vio yauo tai ka siñaro nalo kanalo parinio tubo rila von naio. ² Naruei Yesu naio mondulu ka bogoti duelimo va veri [40] a bogiano duelimo va veri [40], ka bolkouo, mia iorou ka bogoti nalo nei ana jijer taneaio. ³ Ana mo Siñaro, toro nam̃a milavonvon tomu nalo, naio ber ka Yesu, berinavo “Verenio jau kobe Atua kenerinio riano, ana mo kover ka puruveru nalo na aju na, ka amei ave joko, ka kesen tai.”

⁴ Ana Yesu naio berdoñeio, berinavo “Makanio, bior Niosi Lu naio berenio ruei, berinavo

‘Maka toro rijikia rimeul ea ga sinaniano,

*mia toro mijikia rimeul ea iliano nonovio
napano Atua naio berenio.’ ”* *Tiut 8:3*

⁵ Mia Siñaro naio milavon Yesu kiano jidomiano bereio, naio jiloglog Yerusalemo, naio buru kiano jidomiano bavin mave ea Atua Kunuano Lu. ⁶ Naruei Siñaro ber ka Yesu, berinavo “Verenio jau kobe Atua kenerinio, ana mo jau

koviako kavatove ea borotano. Mia jau kovu ga na, bior Iliano Lu naio berii Atua, berinavo

*‘Mia naio mijikia riila kiano nailiano nalo,
ka amei atu avitikariso.*

*Mia nalo adukarso ga ka juñalo mave, ka mia
kavan re jaamo ea puruveru.’ ”*

*Iouano
91:11,12*

⁷ Ana Yesu berdoŕe Siñaro, berinavo “*Makanio,
bior Niosi Lu ber bunu ruei, berinavo*

*‘Maka rivu ka kalavon kanamo Tubo Atua,
jau katadua re naio ka rila kiamo vite tai.’ ”*

Tiut 6:16

⁸ Naruei Siñaro naio milavon Yesu bereio, ka jidom rivuru Yesu kiano jidomiano rivavin ea burusuku na toru laka tai, ka mia naio rijikia siloglog buruvenuo nonovio na vio yetemeriba nei ka Yesu, rivija vite maraiu nene nalo. ⁹ Naruei Siñaro milavon Yesu bereio va rolu nene, berinavo “Saba nalo na komial na mia kiniou najamo kalo vansom, verenio jau keinietano, jau kolotu ka kiniou.”

¹⁰ Mia Yesu naio mil ban Siñaro, berdoŕe kiano iliano, berinavo “Jau kovuro den kiniou, Siñaro. Niosi Lu naio berenio ruei, berinavo

*‘Mia jau kolotu ka ga Tubo kiamo Atua, naio ga
takurano,
mia naio ga kala kanano iñauano.’ ”*

¹¹ Naruei Siñaro buro den Yesu, ana nailiano nalo abinime, aju naliko amiyoluŕiluŕi naio.

*Yesu jikar kiano iñauano ea tanobuku na
Kalele*

Mak 1:14-15; Luka 4:14-15

¹² Mia ka bogo nei, parinio tubo Erot kiano tomu na mira nalo tai aba abokar Jone Baruei, ana aburu naio ban ea yimo na tetavokoiano. Mia ka legiano nene ga Yesu naio mijogial lilianiano nei, naruei naio jumolu den vio na, ana ban bereio ea tanobuku na vio Kalele.

¹³ Mia naio maka riva toa vio Nasarete, mia naio mijaka batove ea m̃arkomeli na vio Kapeneam, napano naio jo vaataro ka ueiyabo na toru na vio Kalele. Vio nalo nei napano jikar Kalele batove boru koyou ea tei, beamu borotano nei naio be Sebulano kiano bajulukuti nalo bija Naptali kiano bajulukuti nalo kialo nua. ¹⁴ Tenei miyotuba jel jibe nei ka mia rila iliano nalo napano Naverialiano Aisea berialio nanua ruei, rimei rive riano tibe ka napano naio berenio, berinavo

¹⁵ *“Kamiiu tomu nalo na Sebulano bija Naptali kialo vio nalo,
napano kamiiu kumitu iviso ka m̃arauei na vio Yortano bija tei na toru,
kamiiu na vio Kalele, vio na tomu na maka ajikia Atua, kamiiu kuvijog iliano nei:*

¹⁶ *Tomu nalo napano m̃a aju nunu ga, mia nalo aial burum̃ara yulu tai.*

*Nalo na aju nunu dam̃ariga,
ka mia m̃a am̃arm̃aro ga,
mia burum̃ara yulu tai naio rimereralilo.”*

Ais 9:1,2

¹⁷ Mia jikar ea bogo nei, ana Yesu naio jom̃a mioliolu, naio berinavo “Kamiiu monoka kuvilig

kenemiu jidomiano nalo ka kenemiu kariano nalo, bior navenatuboiano na vio mave naio binime i vaataro ruei.”

Yesu bio kiano naiagagoano veri

Mak 1:16-20; Luka 5:1-11

¹⁸ Yesu naio joña mieliel kiki jakii baramudou na ueiyabo napano toru na vio Kalele, ana naio mial tomu juo, Saimon Pitere naio kuruano Adru. Naljuo ajumña ajuvan suḑede, bior naljuo amijikia bajago namña aburu niado. ¹⁹ Mia naio ber kalo, berinavo “Kamjuo kuvitakisori kiniou, mia kiniou nala kami kuve navagadeano na tomu nalo.” ²⁰ Mia vaarakurano, naljuo ajuvan kialo suḑede nalo ajubo, ana nalo ajakisori Yesu.

²¹ Karina Yesu naio miel ban lie kija ga bereio, ana naio mial tomjuo dolu bereio, Yemesi naio kuruano Jone, nalo abe Sepeti kenerinio nalo. Nalo ajua kialo buluku uako naliko karamñalo, nalo ajumña amila batitig kialo suḑede. Naruei Yesu biolo ka atakisorio, ²² mia vaarakurano ga, nalo ajumolu soḑeli, ajuvan karamñalo jobo ea kialo uako, ana nalo ajakisori Yesu abano.

Yesu naio mioliolu, berloglog tomu nalo, a naio mieliel ka mieiano nalo

Luka 6:17-19

²³ Naruei Yesu naio joña mieliel ea vio nalo napano Kalele, naio joña berloglog kulo Ju nalo ea kialo yimo na lotuano nalo. Naio joña berial ioluano novo nei na Atua kiano navenatuboiano, mia naio mieliel ka tomu napano namña amie, naio milarur tomu namña mieiano dedade nalo

milalo, abo bereio. ²⁴ Naruei ajukunu ka Yesu siano banbano barko reraio bunu burumbara tanobuku na vio Kalele tivelinio batove, napano ajisia ka Siria. Naruei tomu nalo na vio na bunu abarvar kialo namieiano nalo abinimei amial Yesu. Nalo nene tealo amie, tealo amijog niabele mijalele, tealo niadu jualo, tealo ajumã amiabulu marmaro, mia nalo tealo napano niabele nalo amarmaro, mia Yesu naio milarurlo abo bereio. ²⁵ Mia tiniobi toru na tomu nalo ajakisor Yesu ka bogo na. Nalo nei amolmoluo ea vio Kalele, ea vio napano ajisia ka Komeli Duelimo, mia ea vio Yerusalemo a ea vio dolu nalo na vio Yutea, a ea vio nalo napano jua mrauei na vio Yortano tivelinio bano. Nalo na vio nalo nei naruei nalo ajakisor Yesu ea bogo na.

5

Yesu berloglog tomu nalo

Luka 6:20-23

¹ Mia be bogoti tai, ana Yesu naio mial tiniobi toru abinimei aju naliko, naruei naio bavin ea suku tai. Jibe ka kialo naverloglogiano tai, naio jotano, ana na kiano tomu nalo abinimei ajutano jeliviv eaio, ² ana na naio berlogloglo.

³ Mia Yesu kanano iliverloglogiano nalo na tortoru tai ajibe nei. Naio berinavo

“Nalo napano abitulubar ka maka aleal Atua ea
kialo meuliano nalo vo,
mia ilivuiano rimei toalo,
bior mia Atua naio rive Parinio Tubo ka
tomu nalo na ajibe na.

- ⁴ Nalo napano amijog bova ka jaleleano nalo, ana
ajũa ajegi,
mia ilivuiano rimei toalo,
bior mia nalo avokar luřiluřiano, ka mia
nalo ajog rivu bereio.
- ⁵ Nalo napano tinielo melumu bo, mia ilivuiano
rimei toalo, bior napano Atua berkario
ruei
ka mia rije tonovo na yetemeriba nei vanlo.
- ⁶ Nalo napano ajidom m̃lea bajago napano
memedu javukia napano m̃a Atua naio
jidomio,
mia ilivuiano rimei toalo, ana na mia nalo aial
bajago na memedu nalo nei amei avujo lou
vatitig ea kialo meuliano nalo.
- ⁷ Nalo ga napano ajũa tinielmiia tomu dolu
nalo, mia ilivuiano rimei toalo,
ka mia Atua naio mijikia tinienrialo ve toru.
- ⁸ Nalo ga napano kialo iviso meravo bo, ilivuiano
rimei toalo,
ka mia aial Atua.
- ⁹ Nalo ga napano abe tomu nam̃a amila tum̃aro,
mia ilivuiano rimei toalo, ka mia Atua naio
riviolo ave kenerinio nalo.
- ¹⁰ Nalo ga napano amonea Atua, napano mia
m̃a tomu dolu nalo amila baravo kalo bior
kialo moneano nene,
mia ilivuiano rimei toalo, bior mia
Atua rivurlo ava jouro ea kiano
navenatuboiano.
- ¹¹ “Kamiu napano verenio tomu nalo amila
lelan kamiu ajũa amijil kamiu, a ajũa amila
sibi ea kamiu, napano ajũa aber niegeniege

kamiu, nina bior kube kanaku tomu nalo, mia ilivuiano rimei toa kamiu bunu. ¹² Kamiu kuvisidom bijovijon re, kuvisaaro ga, bior amila kiki kamiu ea bajago na ga amila ka naveri-aliano nalo re nua. Mia kamiu kuvar kenemiu burum̃ara ijaiano ea vio mave.”

Vaatei bija yulu

Mak 9:50; Luka 14:34-35

¹³ Ana Yesu ber bunu, berinavo “Kamiu kube vaatei na tomu nalo na yetemeriba nei, napano kenemiu bajago novo naio bakar vio yetemeriba nei maka riva riovova laka. Ana verenio vaatei nei rijeja re bunu rivu, maka bunu rijikia rila kanano im̃auano, a maka bunu titai rijikia rila rivu, mia naio bo ka ga avukuio rivano.

¹⁴ “Kamiu kumitavukia yulu na yetemeriba nei. Mia verenio m̃arkomeli tai toa suku lev-levi mave, mia bogiano tomu nalo napano aju koalabo amijikia aial yulu na m̃arkomeli nene, tomu nalo napano ajuaio maka ajikia aduvan kanalo m̃arkomeli nei. ¹⁵ Mia bogo napano verenio rejelan yulu, kito maka rejikia reivekoio ka baja bereio, mia kito rejelan ka reive takilele mave ka vio reraio amerera. ¹⁶ Ana ea bajago nene ga, kamiu monoka kuvijamo ka kenemiu yulu nalo na kenemiu meuliano amerera rivokar tomu nalo, ka ajikia aial vatitig im̃auano novo nalo napano m̃a kamiu kumim̃aukanio. A bogo napano nalo aial kenemiu im̃auano novo nalo,

mia avamenea Karamemiu napano joa vio mave riviorio.”

Yesu naio berii Mosis kiano tuboiano nalo

¹⁷ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Mia maka rivu ka kamiu kuvitumã kuver kiniou nebinimeï ka nala lelan Mosis kiano tuboiano nalo vija naverialiano nalo kialo iliano nalo, ðeli ga, maka lele tibena. Kiniou nebinimeï ka mia natakiï masosoua nonovio, ka nevisi vatitig nioti nene nalo.

¹⁸ Kamiu kuvisidomiïkar vatitig iliano nei, mia tuboiano nalo nei maka ajikia ava kovio bogo tai-o-a ka vio mave vija borotano ave juo avakovio. Tuboiano nei be ilisesa nene nalo telabo, mia maka lele kiri m̃ariliano na tai tertelisu nalo nei rijikia rivakovio, riva rivokar bogo na kiano im̃auano nalo amalmaluvo nonovio. ¹⁹ Tenene na, verenio toro tai rilakorov kiri tuboiano nalo nei tertelisu nei tai, mia naio tomã riverloglog toro dolu ka mia nalo atavukia naio, mia toro nene naio toa vio tai napano jotano maaro ea Atua kiano navenatuboiano. Mia verenio toro na naio bakar batitig tuboiano nalo nei, a naio jomã berloglog tomu dolu nalo ka mia ala tavukia naio, mia naio ve toro na toru tai ea Atua kiano navenatuboiano. ²⁰ Kamiu kumitumã kumisidomii kuberenio naverloglogiano na tuboiano nalo a Varisis nalo abe tomu na memedu nalo laka ruei, a kamiu monoka kuvila bajago nalo na memedu lie vo tuvululo, ver ðeli, mia kamiu kuvijikia re kuva jouro ea Atua kiano navenatuboiano.”

*Yesu berii natiniemimiano
Luka 12:57-59*

²¹ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Kamiau kumijog ruei ka napano aberloglog kiado tormoruo nalo re nua beamu, aber ‘Kouebini re toro,’ mia bunu ‘Toro na riuebin toro rimaro, mia memedu ka avuru naio riva komeli ka mia ail vanio.’

²² Mia kiniou nei, neber ka kamiau: verenio toro na tinienjer kuruano, mia memedu ka avuru naio riva komeli labo, toro napano mil bova toru ka kuruano, naio berenio ‘!Jau kobo ka ga iakurano!’ memedu ka avuru naio ea kiado tomu na tortoru nalo kialo vioriano. Mia verenio toro tai napano naio mil m̃ele ban kuruano, naio berenio ‘Pariparimo miavovu’ mia memedu ka mia avuku naio rivan ea sebi ea vio na jogvaiano.

²³ Ka tena, verenio bogo tai jau komei ea Atua kiano vio na sida ka mia kodu kanamo ijaiano van naio, mia tiniem rimaio ka napano kanamo vite tai joa jau kamjuo kuruamo, ²⁴ jau monoka kodu batitig kanamo ijaiano tobo ea vio na sida nei beamu vo, ana monoka kavan bereio kala merevuiano kam ve juo beamu vo, avona iorou kanio ana mo jau komijikia komei bereio ka kodu kanamo ijaiano rivan Atua.

²⁵ “Verenio jau bogo tai kovilvil ea toro tai ka titai, karina naio jidom rivurso kava komeli kario, mia bo ka jau kavan soṑeli keial naio ka keil vatitig vija naio tukamu, ka bogo napano maka avuruso kava komeli vo. Verenio makanio, ṑeli mia naio ruduso kotoa toro na toru juṑano ka naio tibureso, a mia naio naruei ruduso kotoa toro naṑa bokakar toro juṑano, ka toro nene naio ruduso kotoa yimo na tetavokoiano.

²⁶ Kiniou neber kaso, verenio tibena mia jau

maka kejikia kataluvo den yimo na tetavokoiano rivan rivokar bogo na mia jau kovulu nonovio kanamo mauo beamu, avona bisi ana jau komijikia kataluvo.”

Yesu berii siakaiano

²⁷ Ana Yesu berii bunu, berinavo “A kamiu kumijog bunu ruei ka napano aberloglogio ruei, aber ‘Mia kala re siakaiano.’ ²⁸ Mia kiniou neber ka kamiu, verenio toro na biti va ea tira tai ka naio jidom rivurio, mia naio mila siakaiano ban tira nene ruei ea kiano iviso. ²⁹⁻³⁰ Verenio miramo tivelinio rilaso kala kariano, bo ka jau ketelario, kovuku rivano. A verenio jumamo tinene rilaso kala kariano, bo ka jau ketelario, kovuku rivano. Bo kanio jau kalavenio niabemo togio tibena, ver p̃eli, mia mokotenamo reraio rivakovio ea vio na jogvaiano.”

Yesu berii titigiano

Mataiu 19:9; Mak 10:11-12; Luka 16:18

³¹ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Bereio, aber bunu nua, aberinavo ‘Toro napano jitiglar koano, mia naio monoka rudu m̃esi na silubariano tai vanio, napano naio beriio meravo ka naio jitiglar naio ruei, tira na maka bunu ve koano.’ ³² Mia kiniou neber ka kamiu, ver toro na ver jitiglar koano, ka iakurano ga maka tira nei naio rive kodovo van koano neibano jukamu, mia ver tira neibano naio rila siakaiano, mia koano moruo naio be burupati nene. Mia toro na ver soro ka tira na jibe nei mia naio mila siakaiano.”

5:29-30 Mat 18:9; Mak 9:47

5:29-30 Mat 18:8; Mak 9:43

5:31 Mat 19:7; Mak 10:4

5:32 Mat 19:9; Mak 10:11,12; Luk 16:18; 1Kor 7:10,11

*Yesu berii jum̃abe ka toro na mila verikariano
ea Atua*

³³ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Kamiau kumijog bunu ruei ka nalo aberii ka kiado tormoruo nalo nua bogobe, aberver jau kover Atua siano ka mia rila kanamo verikariano to sikili, mia maka jau kalakorov bereio kanamo iliano nene. A vaio napano jau koberkar ban Atua, monoka jau kalaiio.

³⁴ “Mia kiniou neber ka kamiau, neber jau maka kejikia kover titai siano leleio ka rila kanamo verikariano to sikili. Maka kejikia kover ‘Riano mave’ ver þelina jau kojom̃a kamila bulag tolu na vio mave napano be vio na Atua kiano. ³⁵ A maka kejikia kover ‘Riano, vio yetemeriba novo na,’ ver þeli, mia jau kala bulag tolu na vio yetemeriba na jotano ka Atua kiano moroano. Maka kejikia koverenio ‘Riano, komeli lu yako Yerusalemo niako vo’ ver þeli, jau kojom̃a komila bulag tolu na vio na kanado Parinio Tubo Lu kanano. ³⁶ A maka kejikia koverenio ‘Riano, paripariku nei’ kanio rila kanamo verikariano to sikili, ver þelina jau kojom̃a komila bulag Atua kiano tolu napano naio ga takurano mijikia rila viju parido tai ve takurano rimei riuvu þelina rimei ribobogio. ³⁷ Ea kenemiu verikariano nalo, monoka kamiau kuver ga ‘Nao,’ þelina kamiau kuver ga ‘Makanio,’ nina ga barei na. Iliano dolu nalo napano m̃a kumitum̃a kuberenio, nalo abinimei den Sim̃aro.”

*Yesu berii ka ala meran re vite na bova bereio
Luka 6:29-30*

³⁸ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Mia kamiu kumijog naverloglogiano nalo aberii nua ruei, aberinavo ‘Verenio toro tai rila lelan toro dolu mirano tinene, monoka ala lelan mirano bunu. Mia verenio toro tai tukular toro dolu m̃arjuvono tai, monoka atukular m̃arjuvono bunu.’ ³⁹ Mia kiniou nei naruei neber ka kamiu, Mia koviolua re toro napano mila bova banso. Verenio toro rijuba yaba miramo tivelinio, monoka jau kovilig yaba miramo tivelinio rivan kean naio, ka naio rijuba bunu. ⁴⁰ A verenio toro tai rivurso ea komeli ka tutuaso ka m̃amo kulusoto, mo mia jau kajamo ka vanio vija m̃amo kulukoti bunu. ⁴¹ A verenio toro na toru tai ritutuaso ka kavar kiano basaro keiel ka aura ve takurano, tibe ka napano naio mijikia berenio, monoka kasaaro ga ka kavario keiel ka aura ve takurano bereio vo. ⁴² Verenio toro tai rivika vite tai denso, mia monoka jau kodu vite nene vanio, a verenio toro tai sidom rudu kija vite na be kanamo, mia monoka kajamo ka vanio mia koverbureio re.”

Yesu berii ka tuñabe mia rosidom kiado uolu nalo

Luka 6:27-28,32-36

⁴³ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Mia kamiu kumijog naverloglogiano nalo aberii nua ruei, aberinavo ‘Monoka jau kosidom nalo napano aju vaataro kaso, mia jau kovijuku die kanamo uolu nalo.’ ⁴⁴ Mia kiniou nei naruei, neber ka kamiu, neber monoka kamiu kuvisidom kenemiu uolu nalo, a kubolkouo ka nalo napano amila lelan kamiu, ⁴⁵ ka mia kamiu kuvitakii vatitigio bajago na Karamemiu na ea vio mave, napano naio jidom nalo beberare ga. Tenene na naio mila

kanano inio merera a kanano yuo bovo ea tomu nonovio, toro napano bo, a toro napano bova. ⁴⁶ Verenio kamiu kuvituña tiniemiu riia tomu nalo na ga tiniel miia kamiu, Atua maka rijikia rijey ijaiano van kamiu riviorio. Tomu nalo namã abarbijii takis, napano kulo dolu nalo aberinavo nalo abe kulo va, mia nalo abare ka ala tibe na. ⁴⁷ Verenio kamiu kuvituña kuvan jumemiu kamliko ga kenemiu tomu nalo, nina maka tovulu bajago na kulo va nalo. Tomu nalo napano maka amonea Atua, ajumã ajidom bunu kanalo m̃aratavo nalo. ⁴⁸ Mia kenemiu meuliano nalo monoka tibe ka na Karamemiu napano joa vio mave kiano bajago, napano memedu, a bo laka ban tomu nonovio.”

6

Yesu berii bajago na ijaiano nalo

¹ Ana Yesu naio mil banlo, berinavo “Vite nalo napano kiado nalotuano naio berenio bo ka alaio, kamiu kuvila re tavukia napano kamiu kumilaio ka mia tomu ve telabo ajikia avitilubario ka napano kamiu kumila tonovo. Verenio kamiu kuvituña kuvila tibe na, mia Karamemiu napano joa vio mave, naio maka rijikia rije ijaiano van kamiu rivior vite na.

² “Tibe na, ea bogo nalo napano jau kesian ijaiano van talimãasa nalo, jau keil vevavin re kanio, tavukia nailikuleiano nalo. Nalo ajumã aber bulag kanalo im̃auano novo nalo joomo ea yimo na volkouano, a tavio bunu ea vio medave, ka rila ana tomu nalo avamenealo kanio. Mia

kiniou neber ka kamiu, vameneano na kulo dolu na, nina ga be kialo ijaiano, mia maka bunu ajikia avokar vite dolu bereio. ³ Mia ver bogo na jau kodu ijaiano tai van talimasa nalo, monoka jau kala ea bajago na tai napano mia jau ga ve takurano kejkia kanamo imauano novo na, a napano kanamo jidomiano rivarvar re naio kanio. ⁴ Ver jau kalavan kiamo imauano vu tibe na, mia Karamamo napano mijikia mial vite nalo napano kulo dolu maka ajikia aialio, naio mia sian ijaiano vanso rivorio.”

Yesu berii ilivolkouano

Luka 11:2-4

⁵ Ana na Yesu berii bunu, berinavo “Verenio bogo napano kamiu kubolkouo, mia maka rivu ka jau kala takii bajago napano nailikuleiano nalo kialo. Nalo ajidom mēlea ka atumolu ka abolkouo joomo ea yimo na volkouano, a tavio ea vio medave nalo, ka tomu nalo amijikia aialo. Vameneano na kulo dolu na, nina ga be mauo, mia maka bunu ajikia avokar vite dolu bereio. ⁶ Mia ver bogo napano jau kobolkouo, mia bo ka jau kala ka mia jau ga ve takurano kava joomo ea kunuamo yesobi, ea vio na tomu nalo ajikia re ka aialso, mia jau ketetavoko kiamo maratavo, ana mo jau kobolkouo van Karamamo napano naio jo, mia maka toro tai rijikia rial naio. Ana mia Karamamo nene naio ga mijikia rial vite nonovio nalo napano tomu nalo maka ajikia aialio, mia naio rijev mauo nene vanso rivorio.

⁷ “Mia ver bogo napano kamiu kubolkouo, maka rivu ka kamiu kuver iliano ve telabo tibe

ka tomu dolu nalo na maka amonea Karamñado riano vo. Nalo ajidomii aber mia avokar vaio napano ajunña abolkouo kanio, bior nalo aju aber iliano telabo telabo ea kanalo volkouano nalo, mia be deio ga. ⁸ Mia kamiu kuvila re takii kialo bajago, bior Karamemiu, naio mijikia ruei vite nalo na kumisidomio, bogo napano kamiu maka kuvika vite nalo nei denio vo.

⁹ “Bior vite na, memedu ka mia kamiu kubolkouo tibe ka volkouano nei, napano naio berenio, berinavo

‘Karamememi napano jau kojoa vio mave, memedu ga ka tomu nalo atu avatove ka siamo lu.

¹⁰ Kumemi nubolkouo ka kanamo navenatuboiano rimei tumolu tu sikili ea vio yetemeriba nei,

ka mia tomu nalo alaio tavukia ga napano jau kojidomio,

tibe ka napano nalo na vio mave ajunña amilaio.

¹¹ Aiou, jau kesian van kumemi sememi sinani-ano, banei a ea legiano nonovio.

¹² A jau koviekokoa kumemi rivor kenememi kariano nalo,

tibe ka kumemi numitunña nubiekokoa tomu dolu nalo napano amila vite jorokor ban kumemi.

¹³ A jau kajamo ka re vite va nalo na ajukujuku kumemi mñele,

a kovuru bulag kumemi den simaro napano jidom rila lelan kumemi.’

¹⁴ “Bior ver kamiu kuviekokoa tomu nalo na abijuku jorokor ban kamiu, mia Karamemiu na

joa vio mave naio riviekokoa kenemiu vijukuano torokoriano nalo bunu. ¹⁵ Mia ver kamiu ku-visaaro re ka kuviekokoa nalo napano abijuku jorokor ban kamiu, mia Karamemiu naio maka rijikia riviekokoa kamiu ka kenemiu torokoriano nalo bunu.”

Yesu berii monduluanu

¹⁶ Ana Yesu berii bunu, berinavo “A bereio, ver bogo napano kamiu kumituvan semiu sinaniano, kuvel ga ka tiniemiu rimaio ka Atua a kuvolkouo vanio, maka kamiu kuvijikia kuvila tibe ka maka kuvisekon miremiu, ðelina kamiu kuvila miremiu tibe ka jijer tanea kamiu, ka tomu nalo avitilubar tena kamiu kumitumña kumilaio. Nina be iñauano na bova ga na nailikuleiano nalo kialo. Ana verenio nalo ala tibe na, a tomu tai tiniel riialo, nina be kialo vuluiano napano amijikia ajevio rivior kanalo monduluanu, mia Atua maka rijikia sian titai vanlo bereio.

¹⁷ “Mia jau, bogo napano ver kotuvan samo sinaniano to tibe na, bo ka jau koyovovua vatitig miramo, tavukia namña jau kojomña komilaio julaka ga, ¹⁸ ka mia tomu nalo ajikia re vaio napano jau komilaio. Karañamo ga napano jo, maka tomu nalo aialio, mia naio ga rivitilubarior naio rial vite nalo napano tomu dolu nalo maka ajikia aialio, ana na mia naio rijevo mauo nene vanso kanio.”

Yesu berii puruveru

Luka 12:33-34

¹⁹ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Maka rivu ka kamiu kuvitumña kuvila bijii kenemiu saba

novo nalo ea vio yetemeriba nei ka mia kuve tomu na sanibaiano. Bior vio yetemeriba nei be vio na sivia nalo, a tauo bunu napano mijikia rila bulag kenemiu saba novo nalo, a toro na vinauano bunu napano mijikia rimei rivar bulag saba nalo napano kami kumiñauka bijon kanio. ²⁰ Mia kami monoka kuvila bijii kenemiu saba novo nalo tu mave, ea vio napano sivia a tauo a tomu na vinauano nalo ajikia re ka amei ala bulag kenemiu saba novo nalo napano kubar batitiglo aju.

²¹ “Bo ka kami ve kenemiu saba novo nalo vetelabo atua vio mave, bior mia kenemiu iviso rivujo tulaka ea jidomiano nalo na vio napano ga kenemiu saba novo nalo ajuaio.”

*Yesu berii lie ka tomu nalo monoka ave viti re
Luka 11:34-36*

²² Ana Yesu berii bunu, berinavo “Toro mirano be vio tai napano yulu binimei joomo ea mokotenano. Verver miramo rimeravo rivu, mia komijikia kovitilubar vatitig toro dolu, ka koija naio. Verver kala tibe na, kiamo iviso bujolou ka yulu. ²³ Mia verver miramo rimeravo re rivu, mia maka kojikia kovitilubar vatitig toro dolu, mia koto kovitii kiamo saba nalo ga, ana koto kove viti kalo. Verver kala tibe na, kiamo iviso bujolou ka melijokouo, a ver melijokouo ritoa vio napano memedu ka yulu toaio, nina jau kojoa melijokouo na bobogio mia kiri bobogio laka.”

*Maka toro tai rijikia sel tano ka tubo ve juo
Luka 16:13*

²⁴ Mo Yesu berii bunu, berinavo “Verenio toro ve takurano, naio maka rijikia riñau buron ea

tubo ve juo ve vaarakurano. Verenio tibe na, mia naio tinien tii tinene, mia naio rilikue ka tinene, þelina mia naio rudu niono tinene, mia tuvan tinene. Kamiu maka kuvijikia kuvila ka kuve Atua kiano tomu nalo a kamiu kuve tomu na puruveru bunu ka bogo nene ga.”

Tumabe ka toro napano jidom laka ka kiano meuliano

Luka 12:22-31

²⁵ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Ka tenene, kiniou neber ka kamiu, maka rivu ka tiniemiu rivujo mēle ka kenemiu ināuano na kuvitika kamiu nalo, ka mia kuvivika, kuver? Mia realeal sado sinaniano vija mado uei tumabe, a mia realeal mado kuluniabedo na mia reyaio toko mokotenado tumabe? Mia jidomiano nalo na biniu kiri torokor laka, bior kenemiu meuliano nalo, naio bo loa sinaniano, mia mokotenemiu nalo, abo loa kuluniabelo. ²⁶ Kamiu kuvial von menu nalo napano mā aju amier janea vio. Mia nalo maka ala tiniavio, a nalo maka avarbijii sinaniano rimei vonuo, a nalo maka avar batitig sinaniano tu joomo ea yimo. Mia Karamemiu na vio mave naio baganlo, mia kamu ea mirano, naio mial kamiu kumitu mave loa menu nalo, mia naio monoka rivitika kamiu rivu lie vo loalo. ²⁷ ?Kamiu kuberiamā toro tai mijikia rila kiano meuliano na bulati rimei ve tebievi kija bereio, bior jo mā jidom mēlea kiano meuliano? Peli ga, maka tibe na, ana bo ka kamiu kuvisidom mēlea re kenemiu meuliano.

²⁸ “?A bior vaio ana kamiu kumitumā ku-misidom bereverei ea kuluniabemiu? Ku-visidomii von burunieginiēgi nalo napano aju

amiluo janea vio ga. Nalo maka airñau a maka atul mñalo kuluniabelo nalo. ²⁹ Mia kiniou neber ka kamiu, Parinio Tubo Solomon re nua, napano naio be toro na sanibaiano tai, jumñano bujo ka saba nonovio, mia mñano kuluniabene maka tavukia burunieginiégi nalo nei mñalo. ³⁰ Burunieginiég nalo na abe tena bogoti takurano ga, mia beni ana mia aisebilo ea sebi, mia Atua naio jo miyovovua batitiglo bo laka. ? Ana na kamiu kuberiamña naio maka rijikia rivar kenemiu kuluniabemiu van kamiu? !Aa, maka lele garuei kuviekouo ea Atua sikili leleio!

³¹ “Bior vite nalo na, mia maka rivu ka kenemiu iviso nalo avujo ka jidomiano nalo na, ka kuvika kuver ‘?Jumñabe, mia resen venia, romunu venia, a releal kiado kuluniabedo nalo tumñabe?’ ³² Nao, bogo nonovio ga tomu na maka amonea Atua nalo ajunña ajidomii mñele vite nalo na jibe na julaka, mia kamiu, Karamemiu napano jo mave, naio mijikia ruei ka monoka kamiu kumisidom ka kuvar vite nalo na. ³³ Vite na be moti ka mña kuvisidomii ve toru laka ea kenemiu meuliano, naio be Atua kiano nave-natuboiano, vija kiano namemeduano nene nalo. Verenio tibe na, mia naio rivar bunu vite dolu nalo na rivan kamiu.”

³⁴ “Tibe na maka rivu ka banei, kamiu kuvitumña kuvisidomii mñelea rivior tena legiano na beni. Beni ga, ana mo kamiu kumijikia kuvisidomii tena vio beni, bior legiano na banei, naio be kiano jaleleano nalo telabo ruei.”

*Yesu berii tibure niegeniegeiano toro dolu**Luka 6:37-38,41-42*

¹ Naruei Yesu mil kia ga vo banlo, berinavo “Mia monoka kamiu kuvitibure niegeniege m̃lea re toro dolu. Tibe na, mia Atua naio tibure re kamiu sikili, ² bior jidomiano napano joa kamiu ka bogo napano m̃a kamiu kumitibure toro dolu, mia jidomiano na ga jibe na joa Atua ea bogo napano mia naio tibure kamiu. Mia kamiu kuvar tibureiano rive verare ga ka tibureiano napano kamiu kumisiano. ³ Maka rivu ka jau kotoṃa koververii soro napano telisu ga joa kuruamo mirano, mia jau maka keial kar ka be burum̃ara bulapati iesi tai napano joa miramo. ⁴ ?Juṃabe ana na jau kober komijikia keil van kuruamo na, koberinavo ‘Peli nelelar soro na telisu na monea miramo beamu?’ ⁵ !Jibe na, jau maka kotoṃa kovitilubar kiamo kariano, ana na jau kojom̃a kojiibure kulo dolu nalo kialo kariano nalo! Mia jau kobe toro na ilikuleiano ga. Jau kodular bulapati iesi na den miramo beamu vo, karina mo jau kovitii batitig rivu ea niati soro na telisu na ea toro dolu mirano.

⁶ “Maka rivu ka kuvila von ka kuverial Atua kiano Iliano Lu van tomu nalo napano maka asaaro ka ajevio. Nina jibe ka napano kamiu kumitum̃a kubagan kuli deden ka sinaniano novo nalo, naruei bogo napano ajenio bisi, ana mia avilig pariparilo mia nalo aser kamiu bereio. Jibe ga na bunu verenio kamiu kuvisian ijaiano novo nalo van kiribue nalo, mia nalo avie dodomlo ea bulukinia.”

*Yesu berii vikadeniano na vite den Atua**Luka 11:9-13*

⁷⁻⁸ Mia Yesu berinavo “Toro na ver joña bika vite, julaka mia naio mijikia rijeivio, mia verenio toro na joña jirag vite, julaka mia naio mijikia rilealio, mia ver toro na naio joña minia m̃aratavo, julaka mia m̃aratavo nene mijikia rivetavo ka naio. Tibe na, mia kamiu kumijikia kuvar vite nalo nam̃a kumitu kubika den Atua, mia kamiu kumijikia kuvileal vaio nam̃a kamiu kumitum̃a kumisirag denio, mia m̃aratavo nam̃a kumitum̃a kuminia, mia Atua rivetavo ka van kamiu. ⁹ Verenio kenerimo tai siserio, rivika kiri joko napano jo, mia jau maka kejikia kesian puruveru van naio, ¹⁰ p̃elina ver naio rivika batitig ga niado na jo ruei, maka kejikia kodu maro tai van naio ka senio. ¹¹ Riano ka kamiu kube kulo va ga nalo, mia maka kamiu tai rijikia rila tibe na, kamiu kumitum̃a kumisaaro dam̃ariga ka kuvisian vite novo nalo van kenerimiu nalo. Jibe na ga, ver bogo napano kamiu kubika vite tai den Karamemiu na vio mave, mia naio jaaro ga ka sian vite novo nene nalo rivan kamiu kenerinio vevinio nalo rivavin ve toru laka vo.

¹² “Bo ka kamiu kuvila rivu van tomu dolu nalo dam̃ariga ea vite na bo nalo, tibe ka ga na kamiu kumisidom tomu dolu nalo monoka ala rivu van kamiu. Iliano nei naruei naio be burupati na iliano nalo na jua tuboiano napano Mosis jirio, bija bunu vaio napano naverialiano re nua nalo aberiio.”

*Marabo juo ga**Luka 13:24*

13-14 Ana na Yesu berii bunu, berinavo “Be burumñara bulumorouo tai napano betavo laka jo, mia mñarabo nene jagati toru laka be vodobi bo. Mia tomu telabo ajumña ajakii mñarabo nene, mia mñarabo nei naio ban ea vio na avokar vironiano. Mia kami monoka kuvisel ea bulumorouo dolu napano naio kiritavaso. Marabo nene naio jikili, mia maka tomu nalo ve telabo napano ajeliaio, mia mñarabo nei naio be mñarabo na meuliano.”

Buruiesi bija mñarati nene

Luka 6:43-44

15 Ana na Yesu berii bunu, berinavo “Bo ka kami kuvitkar vatitig ka tomu nalo namña aju aber nalo abe naverialiano, mia nalo ajumña aberloglog vite na be sibiano ga. Bogo napano ajidom averloglog kami, abinimei ajibe ka kenemiu bilbilu novo kamlika, napano ea kuluniabelo amomñavo novo ga, jibe ka nunu nalo, mia ea kialo iviso nalo ajavukia kuli deden nalo ga, napano mña jijerlo ka vite nonovio.

16 Mia kami kuvitilubarbarlo ea mñarati na kialo meuliano nalo. Soro napano be niononoti, bija teli nalo napano abe niononoti, maka atumña avar sinaniano novo pñeli mñarati napano jesei bo. 17 Buruiesi napano jo miluo bo, naio monoka rivar mñarati na bo, mia buruiesi napano maka riluo rivu, naio monoka rivar mñarati na bova ga.

18 Buruiesi napano jo miluo bo, maka rijikia rivar mñarati na bova, a buruiesi napano maka riluo rivu, maka rijikia rivar mñarati novo nalo. 19 Jibe na naruei, ana buruiesi va nalo nei napano maka avar mñarati novo nalo, mia monoka ate bulaglo

ga ana mo avukulo van ea sebi. ²⁰ Jibe na naruei, m̃arati napano miyotuba ea toro kiano meuliano, mila meravo ka toro na naio be toro na jum̃abe, mia kamiu kumijikia kuvitilubar naverialiano va nalo na ea m̃arati va nalo napano amiyotuba ea kialo meuliano nalo.”

“Kiniou maka nejikia kamiu leleio”

Luka 13:25-27

²¹ Ana Yesu mil berinavo “Tiniobi toru ajum̃a abio kiniou, aber ‘!Kiaku Tubo, kiaku Tubo o!’ mia nalo aviniu re napano mia amijikia ava jouro ea Atua kiano navenatuboiano ea vio mave. Toro napano mijikia riva jouro, naio be toro ga napano jom̃a mila vite nalo napano Karam̃aku naio jidomio. ²² Mia ka bogo napano mia Atua tibure tomu nalo, mia tomu ve miroano avio kiniou, tibe ka kiniou nebe kialo Tubo. Mia averinavo ‘?Tubo, jum̃abe ka kumemi? Kumemi numim̃auka vite telabo na bo ea siamo, a kumemi nuber bulavulag kiamo iliano, a kumemi numijil bulag sim̃aro nalo, a numila vremesiano nalo telabo bunu. ?Mia jau maka bunu kosidomial kenememi im̃auano novo nalo nene a?’ ²³ Mia kiniou neverial kalo rimemedu ga ea miralo, neverinavo ‘Kiniou maka leleio nejikia kamiu bogo tai, napano kamiu kube kiaku. Kamiu tomu na kariano ga. ! Kamiu kuvitaluvo den kiniou vonganei!’ ”

Yimo juo

Luka 6:47-49

²⁴ Ana Yesu naio mil berinavo “Tibe na, nalo napano atakii vatitigio tibe ka napano kiniou

neberloglog kamiu ruei, mia nalo atavukia toro tai na be masou, napano miñauka kunuano, napano mebija kiano marte a nene batove bokar tabañoio na jikili. ²⁵ Iorou kanio, ana yuo bovo toru binime, mia ueimia buru vio toru, mia jegi miuvuvu biloulo, midon yimo nei, mia yimo nene maka rijoru, bior toro na yimo nei naio milakar kunuano jo mave ea tabañoio. ²⁶ Mia nalo napano maka atakii vatitigio rivu tibe ka namã kinio neberloglog kamiu ruei, nalo ajavukia toro tai napano kiano jidomiano kirivova, telikiti napano naio miñauka kunuano, naio bitiri bulag marte a nene nalo mave ea bayono ga. ²⁷ Iorou kanio, mia yuo bovo batove, ueimia buru vio toru, mia jegi miuvuvu biloulo midon yimo nei, mia yimo nei mijoru. Mia bogo na naio mijoru, toro nei kiano iñauano binime bova kitkitio garuei.”

Amiilo manenea ka Yesu kiano iliano

²⁸ Iorou ka napano Yesu mila nonovio kiano iliano bisi, mia tomu nalo aju amiilo manenea kanio, ²⁹ bior abitii kiano iliano maka tavukia kialo tomu na verloglogiano na tuboiano nalo kialo, mia kiano iliano tomi laka, a jo julukialo jidomiano nalo, a naio ber bulavulag iliano nalo javukia na moroano joa naio.

8

Yesu mila toro na bar burumieni tai meravo bo bereio

Mak 1:40-45; Luka 15:12-16

¹ Mia Yesu naio jumolu den suku, napano naio jomã berloglog tomu nalo eaio, naio batove, ana tomu telabo ajakisor naio. ² Naruei toro tai napano naio bar burumieni binimeï vaataro keanio, naio minie kamu kanio, ana balea, berinavo “!Tubo! Kiniou namoneaso ka jau komijikia kalarur kiniou bereio, ana ver jau kajaaro, nejidom nevika denso ka jau kala tibe na van kiniou.”

³ Ana Yesu maka rimerou ka tokol toro nei rivior kiano mieiano, mia naio jian jumãno, jokolio, ana naio berinavo “Kiniou nejidom jibe na. Neberinavo, mo, niabemo rivu.” Mia vaarakurano ga niabene meravo, mia burumieni nei naio bisi denio. ⁴ Ana na Yesu berkanio, berinavo “Jau komijog, jau kava koverii re tenei van tomu nalo vo, mia vonganei jau kava koverloglog niabemo ka toro lu, ka naio ria veve niabemo. Karina, jau kava kolotu van Atua, keisebi sida namã Mosis naio berenio monoka toro rilaiio bior vite na jibe na, mo iorou kanio nina, mia toro lu naio mijikia riverialio river burumieni nei naio bisi.”

Yesu mila toro tai na niabene togio m̃aro bo bereio

Luka 7:1-10

⁵ Mia bogo na Yesu naio ba jouro ea bulukomeli na Kapeneam, boru na mira tai na vio Romo binimeï mialio, naio jegi banio, ⁶ naio berinavo “Tubo, kiaku nairãuano tai naio mijoru mon kea ea m̃ano jogu ea kunuaku. Niabene togio m̃aro, a naio mijog bova toru laka.”

⁷ Ana Yesu naio berkanio, berinavo “Mo, kito ve juo ravano. Mia kiniou nala naio rijog rivu bereio.”

⁸ Mia boru na toro na mira nei naio berdoŕeio, berinavo “Tubo, kiniou maka neve verare ka jau komei joomo ea kunuaku, jibe kanio kiniou maka neve toro Ju, mia ver jau kover iliano tai ga, mia kiniou nemijikia ka mia kiaku toro nene naio mijikia rijog rivu bereio. ⁹ Mia kiniou nemijikia ka monoka tibe na, bior kiniou nemijikia ka kiamo iliano amiŕe moroano toru. Naio jibe kanio tomu na mira nalo napano aju yetano ka kiniou, napano mia monoka ajogkar kiaku iliano. Ver never ka tai ‘Kavano’ mia monoka rivano, ŕelina never ‘Komei’ monoka rimeŕi, ŕelina never ‘Kala tibe na,’ mia monoka naio rilao. Mia kiniou bunu monoka nala tena kiaku boru na toru naio berii ka kiniou. Jibe na naruei, ana kiniou nomoneaso ka ver kover ga titai, mia monoka tibe na.”

¹⁰ Mia bogo na Yesu mijogial iliano nei, mila naio miilo toru a naio jaaro toru laka kanio. Naruei naio ber ka tiniobi nalo napano aju naliko, berinavo “Riano ga kiniou neber ka kamiu memedu, kiniou maka leleio neleal toro tai na vio Israel naio riviekar kiniou sikili tibe ka toro nei. ¹¹ Mia kiniou neber ka kamiu neber, maka kulo Ju nalo ga ajikia amei jouro ea jokoluolu na toru ea legiano na maaro. Makanio, mia tomu dolu nalo bunu ve telabo tibe ka toro nei, ea vio dolu nalo ea yetemeriba nei, napano mia amei ka atutano vio takurano ka asinan naliko Epraamo, Aisak, a Yakovo. Mia

nalo na atu rivu bogo nonovio tibe na jouro ea Atua kiano navenatuboiano ea vio mave. ¹² Mia kulo Ju nalo napano Atua biolo jukamu ka ava jouro, voniganei maka bunu amonmonea kiniou, ana mia Atua rivuku bulaglo ava atu tavio ea melijokouo, ea vio napano tomu ajumã ajegi ajer m̃arjuvolo eaio.”

¹³ Naruei Yesu ber ka boru na mira nei, naio berinavo “Mo, bo ga, jau komijikia kava vonuo. Mia rimaluvo kaso tibe ka na jau komoneaio.” Mia memedu ka bogo nene garuei, toro na im̃auano nei niabene binimei bo bereio.

*Yesu mieliel ka Pitere koano kenieno
Mak 1:29-34; Luka 4:38-41*

¹⁴ Ana Yesu naio jo kia ga Kapeneam, ana naio ban ea Pitere kunuano, mia naio mial Pitere koano kenieno mieyulu, naio jo mon ea m̃ano jogu. ¹⁵ Naruei Yesu mijiou jokol tira nene jum̃ano, ana kiano mieyuluano nei jaluvo denio, ana naio mijog bo jumolu, naruei naio jian sinaniano ban Yesu.

¹⁶ Ea niogoravo na legiano nei, tomu nalo aburu tomu telabo abinimei ea Yesu, napano sim̃aro nalo ajualo. Naruei naio mijil bulag sim̃aro nalo nei ea ga kiano iliano, ana naio mila tomu na mieiano nalo bunu amijog bo bereio.

¹⁷ Vite nalo nei amaluvo jibe nei ka mia rila Naverialiano Aisea kiano iliano rimei rimaluvo, tibe ka napano naio berenio, berinavo

*“Naio bar bulag kiado mieiano nalo, a naio
bar kiado niabe jaleleano nalo bunu.” Ais
53:4*

*Tomu juo ajidom atakisor Yesu**Luka 9:57-62*

¹⁸ Ea bogoti dolu bereio, ana Yesu jo naliko tomu telabo napano aju jeliviv ea naio, ana naio jidom taluvo denlo, naruei naio ber ka kiano naiagagoano nalo, berinavo “Kito mña, ravan ea ueiyabo tivelinio.”

¹⁹ Mo nalo abarvio ka mia avano, ana naverloglogiano na tuboiano tai binimei ea naio, berkar ban Yesu, berinavo “Naverloglogiano, mia kiniou natakisorso navan ea vio vabe na jau kavan eaio.”

²⁰ Ana na Yesu naio berdoŕe banio, berinavo “Kuli deden nalo abe mñalo ŕili na amon eaio, a menu nalo abe mñalo niuku. Mia kiniou, Kulorinio Kenerinio, kiniou maka ve kiaku vio tai, ka nava nomonmel eaio. Mia verenio jau kajaaro ka meuliano na jibe nei mia jau komijikia komei.”

²¹ Ea bogo nene ga, Yesu kiano naiagagoano dolu bereio berkanio, berinavo “Tubo, jau kajo ka kiniou nava nevitikar kiaku tormoruo beamu vo, mia verenio bogo tai naio riñaro ana mia kiniou nemei bereio natakisorso.”

²² Ana Yesu naio berkanio, berinavo “Komei katakisor kiniou ga. Kotuvan tomu napano niunulo añaro ruei ka ativin kialo tomu nalo napano añarmaro.”

*Yesu berbure burumñara jegi**Mak 4:35-41; Luka 8:22-25*

²³ Mia Yesu naliko kiano naiaga-goano nalo abinimei aboru ea ueiyabo nei bisi, ana nalo abavin ea uako tai ea vio na. ²⁴ Nalo aju

abano, mia burumñara jegi tai binime i miuvuvu mila ueiyabo nei bieveluo ñele, mila uako nei jikar ka jidom rimadudu. Mia Yesu naio joa uako, mia naio mon ea selailugu monmelio, ²⁵ mia nalo aba amila bonio, nalo aberinavo “!Tubo, keialio! Vaataro ka ramadudu naruei, jau monoka kalarur kito.”

²⁶ Naruei Yesu naio mil banlo, naio berinavo “!Mm! ?Kam iu kumerou ka venia? Kam iu maka kuvitu sikili ea kiaku moroano leleio.” Karina naio jumolu ju, ana naio mil berbure jegi ber riuvuvu re, naio mil berbure tei, ber rivatove. Ana vio binime i melumu bo.

²⁷ Bogo napano naiagagoano nalo amial ka vio jubabinio bo jibe na, nalo amiilo toru, nalo aberenio “!Tomu nalo! Toro nei maka garuei, mil ga jibe nei, mia jegi naio tei naljuo amiduio. !Toro na naio maka tibe ka toro na!”

Yesu mijil bulag siñaro nalo den tomu juo

Mak 5:1-20; Luka 8:26-39

²⁸ Mo bogo napano Yesu naio boru ea yaba ueiyabo tivelinio, ana naio ban ea kulo Katara nalo kialo vio. Ea vio na, tomu juo amiyotuba ea buluvae nalo na tomu na ñariano nalo, ana naljuo amileal Yesu. Tomu juo nei niadu ban ealo, mia nalo abe deden ñele, ana mila tomu nalo amerou ñele ka ña asel ea ñarabo na.

²⁹ Mia bogo napano nalo amial Yesu, naljuo amiaga jouo, aberinavo “?Jau Atua Kenerinio, kiamo vaio joa kumemi? ?Jau kobinime i ka koje vironiano van kumemi napano maka ve kenememi bogo nene vo, a?”

³⁰ Ana ea vio na taara na kiribue nalo ajumña amiuo iuo ea borotano, ³¹ ana niadu nalo nei

ajegi, abika jikili den Yesu, aberinavo “A verenio jau kejl bulag kumemi, nuberibo kaso jau keila kumemi nuva joomo ea kiribue nalo na.”

³² Naruei Yesu naio ber kalo, berinavo “Kuvano.” Naruei nalo ajaluvo den tomu juo nei, ana aba joomo ea kiribue nalo neibano. Mia vaarakurano ga, kiribue nalo nei ajikiti, aban ea yabalili tai, ana na ajibirbil abavatove ea ueiyabo nei, abava kovio eaio.

³³ Naruei tomu nalo namãa abitkar kiribue nalo nene aburo, aban ea kialo komeli, ana na nalo aberial vite nalo napano maluvo, a aberii bunu vaio napano bokar tomu juo nei napano beamu niadu jualo. ³⁴ Naruei vaarakurano ga, tomu nalo na komeli nene abinimei ka aial Yesu, mia bogo na amialio, nalo amil jikili ban naio ka naio taluvo den kialo vio.

9

Yesu mijikia biekokoa kariano

Mak 2:1-12; Luka 5:17-26

¹ Ana Yesu naio ban bereio naliko kiano naiagagoano nalo, abavin ea uako nei bereio, nalo abarkor ueiyabo na toru nei bereio, naruei nalo abinimei ea kiano komeli nei Kapeneam.

² Mia tomu tai aþier toro na mieiano tai binimei ea naio napano niabene togio m̃aro, naio mon ea m̃ano jogu. Ana bogo napano Yesu mialio ka nalo amonea jikili ka mia Atua rilarrur toro na mieiano nei, naio ber ka naio, berinavo “Keneriku, jau komerou re. Kiniou nebiekokoa kiamo vijuku vovaiano ruei.”

³ Ana ka bogo nene tomu tai na verloglogiano na tuboiano nalo bunu aju, mia amijog Yesu kiano iliano nalo nei. Soṑeli ga nalo aberii naio banlo, aberinavo “Toro na mil mila bulag tolu na Atua siano. Naio jo mil jibe na jibe ka naio be Atua ruei.”

⁴ Mia Yesu bitilubar kialo jidomiano nalo, naruei naio berinavo “?Ka vaio ana kenemiu jidomiano bujo ka sidom vovaiano jibe na? ⁵ Ver kiniou never tibe na ka toro na, never ‘Kiniou nebiekokoa kiamo vijuku vovaiano nalo,’ ṑeli na never kanio, never ‘Jau kotumolu keiel,’ mia iliano juo nei, tinene jikili ka averenio, a tinene naio monmaio ka averenio. Nina iliano na napano naio berinavo ‘Jau kotumolu, jau keiel,’ naio jikili laka, bior tomu nalo amijikia avitilubar ka toro nene jumolu ṑelina maka tumolu. ⁶ Mia kiniou neim̃auka titai napano mia kami kuvisidomii kuver Atua naio ga takurano mijikia rilao, bior kiniou nejidom nala rimeravo van kami ka Kulorinio Kenerinio naio bare ka riviekokoa kariano ea yetemeriba nei.” Naruei Yesu mil ber ka toro na mieiano nene, naio berinavo “Jau kotumolu, jau kojuku m̃amo jogu, jau keiel kava vonuo.” ⁷ Ana toro nei naio jumolu jibe na, ana naio ba vonuo.

⁸ Telikiti na tiniobi nalo nei amialio vite nei nalo amerou, a nalo abamenea Atua, bior naio mijamo ka moroano ban toro tai ka naio mijikia rila tibe na.

*Yesu bio Mataiu binimej jakisor naio
Mak 2:13-17; Luka 5:27-32*

⁹ Mia Yesu naio juvan vio na, naio miel kija ga ba lie bano. Naio jo miel bano, ana naio mial kiniou nojomã nojotano ea kanaku vio na iñauano. Mia kanaku iñauano ea bogo na, nojomã nabarbijii puruveru na takis. Naruei Yesu bio kiniou, naio berinavo “Mataiu, jau komei katakisor kiniou.” Mia kiniou nojumolu soñeli, najakisor Yesu.

¹⁰ Karina Yesu binimej jinan ea kunuaku, ana ea bogo na noburu tomu telabo na abarbijii takis, bija kulo va dolu nalo telabo bunu abinimej, ka amijikia atutano asinan burukuti naliko Yesu naliko kiano naiagagoano nalo. ¹¹ Ana na Varisis nalo tai amial ka napano Yesu jo vio takurano naliko tomu nalo nei, ana abika den kiano naiagagoano nalo, aberinavo “?Ka venia ana kenemiu naverloglogiano naio jonã jinan burukuti vio takurano jibe na naliko tom na bova na?”

¹² Mia Yesu naio mijog kialo iliano nei, ana na naio berdoñe banlo, berinavo “Tomu na niabelo jikili bo, nalo maka asidom toro na kulekuleiano, mia tomu na abar mieiano, nalo ajidom naio. ¹³ Bo ka kami kuvisidomii nioti na iliano tai napano joa iliano Lu, napano Atua naio berenio, berinavo

‘Kiniou maka nesidom kenemiu sida nalo
mia kiniou nejidom tinievuiano toa kenemiu
meuliano nalo.’
Kiniou maka nemei ka novio nalo napano
ajidomii aber nalo abe tomu na amemedu ruei,

þeli ga, mia kiniou nebinimei ka novio tomu na bova nalo ka atakisor kiniou.”

Vikadeniano tai tivelinio ka monduluanu
Mak 2:18-22; Luka 5:33-35

¹⁴ Iorou ka vite na, naiagagoano nalo na Jone Baruei kiano abinimei ea Yesu, nalo abika denio, aberinavo “Kumemi numisidom jau koverial vite na ka kumemi. ?Kumemi numondulu damariga ka nubolkouo, mia Varisis nalo bunu amila jibe na, mia bior vaio ana kiamo naiagagoano nalo maka alaio?”

¹⁵ Ana Yesu naio berdoþe banlo, berii naio naliko naiagagoano nalo, jibe kanio napano nalo ajaaro toru laka bogo napano naio jo naliko, mia monoka nalo ajog rivova iorou ka bogo napano mia naio taluvo denlo, ana naio berinavo “? Bogo napano toro napano naio joro jo kia ga vo ea jokoluolu naliko kiano bilbilu nalo, kamiu kuberiana amijikia ateg rivior naio? Peli ga. Mia bogo tai, verenio toro nei kiano uolu tai amei avurular naio den kiano bilbilu nalo, ka bogo na naruei mia nalo amijikia amondulu ka sinaniano bior nalo amijog bova toru.”

Vite vou a vite moruo

¹⁶ Bajago na monduluanu, naio be bajago moruo tai na nalotuano na kulo Ju nalo kialo, mia Yesu naio jidom rila rimeravo vanlo ka bajago moruo na jibe na, maka ajikia aviran rivija vite vou nalo napano naio joña jiloglog kalo, ana naio jii jamerijiano tai tivelinio banlo, naio berinavo “Jau maka kejikia kodu niati kulumarauo napano be terivou, ka jau kotuluko ka kulumarauo moruo tai ka toko vio na buruþe.

Bior niati kulum̃arauo vou nei, naio mijikia rila korov kulum̃arauo moruo na togio, ana na mia bulujeleigio rimei ve toru lie vo. ¹⁷ Ana na jau maka kejikia koison m̃arjum̃elm̃elu vou napano naio jom̃a jarabujo kia ga vo ea kulukuti nani napano be terimoruo napano amison m̃arjum̃elm̃elu ea va telabo ruei. Verenio jau kala tibe na, mia m̃arjum̃elm̃elu nene riyukuio, rila kulukuti nani nene rivurupeio, naruei ana m̃arjum̃elm̃elu nene riou bulagio, ana kulunani nene rimei rivova bunu. Mia m̃arjum̃elm̃elu vou, jau monokanio koisonio rivan ea kulukuti nani napano be terivou, jikili bo, ana na jau komijikia kodu vatitig m̃amo m̃arjum̃elm̃elu toaio.”

*Yesu mieliel ka tiramoruo tai bija tira sesa tai
Mak 5:21-43; Luka 8:40-56*

¹⁸ Bogo napano Yesu naio jom̃a mil jibe na ban Jone kiano naiagagoano nalo, toro na toru tai na nalotuario na kulo Ju nalo kialo naio binimei vaatara keanio, naio minie tano ka Yesu, jegi banio, berinavo “Aue koig keneriku vevinio naio m̃aro vonganei ga, mia kiniou nebikaso ka nejidom komei, kodu jum̃amo toaio, ka mia naio rimeul bereio.” ¹⁹ Naruei Yesu jumolu jakisor toro nei, naio naliko kiano naiagagoano nalo abano.

²⁰⁻²¹ Mo bogo napano Yesu naio jo miel ban jibe na, naruei tira tai naio jo napano mieiano na jada joa naio mila ka legiano nonovio ga, bokar yuka duelimo ba juo [12] ruei. Naruei naio mial Yesu jo binimei, naio jo ber ea kiano iviso, naio berinavo “Ver kiniou notokol ga kiano kulukoti,

mia kiaku mieiano taluvo den kiniou.” Naruei tira nei binime iorou ka Yesu taakano, ana naio jokol juluvati na kiano kulukoti.

²² Soṽeli ga Yesu bariṽiligio, mial tira nei, ana naio berkanio, berinavo “Nena, jau komerou re. Kiamo viekouoiano ea kiniou burumeuliaso bereio.” Naruei memedu ka bogo na, mieiano nei naio jaluvo den tira nene.

²³ Telikiti napano Yesu naio boru ea toro na toru nei kunuano, naio mial tomu nalo aju tinie miia tira sesa nei, ajuṽa ajegio, amiou ka iou na ṽariano nalo. ²⁴ Naruei naio mil banlo, berinavo “Kamio kuvatavio kuvie dedade bereio. Tira sesa na naio maka riṽaro na, mia naio monmelio ga.” Mia nalo na amiyotel ea naio, abital ea ga.

²⁵ Naruei nalo amiila bulag tomu nalo nei abatavio, ana Yesu naio ba joomo ea yimo. Naio ba bokar tira sesa nei juṽano, ana naio jumolu, meul vatitigio bereio. ²⁶ Naruei lilianiano na tenei buro janea vio ninio, bokar vio reraio jeliviv ea vio nei.

Yesu milarur merebono juo

²⁷ Mia Yesu naio jaluvo den toro na toru neibano kunuano, mia bogo napano naio jo miel bano, mia merebono juo ajakisorio, nalo ajuṽa abio naio, aberinavo “!Jau tormoruo Teviti kiano bajulukuti, jau kobe Naverikariano, aui koig, tiniem riia kumemi juo liki!”

²⁸ Ana Yesu ba joomo ea yimo tai, naruei merebono juo nei abinime ea naio. Naruei Yesu naio bika denlo, berinavo “?Kamjuo kumonea ka mia nemijikia nalarur kamio tibe na?”

Ana tomjuo nei aberdoŝe, aberinavo “Nao Tubo, kumemi numoneaio.”

²⁹ Ana Yesu miĵe ĵumano monea tomjuo nei miralo, ana naio berinavo “Mia rimeĵi tibe ka na kamjuo kumoneaio.” ³⁰ Ana na tomjuo nei miralo binimeĵi bo bereio ea aura nene. Narueĵi Yesu berburelo ĵikili, naio berinavo “Mia kamiu kuverial re teneĵi van tomu dolu nalo.” ³¹ Mia abe juo abatavio, ana aberial lilianiano nei ka vaio napano Yesu milaio banbano-o bokar nonovio vio reraio nei biniu.

Yesu miĵil bulag niadu den buru tai

³² Telikiti na naljuo nei abatavio, mia tomu dolu nalo aburu toro tai binimeĵi ban Yesu. Toro nene niadu ban ea naio, mila na naio be buru maka rijikia ril. ³³ Mia Yesu ĵan ka niadu nei ĵaluvo den naio, ana toro nei naio miĵikia mil bo narueĵi, mia tiniobi nalo nei amiĵlo toru kanio, aberenio aberinavo “Uerei, maka leleio reial titai tibe nei kĵa ea kito kulo Israel-o, mia baneĵi ga.”

³⁴ Mia Varisis nalo aĵu aberenio, aberinavo “Tete na naio ĵomĵa ĵan ka niadu nalo ĵibe na ea ga moroano napano siĵaro nalo kialo parinio tubo ga miĵamo ka ban naio.”

Yesu tinien miĵa tomu nalo

³⁵ Ana Yesu naio ĵo miĵel ĵeliviv ea komeli nalo a naio ĵomĵa berloglog tomu nalo ea kialo yimo na volkouano nalo. Naio ĵomĵa berial lilianiano vou na Atua kiano navenatuboiano, mia naio milarur tomu na mieiano nalo a tomu na niabeĵe nalo bova bunu. ³⁶ Mia bogo napano naio ĵomĵa

miel jeliviv jibe na, naio jo mial tiniobi nalo, naio mialo jibe ka kialo jidomiano nalo bujo laka a nalo abokar jaleleano telabo laka ea kialo meuliano nalo, naruei naio tinien miialo toru laka, bior ajavukia nunu nalo na maka ve kialo toro na vitikariano tai, maka ajikia bunu ka mia atumñabe naruei. ³⁷ Naruei naio ber ka kiano naiagagoano nalo, berinavo “Riano ga, ñarimeuano toru meruo jua tiniavio, mia maka tomu ve telabo na aju ka ña abarvario binime vonuo. ³⁸ Kamiu monoka kuvalea sikili ea tubo na tiniavio nei, ka mia riila bulag tomu tabunu avan ka avar kiano sinaniano nalo rime.”

10

Yesu kiano naiagagoano nalo

Mak 3:13-19; Luka 6:12-16

¹ Naruei Yesu bio kiano naiagagoano duelimo ba juo [12] ka amei aialio. Nalo abinime, ana naio mil batitig banlo, bisi na mije moroano banlo ka mia amijikia atitig bulag niununo va den tomu nalo, a ka amijikia aieliel ka tomu nalo napano ña amie ka mieiano dedade nalo bunu.

² Atevi nalo sialo nalo nei:

nana jukamu, Saimon, napano abio ka Pitere, napano naio be kialo toro na toru, a Adru, napano Pitere kuruano; Yemesi naio kuruano Jone, napano Sepeti kenerinio nalo;

³ Vilip;
Bartolomio;
Tomas;

kiniou Mataiu, napano nebe toro na var bijii takis;

Yemesi napano Alveas kenerinio;

Tateas;

⁴ Saimon, napano naio mila poletik mēle laka ka jidom rijil bulagio kulo Romo nalo;

a Jutas na vio Kariot, napano mia iorou kanio ana naio jiveluku ka Yesu ban kulo va nalo.

Yesu miila bulag kiano atevi nalo

Mak 6:7-13; Luka 9:1-6

⁵ Mia Yesu naio mil batitig ban nalo duelimo ba juo [12] nei, karina naio miila bulaglo abano. Ilivatitigiano napano naio berii kalo, nainei, naio berinavo “Mia kami kuan ea re nalo napano maka ave kulo Ju nalo, a kami kuan ea re m̃arkomeli nalo na vio Sameria vo. ⁶ Kami kuan rivior ga nunu nalo na vio Israel napano amilaluv m̃arabo. ⁷ Mia ver bogo napano kami kuan ka nalo na, mia kami monokanio kuvioliolu, kuverinavo ‘!Vonganei be bogo na mia Atua kiano navenatuboiano naio jo binimei ea kito!’

⁸ Mia monokanio kami kuvieliel ka namieiano nalo, a kami kuvurumeulia tomu nalo napano am̃arm̃aro ameul bereio. Kami kuvilarur nalo napano burumieni milalo, niabelo ameravo bereio, a kami monokanio kuvititig bulag niadu nalo ea tomu nalo. Im̃auano nalo na, mia kami kuviñau kanio ea moroano tai napano kami kumijev kurano ka ga, ana mo mia kami monokanio kuvisian kurano ka ga bereio van tomu nalo. ⁹ Mia kami kuvar re kenemiu puruveru tai vija kami ea kenemiu siveu nalo,

¹⁰ kamiu kuvar re kenemiu basaro tai napano m̃a kumison kenemiu kuluniabemiu dolu nalo vija kulubue na jaamiu dolu bunu ban eaio, a kuvar re kenemiu iesi na abanio vija kamiu kuvano. Tomu nalo napano m̃a amila iñauano novo jibe ka kamiu, mia tomu nalo napano nalo nei amim̃au kanalo, monokanio mia nalo avitikar vatitiglo.”

¹¹ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Bogo napano verenio kamiu kuva kuvoru ea m̃arkomeli tai, mia monokanio kamiu kuvisirag toro tai napano naio jaaro ka rivurukar kamiu ka kuvitua kunuano, ana mo kuvitu vija naio rivano-o rivokar bogo napano mia kamiu kuvituvan m̃arkomeli nene bereio. ¹² Avena verenio bogo na kamiu kuan kuvitu vija m̃aratavo na toro nei kiano, monokanio kamiu kuan jumemiu kamlika, kuver kalo, kuver ‘Tum̃aro to vija kamiu.’ ¹³ Avena verenio m̃aratavo nei avijuku rivu ka kamiu, mia kenemiu tum̃aro napano kamiu kuber kanio mia naio to vijalo, mia ver avijuku rivu re van kamiu, mia tum̃aro nei rimeia bereio vija kamiu. ¹⁴ Mia ver tomu tai ailkae ka avurukar kamiu ea kunualo, mia ver ailkae ka aiagago ka kamiu, mia kamiu kuvituvan m̃aratavo nene p̃elina m̃arkomeli nene to. Mia bogo na kamiu kuvituvan vio nene, ana mo kuvijuba kon yevi ea jaamiu, tibe ka kenemiu iliano na jikili tai banlo ka mia avokar vironiano tai napano memedu ga ka kialo bajago va nalo. ¹⁵ Riano kiniou neber batitig ban kamiu, mia sikili lie vo van nalo na

ea bogo na tibureiano, tovulu bogo napano Atua naio jibure kulo Sotomo bija kulo Komora nalo nanua beamu.”

Mia tomu nalo ajil Yesu kiano naiagagoano nalo

Mak 13:9-13; Luka 21:12-17

¹⁶ Mia Yesu naio berii kalo, berinavo “Kamii kuvisidomii vatitig rivu. Kiniou nemiila bulag kamii ka kuvano, mia kamii kuvano jumemii yauo ga tibe na, napano kuvitibe ka nunu nalo napano aju iviso ka kuli deden nalo. Tibe na, monokanio kamii kuve masou rivu, a monokanio kamii kumelumu vatitig rivu. ¹⁷ Bo ka mia kamii kuvitika vatitig kamii rivu, bior mia tomu nalo avuru kamii kuvan ea komeli a ea kialo yimo na volkouano ka ail van kamii, ana na mia atibure kamii a mia avitiv kamii. ¹⁸ Mia avuru kamii kuva kuvitumolu kuvitu kamu ea tomu na tortoru nalo na buruvenuo miralo, kar ga kamii kube kiaku naiagagoano nalo, mia ka bogo nene mia kamii kumijikia kuverial kenemii moneano na ea kiniou kamu ea nalo na miralo, a kamu ka nalo na maka amonea Atua miralo. ¹⁹ Mia ka bogo na nalo amei avuru kamii, bo ka mia niukniuku rivie re kamii mēle, kuver “?Mia neil tumābe, a never venia vanlo?” bior mia Niununo Lu naio sian iliano van kamii ka mia kuverialio, rimemedu ka bogo na iliano. ²⁰ Ana bogo napano kamii kuvil, mia ve re kenemii iliano, mia ve Karamemii kiano Niununo na naio mil ea kamii.

21 “Ea bogokouo na, mia toro mijikia rijamo ka kulo va dolu nalo amei avurular kurvano kar garuei, þelina kenerinio kar garuei, ka mia auebinvinlo aarmaro, nina bior ka napano nalo amonmonea kiniou. Mia kiritete nalo bunu amijikia atumolu, ka averial karamalo kenielo nalo napano amonmonea kiniou, ka mia aarmaro tibe na bunu. 22 Naruei mia tomu nalo tiniel tii re kamiu, mia atuþe kenemiu iliano ka kamiu napano siaku jua kamiu, mia ver toro napano riviekouo daariga rivano-o rivokar bogokouo nei ribisi, mia Atua rilarrur naio. 23 Bogo na ver tomu nalo ala baravo ka kamiu ea komeli tai, mia kamiu kuvuro kuvan ea nana lie kanio, mia verenio nalo ala baravo ka kamiu ea vio na, monokanio kamiu kuvuro bereio. Riano kiniou neber ka kamiu, mia kenemiu iauano riviniu re vo ea markomeli nalo nonovio na vio Israel nei vo, mia kiniou Kulorinio Kenerinio, nemei bereio.”

24 Mia Yesu berenio “Naiagagoano, naio maka rijikia to loa kiano naverloglogiano, mia toro na iauano, naio maka rijikia to loa kiano tubo. Tibe na, mia kamiu monokanio ku-visidomii re kuver mia sikili re van kito bogo tai, 25 bior bajago na jikili napano mia ala ka naverloglogiano, mia ala ka naiagagoano bunu, a vite kouo napano ma tubo rivokario, mia kiano toro monokanio rivokario bunu. Jibe ka tomu nalo abio niegeniege kiniou, napano kiniou nabe tobu ka kiaku maratavo, aberinavo kiniou

10:21 Mak 13:12; Luk 21:16

10:22 Mat 24:9; Mak 13:13; Luk 21:17, Mat 24:13; Mak 13:13

10:24 Luk 6:40, Jon 13:16, 15:20

10:25 Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

nebe Belsabel, napano nina be sio na tubo na siñaro nalo kialo, mia amijikia avio niegeniege kamiu rivova lie vo, kamiu napano kube kiaku m̃aratavo nalo.”

Yesu kiano naiagagoano nalo maka ajikia amerou ka tomu

Luka 12:2-7

²⁶ Ana Yesu berinavo “Bior mia ail rivova ka kamiu tibe ka ga na amil bova ka kiniou, mia kamiu kumerou re kalo. Vite va nonovio na tomu nalo ajum̃a amila luklukuaio, p̃elina aber vavanio, mia amalmaluvo amei medave navo, ka tomu nonovio amijikia ajikiaio. ²⁷ A kamiu bunu, vite novo nalo napano nojom̃a neber ka kamiu ea burumelijo, kamiu monoka kuverialio bereio ea miamoiano, a vite nalo nam̃a kiniou nojom̃a nomijuvaluva kanio ea burutiliniemiu ga, monokanio kamiu kum̃adu ka bereio ea tomu nalo miralo, ka tomu nalo aviniu amijikia ajogio.

²⁸ “Kamiu kumerou re ka nalo na amijikia aue-tam̃aria mokotenemiu, bior napano nalo maka ajikia aue-tam̃aria niunumiu, mia monokanio kamiu kumerou ka ga Atua, napano naio mijikia rila lelan mokotenemiu vija niunumiu ea vio na jogvaiano. ²⁹ Kuvialio, menu nalo napano sialo kirijako, nalo miroano laka, aju janea vio, mia ap̃iliṽili kanio puruveru telisu ga ka juo, mia ver nalo tai rijoru ea borotano, Karamemiu naio rijikiaio. ³⁰ A vijumiu nalo na pariparimiu nalo, nalo miroano laka bunu, mia Atua bu-lukuio nonovio abeve terakurano, naio mijikialo. ³¹ Naruei, kamiu maka kuvijikia kumerou m̃ele,

bior naio mial kamiu kubo loa kirijako nalo nei, mia naio rivotikar vatitig kamiu ka vite nonovio nalo ea kenemiu meuliano nalo.”

Toro napano berial ka naio be Yesu kiano

Luka 12:8-9

³² Ana Yesu berinavo “Toro napano riverial ea tomu nalo miralo, riverinavo naio be kiaku toro tai, toro na, mia kiniou bunu neverial ea Teta na joa vio mave mirano never toro na naio be kiaku.

³³ Mia toro napano naio riverial naio ea tomu nalo miralo riverinavo naio maka ve kanaku, mia kiniou bunu neverial naio kamu ea Teta na joa vio mave neverinavo naio maka ve kanaku.”

Yesu be burupati ka tuŕeiano

Luka 12:51-53

³⁴ Ana Yesu berinavo “Kamui kuvisidomii re kuver kiniou nebinimei ka nala burumŕara tumaro ve toru toa vio yetemeriba nei. Makanio, mia kiniou maka nemei ka nodu tumaro toaio, mia kiniou nebinimei bija iobogu na mira tai, napano mia tomu nalo ala baravo a ala mira rivior kiniou. ³⁵ Mia kiniou nebinimei ka nala mŕeaku nalo atuŕe karamŕalo nalo, a merevono nalo atuŕe kenielo nalo, a tira mŕeaku nalo napano ajoro vonga, mia atuŕe kenielo simemi nalo. ³⁶ Mia nalo namŕa tiniel mimi toru julaka ka kiaku naiagagoano nalo, nina maka ve kulo dolu nalo, mia nalo na abe kialo mŕaratavo ga nalo.”

Yesu jo jukamu garuei ea kiano naiagagoano nalo kialo meuliano

Luka 14:26-27

³⁷ Ana na Yesu naio berinavo “Verenio toro tai na naio jidom kenieno toru laka, þelina karamāno, þelina kenerinio, tuvulu napano naio jidom kiniou, toro na naio maka rijikia rimei rive kiaku naiagagoano. ³⁸ Mo verenio toro tai rudu re kiano mākololo, ka takisor kiniou, tibe ka napano naio maka rijamo ka naio ka rijog rivova kar kiniou, toro na maka rijikia rimei rive kanaku naiagagoano. ³⁹ Verenio toro tai toña sidom mēlea kiano meuliano, toro na mia rilaluvu kiano meuliano. Mia verenio kiaku naiagagoano tai rilaluvu kiano meuliano bior naio be kiaku, mia naio mijikia rivokar meuliano napano maka rijikia ribisi.”

Nalo napano avitkar vatitig naiagagoano nalo, mia ajev kialo mauo nene

Mak 9:41

⁴⁰ Ana na Yesu berenio, berinavo “Verenio toro tai rivuru kami kuva joomo ea kunuano, nina jibe ka ga napano naio buru kiniou ga naba joomo ea kunuano. A verenio toro tai rivuru kiniou nava joomo ea kunuano, nina jibe ka ga napano buru naio napano miila kiniou nebinimei, naio ba joomo ea kunuano. ⁴¹ A verenio toro tai rivuru naverialiano tai þelina toro na memedu tai tibe na rivan ea kunuano, bior naio mijikia ka toro nei naio be toro lu tai na Atua kiano iñauano, mia naio rivokar mauo na ga napano mia Atua rivar van kiano tomu na tortoru nalo nei. ⁴² Kiniou neber vatitig ban

10:38 Mat 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 **10:39** Mat 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24, 17:33; Jon 12:25 **10:40** Luk 10:16; Jon 13:20, Mak 9:37; Luk 9:48

kamiu, ka verenio toro tai rije baja na uei menini ga van kanaku naiagagoano tai, napano naio maka sidomii river naiagagoano na naio be toro na toru tai, ðelina naio be toro kurano ga, mia toro nene rijev kiano mauo tai rivior vite novo napano naio milaio ban kanaku toro neibano.”

11

¹ Naruei bogo na Yesu mil batitig ban kiano naiagagoano nalo duelimo ba juo [12] nei bisi, ana naio jumolu den vio nei, naruei naio ban ka riverlogloglo a rioliolu vanlo ea komeli nalo na vio Kalele.

*Jone Baruei kiano naiagagoano nalo abinimei
Luka 7:18-23*

² Kanio bogo nei, Jone Baruei joa yimo na tetavokoiano, a naio mijog lilianiano na iñauano nalo napano Kristo jomña miñau kalo, naruei naio miila kiano naiagagoano tealó, ³ abano abika den Yesu, aberinavo “?Jumñabe? ?Jau kobe toro na ajumña aberiio na nanua ruei aberinavo mia toro na toru tai naio rimei ka rivurimñarabo ka kito, ðelina jau maka kove toro nene kiana navo, ana monoka kumemi nuviturorea toro dolu bereio vo ka mia naio rimei?”

⁴ Naruei Yesu berdoþe banlo, berinavo “Kamiu kuan bereio, kuvial Jone, ana kamiu kuverial vanio vite nalo napano kamiu kumial napano kiniou nomimñaukalo ea vio nei, a vite nalo na kumijog aberii ban kamiu ea kiniou, jibe ka vite nalo napano Naverialiano Aisea beriio na nanua ruei, napano naio berinavo:

⁵ *‘Merebono nalo, ajirarag bereio ruei,*

*a nalo napano abe jaba milalo a abe javuluku
milalo, vonganei amiel bereio ruei,
a nalo napano burumieni milalo, vonganei
niabele binimei meravo bo nonovio bereio
ruei,
a nalo napano abe bulubau nalo, vonganei amijog
vite bereio ruei,
a nalo napano aṃarmṃaro, vonganei nalo
amemeul bereio ruei,
a nalo napano abe taliṃasa, vonganei kiniou
nojoma neberial Lilianiano Vou banlo ruei.’
Ais 35:5,6*

⁶ “A kami kuva kuver ka Jone bunu, kuver
‘Toro napano maka leleio kiano jidomiano riveve
juo ea kiniou bogo tai, mia ilivuiiano rimei van
naio.’”

Yesu jukunu ka Jone Baruei

Luka 7:24-30

⁷ Bogo napano Jone Baruei kanano naia-
gagoano nalo ajumolu ka avan bereio, Yesu
berii Jone nene ban tomu nalo, berinavo “?Bogo
napano kami kubatavio ea vio yauo na beamu,
kami kuban ka kuvial venia? !Maka ve tinieku
ka kami kuban ka kuvial javiniu nalo napano
jegi joma buku biliviliglo janea vio julaka ga! ⁸ A
kiniou maka ve tinieku bunu ka kami kuban
ka kuvial toro na toru tai napano naio miya
kuluniabele maraiu, bior tomu na jibe na nalo
maka ajikia atua vio na miagiago jibe ka vio yauo
kurano ga na, mia nalo bogo nonovio ajua yimo
novo na tubo na toru kunuano. ⁹ ?Makanio,
mia kiniou neber p̃eli kami kuban ka kuvial
naverialiano tai, a? Mo nina bo ga, mia kiniou

neber ka kamiu, neberinavo toro napano kamiu kumitumolu ka kuva kuvial naio, naio toru lie, juvulu naverialiano re nua nalo, ¹⁰ bior Atua naio berii Jone nene ea kiano Iliano Lu ruei, naio berinavo

‘Kiniou nemiila kanaku naverialiano jukamu kaso, ka naio rila vatitig kanamo m̄arabo.’

Malakai 3:1

¹¹ “Riano, kiniou neber ka kamiu, neberinavo ea vio yetemeriba nei, Jone Baruei naio jo mave loa tomu dolu nalo abiniu. Mia nalo aviniu napano mia amei joomo ea navenatuboiano na Atua kiano, riva rivokar toro na maariano kalo nana jotano laka garuei, nalo na naruei aviniu atu mave loa Jone, ka mia nalo avar ilivuiano na Atua kiano tuvulu Jone. ¹² Jikario ea bogo napano Jone Baruei jikar ka m̄a mioliolu, binimei bokar banei, tomu nalo ajum̄a amilidie navenatuboiano na Atua kiano, a uolu kouo na mira nalo bunu ajumolu m̄a amila vio ka atuvulio. ¹³ Be bogo binimei bokario bogo na Jone, naverialiano nalo a Mosis kiano tuboiano napano naio jirilo, aberial vite telabo napano mia amijikia ayotuba iorou. ¹⁴ A verenio kamiu kumisaaro ka kumonea vite nalo nei napano mia ayotuba iorou, mia kamiu kumijikia kuvitilubar ka kuver Jone Baruei naio be Elaija na nanua aberkario nua ruei ka mia naio rimeĩ bereio. ¹⁵ A verenio be tiliniemiu, bo ka kuviagago vatitig ka kiaku iliano nei.”

*Yesu mil kilkil ban taara nalo na ea kiano bogo
Luka 7:31-35*

16-19 Ana na Yesu mil lie vo, berinavo “? Mia kiniou nemijikia never iliano vaio ka mia rivokar bajago na tomu na vonganei? Ea m̃arabo nonovio napano Atua milaio ka rila von ka mia rivu ka kamiū, mia kamiū maka lele kuvisidomio, kamiū kumitu bereio m̃a kumil niege-niege naio biorio. Bior bogo napano Jone naio jo, naio jom̃a mondulu ka sinaniano ka tom̃a rivolk-ouo, a naio jo bel bunu ka m̃arjum̃elm̃elu, ana tomu nalo amialio jibe na, ana nalo amiila naio, aber ‘Tete na niadu jua naio.’ Mia bogo napano Kulorinio Kenerinio naio binimei jo, naio jinan batitigio a naio munu batitigio, ana nalo amil ea naio, aber ‘Kuvialio vo, toro na naio be toro na jinan m̃ele, a miokovo ka sinaniano julaka, a naio be toro na munu m̃elea m̃arjum̃elm̃elu, a naio be toro tai napano kiano bilbilu nalo abe tomu na abarbijii takis a tomu na bova ga nalo.’

“Ka tenene, kiniou nemial kamiū tomu na vio banei, napano kamiū kuvitibe ka kiritete nalo napano ver ajum̃a ajerjere ea vio medave na komeli, mia nalo atu aviovio van kialo bilbilu sesa nalo, aver ‘!Oi, kamiū kubova ga! Verenio kumemi numitu numue bulaiū, mia kamiū maka kuvisidom kuvolu vija kumemi, a verenio numiou ka iou na m̃ariano, mia kamiū maka kuvisidom kuviteg vija kumemi.’

“Mia vite nonovio napano amalmaluvo ea Atua kiano masouano, beamu tomu telabo amilikue keanio, mia iorou ana mia naio rila rimeravo ka masouano nei keano, naio memedu ga a be riano laka.”

Yesu berkakar vatitigio bo ban nalo napano

*maka amonea naio**Luka 10:13-15*

²⁰ Naruei Yesu mil berkakar ban tomu nalo na ea komeli nalo napano naio miñauka burutomoluo telabo kalo, bior nalo amial kiano vite nalo nei, mia nalo maka leleio aviliglo.

²¹ Naio berenio “!Kulo Koresin nalo, naliko kulo Betsaeta nalo, kami kumila lelan kamiu toru laka! Verenio kulo Taia naliko kulo Saiton nanua aial burutomoluo nalo nei napano kami kumialio nei ruei, mia nalo aviliglo nua ruei. Nalo maka ave kulo Ju, mia aya kuluniabelo na be mñadati a mia nalo avisivisii bulumñaroro ea pariparilo ruei, ka tomu nalo avitilubarío ka nalo amijog bova riano bior kialo kariano nalo.

²² Kiniou neber ka kamiu memedu, ea bogo na tibureiano, mia kenemiu vironiano tovulu nana ve kialo.

²³ “!A kami kulo Kapeneam, napano mña kumituña kubarvar ka kami, a kumisidom kuvitu mave laka, mia kami kuvitika kami! Mia Atua naio rivuku kami kuvatove laka ea bulukusebi. A verenio kulo Sotomo nalo aial burutomoluo nalo napano kami kumialio nei, mia pñeli aviliglo ka mia burumñara sebi na vio mave maka rijikia sisen kialo vio rivakovio. Mia kami kumial burutomoluo nalo nei ruei, mia kami maka kuvilig kami leleio vo. ²⁴ Tenene na kiniou neber ka kami, ka bogo na tibureiano, mia Atua tinien riialo tovulu kami.”

*Yesu ber siva ban karamñano**Luka 10:21-22*

²⁵ Mia ka bogo nei, Yesu bolkouo, ber “!Teta o, Tubo na vio mave, a Tubo na yetemeriba! Neber siva banso, bior jau koberloglog vite nalo napano ea kiniou, ban nalo napano kialo jidomiano jibe ka kiritete nalo ga, mia nalo napano ajidom ka abe masou laka, bija nalo napano ajidom aber amijikia vite, mia jau komilavan vite nalo nei kalo. ²⁶ Riano, Teta, ninei javukia ga nana jau kojidomio.”

²⁷ Karina Yesu ber bunu, berinavo “Karamñaku juvan vite nonovio jua jumñaku ruei. Mia Karamñaku, naio ga takurano mijikia batitig kiniou, mia kiniou nei napano nebe kenerinio, kiniou ga takurano napano nemijikia batitig naio. Kiniou kumemlika nalo napano nebijauialo ka nesiloglog Karamñaku kalo ka avarkar tinielo ea naio, kumemi nene naruei numijikia batitig naio napano be karamememi.”

“Kamii kumei ea kiniou ka kuvijilimebi”

²⁸ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Kamii nonovio napano tiniemiu maro mñele bior kamii kumituña kubar de kenemiu bagaro nalo na teremi ea kenemiu meuliano, bo ka kamii kumei, kamii kumei ea kiniou, ka mia kiniou nemijikia nejev jilimebiano van kamii. ²⁹ Kamii kuvudu kiaku iliano nalo tibe ka vuu tai na kenemiu meuliano, a kamii kuvudu kanaku bagajo nalo, bior kiniou nebe toro na momavo ga, kanaku jidomiano batove. Tibe na, mia kamii kuvileal ka kenemiu jidomiano nalo ajilimebi, ³⁰ bior kanaku verloglogiano nalo, nalo amonñai

ga a amelala ga, a vite nalo napano mia kiniou navar van kamiu ka mia kuvario, mia ve temi laka re ka kamiu.”

12

Yesu naio be tubo na Legiano Lu

Mak 2:23-28; Luka 6:1-5

¹ Naruei ka bogoti dolu bereio napano be Legiano Lu, Yesu naliko kiano naiagagoano nalo amiel abano, mia kialo m̃arabo jel iviso bure tiniavio na m̃arauiti. Nalo ajum̃a amiel jibe na, naruei kiano naiagagoano nalo jijerlo, ana amikiti kokorov m̃arati uiti nalo tealó ka asenio.

² Nalo ajum̃a amila jibe na, naruei Varisis nalo tai ajua vio na,aju amial Yesu nalo, naruei nalo amil ban Yesu, aberinavo “!Ei, jau keialio! Kiamo naiagagoano nalo ajum̃a abar sinaniano ea tiniavio jibe na, ajum̃a amila im̃auano ea Legiano Lu, ana verenio amila jibe na, nalo ajum̃a amila korov kiado tuboiano.”

³ Ana Yesu berdoṗelo, naio berinavo “?Jibe na kovio, ṗelina maka kamiu kuvuluku kovio ea Iliano Lu bogo tai, ea vite nalo napano Parinio Tubo Teviti re nua milaio, a? Naio naliko kiano tomu nalo jijerlo toru, ⁴ naruei naio ba joomo ea Atua kiano Tobobo Lu, naio midu joko lu na tuboiano berenio kulo lu nalo ga amijikia asenio, mia Teviti nalo bunu ajenio. ⁵ ?Jibe na kovio, ṗelina kamiu maka kuvuluku bunu ea Tuboiano na Mosis kiano, napano ea Legiano Lu nalo, kulo lu nalo monokanio ava joomo ea yimo lu na Atua kiano, ka nalo ala kialo im̃auano eaio? Jibe na, nalo ajum̃a amila korov

tuboiano na berbure ber toro maka rijikia riñau ka Legiano Lu, mia Atua naio maka sidomialio tena river nina be tena bova tai. ⁶ Kiniou neber ka kami, neberinavo be navenatuboiano vou tai jo vonganei, napano naio jo mave laka jovulu tuboiano na Atua Kunuano Lu, ⁷ mia naio jibe ka napano ea Iliano Lu, napano Atua naio berenio, berinavo

'Kiniou maka nesidomii kenemiu sida nalo, mia kiniou nejidomii ga bajago na tinieiaiano.'

Osea 6:6

?Pelina kami, maka kuvijikia nioti na iliano na navo? A verenio kami kumijikia ruei, mia kami kuvitu re kuvitibure searo ea kanaku naiagagoano nalo nei napano maka ala titai na bova. ⁸ Kulorinio Kenerinio, naio naruei naio be tubo na Legiano Lu.”

Yesu milarur toro tai juñano

Mak 3:1-6; Luka 6:6-11

⁹ Naruei Yesu naio juvan vio na, naio miel bano, ana na naio ba joomo ea kialo yimo na volkouano tai. ¹⁰ Ea vio na, toro tai naio jo na, naio be jumekirikokouro, a tomu tai bunu aju ajidom aleal torokoriano tai ea Yesu verenio naio rila vite rimemedu re. Naruei tomu nalo nei abika Yesu, aberinavo “?Juñabe, kiado tuboiano berbure iñauano ka ala batitig mokotenano toro ka Legiano Lu, ðelina naio maka riverbureio? ! Jau kover von vite na!”

¹¹ Naruei Yesu berdoþe, berinavo “?A verenio toro tai kiano nunu tai, mia nunu nene ga rijoru ea ðili tai ea Legiano Lu, kuberiamña mia toro nei

maka rijikia riva rivuru lario bereio? !Nao, mia kito nonovio monokanio rala tibe na van kiado temeul nalo! ¹² A verenio memedu jibe na ea kiado tuboiano ka kito rajai nunu ea Legiano Lu, jibe na kito romijikia rala iñauano ka rajai toro ea Legiano Lu bunu, bior toro naio bo loa nunu.”

¹³ Naruei Yesu ber ka toro na be jumekirikokouro, berinavo “Kovitirii jumãamo rimemedu.” Naruei naio mila jibe ka napano Yesu naio berenio, ana na naio jumãano binimeis bo bereio, javukia jumãano tinene. ¹⁴ Ana na Varisis nalo napano aju ea bogo nei amijoku, naruei nalo abatavio, ka averii tumãabe naruei ka mia amijikia auebin Yesu rimãaro.

Yesu naio be toro na iñauano na Atua kanano

¹⁵ Mia Yesu naio mijikia ka Varisis nalo ajidom aue naio, naruei naio juvan vio nei, naio naliko tomu telabo napano ajakisorio. Naruei naio jo milarur tomu nalo na amie, ¹⁶ mia naio mil jikili banlo, naio berburelo ka ava averii re naio van kulo dolu nalo. ¹⁷ Naio mila jibe na ka mia Atua kiano iliano tai mijikia rimeis rive riano, napano Naverialiano Aisea berialio nua, a iliano nei naio ber jibe nei, berinavo

¹⁸ *“Nina be toro napano mimãau kanaku, napano kiniou nebijauialar naio.*

Kiniou nejidom m̃elea naio bo laka, a kanaku jidomiano jaaro toru kanio.

Mia kiniou nodu Niunuku toa naio, ka mia naio riverial bajago nalo napano memedu van tomu nonovio nalo na yetemeriba nei.

19 *Mia naio maka rivukuju van toro, naio maka vijago mēle, mia naio maka rijikia rivuku iliano ve telabo ea vio medave.*

20 *Mia naio maka rijikia telar javiniu napano burukorovio jaklele rui jo,
a naio maka rijikia rijukon bin yulu na volvolkouo ka riṁaro.*

Mia naio riṁau tibe na rivanvano-o rivokar napano bajago na memedu naio tumolu sikili tu tovulu bajago na bova.

21 *A mia tomu nalo nonovio na yetemeriba nei, mia nalo avarkar tinielo ea naio sikili ka mia naio rilarurlo.”*

Ais 42:1-4

Aberenio Yesu miṁau ea moroano na Siṁaro kiano

Mak 3:20-30; Luka 11:14-23, 12:10

22 Naruei tomu nalo aburu toro tai napano niadu ban ea naio, naio binimeia ea Yesu. Niadu nene mila naio mirano bono, a naio be buru bunu, mia Yesu naio mila batitig mirano a tiniajono abinimeia abo bereio. 23 Naruei nalo napano amial vite nalo nei amiilo toru, amemebiju kanio, ana na aberinavo “!Uerei! ?Tete na naio be Teviti kenerinio naṁa roju rorea naio kovio, ṽelina makanio?”

24 Mia bogo na Varisis nalo amijog tomu nalo kialo iliano nei, mia nalo amijoku toru, nalo aberenio “Toro na jitig bulag niadu nalo ea ga moroano napano siṁaro nalo kialo tubo napano siano Belsabel, mijamo ka ban naio.”

25 Mia Yesu naio mijikia kialo jidomiano, ana naio ber kalo, berinavo “A verenio tubo tai, kiano

tomu nalo avuruburelo, napano togio nene ail die togio nene, mia tubo nene kanano iñauano nalo monoka mia atibirbili; a verenio komeli tai, ħelina ħaratavo tai, tomu nene nalo avuruburelo, ka togio ajidom ajil bulag togio nene, mia tomu nalo nei maka ajikia atu rivu bogo tai. ²⁶ ?A jibe na bunu, verenio Setano kanano tava nalo tealu atu ajil bulag nalo togio dolu, nina berial ka nalo aburuburelo ruei, ana na mia navenatuboiano na Setano kanano naio sikili tu tuñabe? ²⁷ !Mia kamiu kumituñā kuberenio kuber jibe na naruei, kuberenio kiniou nojoñā nemijil bulag niadu dolu nalo ea moroano na buruñāra siñaro napano Belsabel, mia maka rijikia tibe na leleio garuei! ?Mia verenio tibe ka napano kamiu kuberenio, juñabe naruei ana kamiu tealu bunu ajuñā amijil bulag niadu? ? Kei mijamo ka moroano na jibe na banlo, ħeli Setano bunu kovioho? Bo ka verenio kenemiu naiagagoano napano ajuñā amijil bulag niadu, ajog kenemiu iliano na. ²⁸ Ana makanio, kamiu kuber maka rimemedu ga. Kiniou nojoñā nejitig bulag niadu ea moroano na Atua kiano Niununo ga, mia tenei berial ber Navenatuboiano na Atua kiano ju iviso bure kamiu ruei.

²⁹ “!Kuvijiio! Verenio toro tai sidom riva joomo ea toro kouo tai kunuano ka mia naio rivina ka kanano saba nalo, mia naio monokanio rivar teli riorkar toro nene sikili beamu vo, avona bisi, ana na mo naio mijikia riva joomo ka rivina ka nonovio saba nalo na kanano. Mia kiniou nojoñā nomila jibe na naruei ka toro kouo napano Setano.

³⁰ “Toro napano maka takisor kiniou, naio jo berbure kiniou, a toro napano maka riñau vija kiniou ka nuvuru kiaku tomu nalo amei vio takurano, naio jomã mijil dedade ealo abeve terakurano. ³¹⁻³² Jibe na naruei, kiniou neber ka kami, kariano nalo bija ilivovaiano nalo, a iliano napano mila bulag Kulorinio Kenerinio, mia Atua naio mijikia riviekokoa toro riviorio, mia toro napano naio ril rivova ka Niununo Lu, riverenio kiano imãuano nalo be Setano ga mimãaukanio, toro na jibe na, Atua naio maka rijikia riviekokoa naio bogo tai, ea bogo nei a ea bogo dolu napano mia rimei.”

Buruiesi bija m̃arati nene nalo

Luka 6:43-45

³³ A Yesu naio ber bunu, berinavo “Kito romijikia rovitilubar buruiesi nalo ea salo m̃arati napano abarlo. Buruiesi napano miluo bo, bar m̃arati na bo, mia buruiesi napano miluo bova, naio bar m̃arati napano bova. ³⁴ Mia ea meuliano na toro kiano jibe na bunu, napano kiano iviso jibe kanio burupati tai, a iliano nalo napano amolmoluo ea kiano meuliano ajibe ka m̃arati nalo napano amolmoluo ea burupati nei. ?Mia kiniou nemial kenemiu burupati nalo amenunu ruei, mia tum̃abe ana m̃arati na bo tai mijikia rimoluo ea kenemiu iliano nalo? !Kamiu kube bajulukuti na maro nalo ga! ³⁵ Toro napano bo, naio barbiji vite na bo nalo jua kiano iviso, naruei bogo nonovio kiano jidomiano na bo naio

jo, napano naio mijikia sian bulagio, mia toro na bova, naio jo barbijii vite nalo na bova jua kiano iviso, naruei naio maka rijikia sian bulag jidomiano na bo bogo tai.

³⁶ “Mia kiniou nejidom kamiu kuvijikia ka ea bogo na tibureiano, mia tomu nalo nonovio monokanio ala kialo veriiano ea kialo ilivoviano nonovio veve terakurano napano ajumã aberenio ea kialo meuliano nalo, ³⁷ bior mia Atua naio tibure kanamo meuliano rivor kanamo iliano nalo. Nina bior kanamo iliano nalo amijikia alaso komeul, þelina mia alaso kovokar vironiano.”

Tomu na tortoru tai ajidom aial vremesiano

Mak 8:11-12; Luka 11:29-32

³⁸ Ana tomu na verloglogiano na tuboiano, naliko Varisis nalo tai aber ka Yesu, aberinavo “Ei, jau napano abioso ka Naverloglogiano, kumemi numisidom ka jau kala vremesiano tai van kumemi ka mia nuval kanamo moroano.”

³⁹ Mia Yesu naio berdoþe banlo, berinavo “Tomu nalo napano ajidom aial ga vremesiano nalo, abe kulo va nalo, nalo amila kodovo ban Atua jibe ka nalo napano m̃a amila siakaiano. Makanio, mia kamiu kuvial re vremesiano tai, mia vremesiano na Naverialiano Jona ga nanua, nina ga mia kamiu kuvialio. ⁴⁰ Jona nene naio jo joomo ea burumãara keniene kelijumdumu na toru tai mabono ka legiano tolu a bogiano tolu, naruei mia tibe na bunu ea Kulorinio Kenerinio, napano mia naio toa bulumãabono borotano ka legiano ve tolu a bogiano ve tolu.

⁴¹ Naruei nalo na vio Nineva re nua, amijog Jona kanano iliano, mia nalo abiliglo, a mia nalo na atumolu atu ea legiano na tibureiano, ka mia averilubarbar kenemiu torokoriano nalo, bior be toro tai napano naio loa ka Jona naio jo bija kamiu vonganei, mia kamiu maka kuvilig kamiu leleio vo.

⁴² “Nanua bunu be tira na toru tai napano naio be parinio tubo napano juvan kiano buru-venuo koalabo laka, naio batove binimeia ka rijog tormoruo Parinio Tubo Solomon kiano ilima-sosouano nalo. Naruei mia tira na toru nei bunu, mia naio tumolu tu ea legiano na tibureiano, naio riverlubarbar kenemiu torokoriano nalo, bior toro tai napano naio be masou loa ka Solomon naio jo bija kamiu vonganei, mia kamiu maka kuvisidom naio leleio.”

Niununo va mijikia binimeia bereio

Luka 11:24-26

⁴³ Karina Yesu ber bunu, berinavo “Bogo tai, napano ver ajitiglar niadu ea toro, niadu nene naio mijikia riva yeturu, sirago ka buluvio na mia naio rijilmehi eaio. Mia ver naio maka rijikia rilealio, ⁴⁴ mia naio river ‘Ee, bo ka mia kiniou naiadu ka bereio kunuaku moruo na beamu vo.’ Naruei, bogo napano naio rimeia bereio mia naio rial yimo nei beteauo, a mila kon a meravo bo, a amila batitig saba nene nalo memedu ruei ju.

⁴⁵ Naruei naio mijikia riva rivuru bereio niadu dolu nalo ve aluo napano abova laka loa naio, amei vija naio, ka mia amijikia ava joomo bereio atua toro nei. Mia toro nei nua kiano meuliano bova, mia iorou kanio kiano meuliano rivova lie

vo. A mia tibe na ga bunu ea meuliano na tomu na bova nalo ea bogo nei.”

Yesu, kenieno a kuruano nalo

Mak 3:31-35; Luka 8:19-21

⁴⁶ Bogo na Yesu jom̃a mil kia ga vo bija tomu nalo nei, kenieno naliko kuruano nalo abinimei aboru ea vio nei, nalo ajikili aju tavio, ajidom ail vanio. ⁴⁷ Mia nalo nei tai berial ka Yesu, berinavo “Oi, koniomo naliko kuruamo nalo ajikili aju tavio, amilavio ka ail vansom̃a kija beamu vo.”

⁴⁸ Mia Yesu naio miolu berdoṗelo, berinavo “?A konioku be kei, a kuruaku nalo abe kei?”

⁴⁹ Ana naio jiloglog kiano naiagagoano nalo, naio berinavo “?Kumial nalo na aju na? Konioku a kuruaku nalo, nalo nei aju nei! ⁵⁰ Bior ver toro napano rila tavukia napano Teta na vio mave naio jidomio, toro na jibe na naio be kuruaku, ṗeli kuvivinioku, ṗeli konioku.”

13

*Jamerijiano na kurukuti uiti napano ajibirbil
ea borotano kinkin veri*

Mak 4:1-9; Luka 8:4-8

¹ Ka legiano nene, Yesu jaluvo den vonuo, ba jotano koyou ea baramudou na ueiyabo na toru ka to riverloglog tomu nalo. ² Mia tiniobi toru abinimei ka naio ka bogo na, mila ana naio bavin ea uako tai, jotano eaio, mia tiniobi toru nei nalo aju bin baramudou aju, ³ ana naio jo berloglog vite telabo kalo ea jamerijiano nalo.

Ana naio berii kalo, berenio “Kuvijiiio toro tai napano ban ka rivisivisii kurukuti ea kiano tiniavio. ⁴ Telikiti napano naio jom̃a bisivisii kurukuti nalo nei, tealo ajibiribil ea m̃arabo, ana iorou kanio, menu nalo abinimei amikiti bulagio nonovio. ⁵ A kurukuti tealo ajibiribil ea vio na be tabaṣilio yetano kanio, mia maka sano tano nene rimerorolu. Mia abitovtov soṑeli, bior salo tano menivinivi ga. ⁶ Ana bogo napano m̃erenio mijivi nieja jikili nieje salo toti nalo, vaarakurano ga amekekeu, bior maka ve salo bati ka avatove batitigio vo. ⁷ Mia kurukuti tealo ajibiribil ea vio napano beamu maka atekono vatitig teli va nalo eaio, mia iorou kanio, ana teli va nei naio miluo bereio toru, ana muevo miralo-o ana na nalo am̃arm̃aro. ⁸ Mia kurukuti dolu nalo bereio ajibiribil ea tano na bo tai, naruei nalo amiluo, ajakou abar m̃arati nalo, napano tealo abar duelimo toromomou [100], tealo abar duelimo va ari [60], a tealo abar duelimo va rolu [30].”

⁹ Ana na Yesu ber kalo, berinavo “Toro napano be tiliniene monokanio naio riiagago vatitig ka iliano nei.”

?Kar vaio ana Yesu jom̃a mil jel ea jamerijiano?

Mak 4:10-12; Luka 8:9-10

¹⁰ Mia iorou kanio, ana na Yesu kiano naia-gagoano nalo abinimei abika den naio, aberinavo “?Bior vaio ana jau kojom̃a koberloglog tomu nalo jel ea jamerijiano jibe na?”

¹¹ Naruei Yesu berdoṑe banlo, berinavo “Atua mila jibe na ka mia kamiu kuvijikia kuvileal m̃ajig na navenatuboiano na kiano, mia naio

maka jian jikiaiano nei van kulo dolu nalo nei.
¹² Kiniou neber jibe nei ka kami, ka toro napano verenio be kiano saba ruei, mia naio rijeve tabunu bere vo ka mia ve miroano, mia toro napano maka ve kanano saba tai, mia naio rila deven vite vaio na telisu napano be kiano ruei. ¹³ Tenene na kiniou nojomā neberlogloglo ea jamerijiano, bior aju amial vite, mia maka lele avitilubarbio, a ajumā amiagago, mia maka lele ajoglubarbario. ¹⁴ Tomu nalo na jibe nei naruei, nalo namā Atua beriilo nanua ruei, ea ilirianiano napano Naverialiano Aisea naio berialio, berinavo

‘Mia kami kuvijogio rivano-o, mia kami maka leleio kuvijikia kuvijoglubarbario bogo tai.

Mia kami kuvialio rivano-o, mia maka leleio kuvijikia kuvitilubarbario bogo tai,

¹⁵ *bior kami kumitibe ka tomu nalo napano kialo jidomiano nalo amarmāro, jibe ka napano ajinioko tilinielo nalo, a ajetavoko miralo nalo ruei.*

Verenio nalo ala re tibe na, ŕeli mia miralo rivitii dulu vite, ŕelina tilinielo rijoglubarbar vite, a ŕeli kialo jidomiano rijoglubarbar vite, ana tibe na ana amijikia aviliglo amei ka kiniou ka mia kiniou noimāu ka vatitiglo.’
Ais 6:9,10

¹⁶ “Kiniou neber ka kami, kanaku naia-gagoano nalo, ilivuiano joa kami, bior miremiu nalo aju amial vite nalo napano kami kumialio, a tiliniemi nalo amijog vite nalo napano kiniou

nojoŋña neberloglogio ka kamiu. ¹⁷ Naverialiano nalo telabo bija Atua kiano tomu nalo nanua, nalo ajidom toru ka aial vite nalo napano kamiu kumialio vonganei, mia maka lele aialio, mia nalo amila vio toru ka ajog venia na kamiu kumijogio vonganei, mia nalo maka ajog vite nalo nei tai leleio.”

Yesu ber bisivisii nioti na jamerijiano na kurukuti uiti

Mak 4:13-20; Luka 8:11-15

¹⁸ Mia Yesu mil banlo, berinavo “Mo, kamiu kuviagago vatitig ka kuvijog nioti na jamerijiano na toro napano ban ka rivisivisii kurukuti ea kiano tiniavio.

¹⁹ “Vite na jukamu, be kurukuti na jibiribil ea m̃arabo, nina javukia napano tomu nalo na amijog Ioluano Vou na navenatuboiano nei, mia nalo maka ajoglubario. Kurukuti novo nalo na ajibiribil ea kialo jidomiano nalo, mia toro va nei Siŋaro naio binimeia ana naio bar bulag Ioluano Vou nei bereio den kialo iviso.

²⁰ “Kurukuti dolu tealoo nalo, ajibiribil ea vio na be tabaŋilio yetano napano tano nene menivinivi ga, nina javukia napano tomu nalo na amijog Ioluano Vou nei, mia nalo ajaaro soŋeli ga kanio, ²¹ mia jibe ka maka ve salo pati tai. Amijikia atu ka bogo ve bulati ga, mia verenio bogo na jikili rimeia, ŋelina tomu nalo ajilo kar amonea Atua kiano iliano, mia vaarakurano ga nalo ajoru bereio.

²² “Dolu bunu, nina be kurukuti na jibiribil ea vio na teli va juaio, mia nina jibe ka napano tomu nalo amijog Ioluano Vou nei, mia nalo ajidom

m̃lelea kialo meuliano, a tinieljii saba nalo na yetemeriba nei toru laka. Bajago nalo na jibe nei jibe ka teli va, ana nalo abivibin Ioluano Vou nei ka mia naio rivar re m̃arati ea kialo meuliano nalo.

²³ “Mia na maariano nene, naio be kurukuti na jibiribil ea borotano na bo, ninei javukia napano tomu nalo na amiagago ka Ioluano Vou nei, mia nalo amijoglubarbario, naruei ajakou abar m̃arati na Ioluano Vou nei ea kialo meuliano nalo, napano mia tai atakou avar m̃arati rivokar duelimo va rolu [30], mia tealo atakou avar m̃arati ve duelimo va ari [60], mia tealo atakou avar ve telabo, tibe ka m̃arati ve duelimo toromomou [100].”

Jamerijiano na soro va na miluo biju bija kurukuti uiti

²⁴ Naruei Yesu berii jamerijiano dolu banlo, berinavo “Bajago napano Atua buru tomu nalo abinimei jouro ea kiano navenatuboiano nene jibe nei. Toro na toru tai napano naio ba bisivisii kurukuti uiti na bo ea kanano tiniavio, ²⁵ mia bogo napano tomu nalo amonomel bogiano, ana kiano uolu tai binimei, bisivisii kurukuti soro na bova ea tiniavio nei bunu, karina naio buro ban bereio. ²⁶ Naruei kurukuti vite juo nei amiluo biju vaarakurano, abe verare ga, mia bogo na ga uiti nalo ajikar ka ajakou, mia tomu nalo na toro na toru nei kiano nalo abitilubar ka soro na bova bunu miluo biju bija uiti nalo. ²⁷ Ana na nalo abinimei amial naio, abika denio, aberinavo ‘? Boru, jum̃abe? Kurukuti nalo napano romebijalo ea kanamo tiniavio, nalo abe kurukuti na bo ga. ?Mia soro va nei naio binimei jum̃abe?’

28 “Ana na naio berii kalo, berinavo ‘Makanio, nina kiaku uolu tai napano naio mila vite na jibe nei.’

“Naruei kiano tomu nalo abalea naio bereio, aberinavo ‘?Mo, ana mia tumñabe, jau kojidom nuva nuvuru bulag soro va nalo nene?’

29 “Mia naio berburelo, berinavo ‘Makanio, atubo beamu vo. ?Verenio kami kuva kuvuru bulag soro va na, ðeli mia kami kumijikia kuvuru bulag belea uiti bunu, ve juo vaarakurano koviobo? 30 Mia nalo amijikia ave juo ailuo biju vio takurano riva rivokar bogo napano avarbijii uiti mñarati rimei joomo. Ka bogo na, mia kinioi nemijikia never ka tomu nalo avan ka ate uiti nalo, mia ate bulag soro va nalo nene beamu, aiorkakarlo ve bagaro ka mia avukulo rivan ea sebi. Iorou kanio, ana mo amijikia ava ate uiti nalo ka avario rimei vonuo.’ ”

Jamerijiano na kurukuti mñarabako

Mak 4:30-32; Luka 13:18-19

31 Naruei Yesu naio berial jamerijiano dolu tai bereio banlo, berinavo “Navenatuboiano na vio mave naio javukia kurukuti mñarabako napano naio mijoru balea buruiesi. 32 Mia kurukuti nene naio kiritavaso leleio ga, mia bogo napano naio pitov mia naio binimei be buruiesi na buru-tomoruo tai, juvulu buruiesi dolu nalo, naruei menu nalo amue mñalo niuku nalo ea sano jaati nene nalo.”

Jamerijiano na isi

Luka 13:20-21

33 Mia Yesu berial jamerijiano dolu bereio kalo, berinavo “Navenatuboiano napano Atua kiano,

naio javukia tira tai napano minñauka isi na telisu ga bija burumñara baju na yeve, mia isi na telisu neibano naio miyuku joko nalo nei biniu tortoru.”

Yesu mil ea ga jamerijiano nalo banlo

Mak 4:33-34

³⁴ Ea Yesu kanano iliano nalo nei, naio ber bulag vite nalo jibe na ban tomu nalo, mia va telabo napano naio mil ea jamerijiano banlo.

³⁵ Jibe na, ana mila naverialiano nanua kanano iliano be riano, napano Atua ber

“Mia kiniou neverial kanaku iliano nalo ea ga jamerijiano,

mia kiniou neverial saba nalo napano ajuluku koalabo laka nua ruei aju nunu kia ga vo, jikar ka bogo na nejii yetemeriba, binime i bokar banei.”

Iouano 78:2

Yesu berial nioti na jamerijiano na soro va

³⁶ Karina Yesu juvan tiniobi, ana naio ba joomo ea yimo, naruei kiano naiagagoano nalo abinime i kean naio, abika denio, aberinavo “? Aiou koig, kumemi numisidom kovisi nioti na jamerijiano na soro va na miluo ea tiniavio na uiti nei?”

³⁷ Ana Yesu naio berdoṣelo, berinavo “Toro na toru napano bisivisii kurukuti na bo, naio be Kulorinio Kenerinio. ³⁸ Mia kanano tiniavio nene, naio be yetemeriba nei. A kurukuti na bo nalo nei, nalo abe tomu nalo napano aju jouro ea navenatuboiano na Atua kanano. Mia soro va nalo nei nalo abe Siñaro kanano tomu nalo. ³⁹ A uolu napano bisivisii kurukuti soro va nei, nina naio be Siñaro ga. A bogo na avarbijii

m̃arati uiti, nina naio be bogo na tagaṣiano. A tomu nalo na iṃauano nei napano avan ka ate bijii m̃arati uiti nalo nei, nina naio be nailiano nalo. ⁴⁰ A iṃauano na ayobijii soro va karina aisebilo, nina bajago napano mia rimei ea bogo na maaro, ⁴¹ napano mia Kulorinio Kenerinio, naio riila kiano nailiano nalo ka avan ka avar bulag vite nalo napano amila toro mijoru ea kariano, vija tomu nalo na amila bijuku vovai nalo, ka mia nalo ajikia atu re bunu naliko tomu nalo na kiano navenatuboiano. ⁴² Mia nailiano nalo avukulo avan ea sebi na toru, ea vio napano tomu nalo ajum̃a ajegi eaio, a ajum̃a ajer m̃arjuvolo nalo eaio. ⁴³ Mia iorou kanio, ana tomu na memedu nalo atu jouro ea Karam̃alo kiano navenatuboiano, mia nalo nei amerera atavukia m̃erenio. A toro napano be tiliniene, bo ka naio riagago vatitig ka iliano nei.”

Jamerijiano na burum̃ara puruveru novo tai napano mā aburu veru ea

⁴⁴ Mia Yesu naio berinavo “Bajago na ver toro napano jidom riva jouro ea navenatuboiano na Atua kiano, jibe ka jamerijiano nei: toro tai ba mial borotano tai, mia naio miilo ka burum̃ara puruveru novo tai napano jovorvoru ga eaio. Naruei naio jivin vanio lie ka puruveru nei bereio, mia naio ba ṣiliṽili bulag ka nonovio kanano saba nalo biniu, ka mia naio mijikia rivulular borotano nei, bior naio mijog bo toru laka ka tonovo napano naio milealio.”

Jamerijiano na basabebe

⁴⁵ Mia Yesu berii bunu, berinavo “Mia bereio, bajago na toro napano jidom riva jouro ea navenatuboiano na Atua kiano, javukia bunu: toro tai, napano naio jom̃a bulu basabebe novo nalo den tomu nalo. ⁴⁶ Mia bogo tai ana naio mileal tai napano bo, ana naio berinavo ‘Riano ga na, kiniou tinieku jii vite nei toru laka. ! Verenio kiniou nemijikia nodu ve kiaku garuei! Mia monoka kiniou nava noñiliñili bulag ka kanaku saba dolu nalo nonovio, ka mia kiniou nemijikia nemei novulu vite novo nei.’”

Jamerijiano na levlevi

⁴⁷ Ana Yesu naio ber bereio, berinavo “Mia bereio, bajago na Atua kiano ka rivuru tomu nalo ava jouro ea kiano navenatuboiano, naio javukia bunu, napano bogo na tomu nalo ajuvarvan levlevi ea ueiyabo, ana amijikia avuru ko niado kinkin nalo ve telabo eaio. ⁴⁸ Ana bogo napano levlevi bujo vatitig bo, mia tomu nalo aburio bauro, naruei nalo ajaburuburu, abarburevure niado nene nalo. Ana niado nalo na bo, amisonlo aban ea kanalo basaro nalo, mia niado na bova nalo, nalo abuku lo abano. ⁴⁹ Mia nina rimei tibe na ea bogo na maaro, mia nailiano nalo ava alaburevure tomu nalo, avuru bulag tomu na bova nalo, ⁵⁰ avukulo avan ea sebi na toru, na tomu nalo ajum̃a ajegi eaio, ajum̃a ajer m̃arjuvolo nalo eaio.”

Jamerijiano na terimoruo a terivou

⁵¹ Naruei Yesu bika den kiano naiagagoano nalo, ber “?Kam̃u kumijoglubarbar iliano nalo nei?”

Ana nalo aberdoŝe, aberinavo “Nao, kumemi numijikia koviobo.”

⁵² Ana naio ber kalo, berinavo “Saba nalo nei jibe ka toro tai napano beamu, naio be naverloglogiano na tuboiano nalo na Atua kiano Iliano Lu, mia iorou kanio, ana naio binime be kanaku naiagagoano tai ea navenatuboiano na Atua kanano. Naio javukia toro na toru tai napano kiano saba novo na iñauano nalo telabo ea kunuano. Ana bogo nonovio, naio mijikia rivar bulag kiano vite na be terimoru na bo kia ga vo, a naio mijikia rivar bulag bunu kiano tena be terivou, ka mia naio rila kiano iñauano nalo ealo.”

Kulo Nasarete amilidie ka Yesu
Mak 6:1-6; Luka 4:16-30

⁵³ Bogo napano Yesu berial jamerijiano nalo nei bisi, ana naio juvan vio nei, ⁵⁴ binime bereio ea kiano vio. Naruei naio joña berloglog tomu nalo na vio nei, joomo ea kanalo yimo na volkouano, mia nalo amiilo toru ka kiano iliano nalo. Ana nalo ajumña aberverii kalo, aberinavo “!Tomnei! ?Tete na, naio bokar mñasosouano nei jumñabe, a naio joña mila vremesiano nalo na jumñabe? ⁵⁵ Romijikia tete nei ruei. Naio karamño napano be toro namña mimñauka yimo ga napano Yoseve, a napano kenieno, tira napano Mere. A kuruano nalo, nina Yemesi, a Yoseve, a Saimon, a Jutas, nalo na abe kurualo ea naio. ⁵⁶ A kuvivinieno nalo, nalo nei ga aju kitoliko ga. ?Mia tete na naio jaluvo den kito, ba

bar tenalo na be?” ⁵⁷ Naruei nalo tiniei jer naio, maka asidom naio leleio.

Mia Yesu naio ber kalo, berinavo “Toro napano be naverialiano, tomu dolu nalo amijikia ajovonio, mia tomu na kanano vio, naliko kanano m̃aratavo nalo, nalo na ga maka ajikia atovon naio.” ⁵⁸ Naruei ea vio na, Yesu naio maka rila vremesiano ve telabo, bior nalo maka amonea naio.

14

Parinio Tubo Erot Antapas berii Yesu

Mak 6:14-16; Luka 9:7-9

¹ Ka bogo nei, aber Yesu ba bokar Parinio Tubo Erot, na naio be parinio tubo na tanobuku na vio Kalele. ² Ana Parinio Tubo Erot naio mijog iliano nalo nei, ana naio ber ka kiano tomu na tortoru nalo, berinavo “?Toro napano ajum̃a aberiio na, naio be Jone Baruei ga kovio, napano naio meul bereio den na m̃ariano bo? Tenene na naio mije moroano ka mim̃auka vremesiano nalo na.”

?Jone Baruei kiano m̃ariano jum̃abe?

Mak 6:17-29

³⁻⁴ Parinio Tubo Erot naio mil jibe na, bior naio naruei muetañaria Jone Baruei m̃aro ruei, ana naio jo merou m̃ele kanio. A tukunu na m̃ariano na Jone Baruei kiano jibe nei: Parinio Tubo Erot nei kuruano Vilip, napano naljuo karam̃alo takurano mia keniele juo. Ana beamu, Vilip nene, naio joro ka tira tai siano Niarotias. Mia iorou kanio, ana Parinio Tubo Erot naio ba burular tira nene. Tenene na, Jone jom̃a mil

ban Parinio Tubo Erot kanio, berinavo “Tena jau komila na maka rimemedu ka, napano jau koburular tira na, bior naio be kuruamo koano.” Mia Niarotias maka saaro leleio ka Jone kanano iliano, naruei naio mil ban Parinio Tubo Erot, ana Parinio Tubo Erot miila kanano tomu tai aba abokar Jone, amiorkario, ana amidu joa nalakoiano. ⁵ Mia Parinio Tubo Erot milavio ka ruebin Jone, mia naio merou kija kanio kulo Israel nalo, bior nalo amonea Jone aberinavo naio be kialo naverialiano tai.

⁶ Naruei Niarotias nei, naio be kenerinio vevinio tai, mia bogo napano nalo amila jokoluolu ka atekar bogo napano abar Parinio Tubo Erot eaio, ana niatira nene naio bolu kamu ka nalo na ajua jokoluolu nei miralo. Naruei Parinio Tubo Erot naio jaaro toru ka merevono nei kanano voluano, ⁷ naruei naio berkakario jikili banio, berenio vaio napano ver naio rivika denio, mia naio rudu vanio.

⁸ Naruei Niarotias naio mil bija kenerinio vevinio, bisi ana kenerinio vevinio nei naio ber ka Parinio Tubo Erot, berinavo “Vonganei, kiniou nejidom kodu van kiniou Jone Baruei pariparinio, toa baju tai, rimei ea vio nei.”

⁹ Mia iliano nei mila Parinio Tubo Erot mijog bova bior kiano verikariano na yokovoano nei, mia naio berenio ka ala bo ka tibe ka ga na merevono nei naio berenio, bior naio mila ilikakariano jikili jibe na ea kanano bilbilu nalo miralo ruei. ¹⁰ Ana nalo aban ea yimo na lakoiano, ajekorov Jone burujono, ¹¹ ana amidu parinio joa baju tai, ana amidu binime ban merevono nene, ana merevono nene na midu ba

ban kenieno. ¹² Iorou kanio ana Jone kiano na-iagagoano nalo abinimei amidular mokotenano aba ajivinio, ana nalo aba aberial ka Yesu.

Mo tukunu na Jone Baruei kiano m̃ariano biniu ea vio nei.

Yesu bagan sum̃analo menu jimo

Mak 6:30-44; Luka 9:10-17; Jone 6:1-14

¹³ Naruei bogo napano Yesu mijogial ka Parinio Tubo Erot naio jo berii naio, berinavo naio be Jone Baruei naio meul bereio den na m̃ariano, ana Yesu jumolu den vio na, ana naio bavin ea uako tai, ka naio rivan ea vio yauo tai napano be tum̃aro napano maka tomu nalo atuaio. Mia bogo napano tiniobi nalo amijikia ka naio ban jibe na, amolmoluo ea kialo m̃arkomeli nalo, ajakisorio, ajel uro. ¹⁴ Mia bogo napano Yesu bauro, mia naio mial ka tiniobi na tomu nalo aju ruei, mia naio tinien miialo toru, ana naio mila kialo tomu na mieiano nalo abo bereio.

¹⁵ Mia bogo napano m̃erenio batove, ana Yesu kiano naiagagoano nalo abinimei kean naio, aberinavo “Tubo, vio nei maka rivu, a vaataro ka vio rimelijo bunu. Bo ka jau keiila tiniobi nalo na avanvan bereio ea komeli nalo, ka avulu salo sinaniano tai.”

¹⁶ Ana Yesu berdoṽe ber kalo, berinavo “Makanio, nalo amijikia atu tibe na rivu ga na. Bo ka kamiu kuvar sinaniano tai vanlo.”

¹⁷ Ana nalo aber kanio, aberinavo “!Uerei ṽeli ga, kumemi nubokar joko sesa jumo ga, bija momaio bana juo ga!”

¹⁸ Ana Yesu berinavo “Kubar rimei van kiniou,”

¹⁹ ana naio ber ka tiniobi nei, berinavo “Kamiu

kuvitutano ea soro beamu vo.” Naruei naio bar joko sesa jumo bija momaio bana juo nei, naio jirarago bavin ea vio tiniabene, ana naio ber siva ban Atua ka sinaniano nei, karina naio burekokorovio joko sesa nei, naio jian ban kiano naiagagoano nalo ka nalo avar van tiniobi nalo nei. ²⁰ Mia nalo ajinan bano-o, mabolo jouo bo, mia niati na sinaniano nalo napano maka asenio, nalo abe verare ka aisonlo rivan ea basaro solokobaro nalo napano tortoru ve duelimo ba juo [12]. ²¹ Mia tomu nalo napano ajinan, sumñanalo ga abokar kovio ea menu jumo [5,000], mia maka avuluku tire nalo vija kiritete nalo.

Yesu miel mave ea niunuku tei
Mak 6:45-52; Jone 6:15-21

²² Karina Yesu ber ka kiano naiagagoano nalo, berenio “Kiniou nejidom ka kamiu kuvidu kiado uako, kamiu beamu kuva tivelinio ea ueiyabo na toru nei, mia kiniou noto nei beamu vo ka mia neiila tiniobi nalo nei avanvan bereio ea kialo mñarkomeli dedade nalo.” ²³ Ana bogo napano naio miila dedade ea tiniobi nalo nei abanvan bisi, ana naio bavin ea suku tai, naio takurano, ka rivolkouo. Bogo napano vio melijo ruei, mia Yesu jo naio ga takurano, ²⁴ mia ka bogo nei, uako neibano naio jo koalabo ruei, iviso ea tinia ueiyabo. Naruei niatuva toru laka, a nalo aju ajupe jegi, mila ana nalo amidu tei mia amidu tei. ²⁵ Mia vaataro ka vio rivuruburevure ka viorijeni, ana Yesu binime i ka rialo, naio jo miel manono mave ea tei.

²⁶ Mia bogo na kiano naiagagoano nalo amial naio jo miel binime i jibe na, mia nalo amerou,

ana aber “!Uerei! ?Titai yako, ħeli siñaro tai koviobo, ħeli venia jibe na?”

Mia nalo amiaga jouo, bior nalo amerou mñele,
²⁷ mia vaarakurano Yesu naio mil banlo, berinavo “!Ei, kamiu kumerou re bunu, mia be kiniou ga nei!”

²⁸ Ana Pitere berdoĥe, berinavo “Tubo, a verenio be jau riano, mia kajamo ka kiniou bunu neiel mave ea tei neviedu keanso.”

²⁹ Ana Yesu berinavo “Jau, bo ga, komei.”

Ana Pitere batove den uako, naio jikar miel mave ea tei, naio ban vaataro ka Yesu, ³⁰ mia bogo napano naio tinien maio bereio ka jegi napano jikili nei, naio merou. Mia bogo na naio merou jibe na, ana naio jikar ka madudu, naruei naio bio ban Yesu, berinavo “!Tubo, jau kajai kiniou!”

³¹ Vaarakurano ga Yesu mijiou bokar Pitere juñano, ana naio berkanio, berinavo “?Juñabe ana niukniuku bieso? !Maka leleio koviekar kiniou sikili leleio kija vo!”

³² Mia bogo napano nalo abe juo abavin ea uako bereio, vaarakurano jegi juba bin, ³³ mia nalo napano ajua uako amiaia Yesu, aberenio “Riano ga, jau kobe Atua kenerinio riano.”

*Tomu na mieiano nalo ajokol Yesu kiano ikin-
iono kulumñarauo*

Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu nalo aban ea kialo uako abarko-rovio ueiyabo labo nei, aba tivelinio, naruei nalo abauro ea vio tai, siano Kenasarete. ³⁵ Mia bogo napano tomu na vio nei amijikia naio, ana nalo amiila toru janea vio nonovio jeliviv ea

vio nei. Ana nalo aburu tomu na mieiano nalo abinimei ea naio, ³⁶ naruei nalo abalea naio ka rijamo ana nalo napano amie atokol ga kiano ikit kulumñarauo. A nalo na atokolio tibe na, mia kialo mieiano nalo ribisi, ana mia nalo avu bereio.

15

Yesu kiano naiagagoano nalo amiakurano ea bajago moruo na kulo Ju nalo kialo

Mak 7:1-13

¹ Ana bogo nene, Varisis nalo tai naliko naverloglogiano na tuboiano nalo tai ajuvan vio Yerusalemo, abinimei ka aial Yesu. ² Nalo abika denio, aberinavo “?Ka vaio ana kanamo naiagagoano nalo ajumña amiakurano ea bajago moruo na kiado nalotuno, na kiado navurimñaraboiano nalo na beamu ajumña aberloglog ka kito, aberinavo bogo nonovio ver toro sidom sinan, monokanio naio takii vatitig mñarabo na memedu nene, ka sekon jumñano beamu vo, karina mo naio mijikia sinan?”

³ Ana Yesu berdoŕe banlo, berinavo “?Ana kami bunu, bior vaio ana kami kumisikili ka kumitakii kenemiu bajago moruo nalo nei, mia ea kenemiu bajago moruo kami kumitumña kumilakokoroy Atua kanano tuboiano? ⁴ Mia Atua nene, naio ber ‘Jau komonmonea karamño a koniomo,’ mia naio ber bunu, berinavo ‘Ver toro tai naio ril rivova ka karamño a kenieno, kami kuvuebin naio riñaro.’ ⁵ Mia vonganei, verenio toro tai berkar ber kiano saba nalo abe lu, mia naio rivar van Atua bogo tai, naio ber jibe na mia

iorou kanio, ana naio maka rijikia rivitika kiano tormoru juo nei, ħeli rijailo ka saba nalo nene, ⁶ ana kami kumitu kuber jibe na naio bo ga na, nina maka ve vite tenia. Mia ea bajago na, kami kumituña kumila Atua kiano tuboiano binime be iakurano, bior kami kumisidom kuvokar ga kenemi bajago moruo nalo. ⁷ !Mia kami kumilasibi ga na, kami kumituña kumil kurano ga! Naverialiano Aisea naio berii kami nua ruei, napano naio berial iliano na Atua naio berenio, napano ber

⁸ *‘Tomu nalo na amonmonea kiniou ka kialo iliano nalo ga,
mia kialo jidomiano nalo aju koalabo den kiniou kia ga vo.*

⁹ *Mia nalo aju amilotu ban kiniou kurano ga,
bior bogo napano aberloglog toro, nalo aber iliano na, naio be Atua nene kanano,
mia iliano na be nalo kulorinio ga kialo.’ ” Ais 29:13*

Vite nalo napano mila toro miagiago ea Atua mirano

Mak 7:14-23

¹⁰ Naruei Yesu naio bio tomu nalo ka amei vio takurano ea naio, ana naio mil banlo, berinavo “Bo ka kami kuviaġago vatitigio, monoka kami kuvijoglubar kanaku iliano. ¹¹ Maka sinaniano napano ba joomo ea toro niono, naio mijikia rila toro riagiago ea Atua mirano, mia iliano nalo napano ña moluo ea toro niono, naina naruei napano mila toro miagiago.”

¹² Ana karina, kiano naiagagoano nalo abinimei, aber kanio, aberinavo “?Ai koig, jau komijikia ka Varisis nalo tiniel mimi toru ka iliano nalo napano jau kojomña koberenio?”

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu berdoŝe ber kalo, berinavo “Kamiu kuvisidomial re nalo na. Venia napano nalo ajumña amilaio, naio maka ve Atua kiano imãuano na, mia Teta napano joa vio mave mia naio rivuru bulag nonovio vite nalo napano naio maka rimebijalo. ?Tomu nalo na abe merebono ga, mia ajidom avurimñarabo ka toro dolu napano be merebono, mia nalo ave juo aiel tumãbe? ! Mia nalo ave juo amijikia ajoru ea bulukuŝili tai na!”

¹⁵ Naruei Pitere bika den Yesu, ber “Koig, jau kobijuku bo komijikia koverial nioti na jamerijiano neibano jau koberiio jukamu ban kumemi.”

¹⁶ Mia Yesu berenio “?Jumãbe, ŝeli parimiu merorol bunu kia ga vo? ¹⁷ Pelina kamiu kumijikia kija ruei, bior vaio napano ba joomo ea toro niono, jelea mabono ba tavio den mokotenano bereio, ¹⁸ mia vaio napano moluo ea toro niono, naio moluo ea kiano iviso jukamu, naruei naio mijikia mila toro miagiago. ¹⁹ Mia nina bior kiano jidomiano va nalo amoluo ea tiniene toro, jibe ka amila bin toro, amila siakaiano, a m̃eaku naljuo niatira amila siakiano, a vinauano, a ilisibiano, a ilivovaiano. ²⁰ Mia nina be bajago nalo napano amijikia amila toro miagiago kamu ea Atua mirano. Mia bajago napano ajinan,

maka asekon juñalo tukamu, naio maka rijikia rila toro riagiago tibe na.”

Yesu jitiglar niadu tai ea merevono tai

Mak 7:24-30

²¹ Naruei Yesu juvan vio nei, ana naio batove ea bulukomeli juo na vio Taia bija Saiton. ²² Ana tira valauo tai na vio Kenano, naio joa tanobuku na vio nei ruei, ana naio binimeĩ mial Yesu, naio bio banio, berinavo “Tubo, jau kobe Naverikariano napano komiyotuba ea Teviti kiano bajulukuti. Kiniou neber bo kaso tiniem riia kiniou. Keneriku vivinio, niadu tai ban ea naio, a mila lelan naio jikili laka.” ²³ Naruei Yesu mijog tira nei kiano iliano, mia maka riolu riveriþe titai leleio van tira nei.

Iorou kanio, ana kiano naiagagoano nalo abinimeĩ, aber kanio aberinavo “Tubo, tira nei, naio joña bio lili kito toru laka. Bo ka jau keila naio rivabilig.”

²⁴ Ana Yesu maka riverdoþelo, mia naio mil ban tira nei, berinavo “Atua miila kiniou nebinimeĩ ka navan ea kulo Israel nalo ga, nalo napano ajavukia nunu nalo napano amilaluvu mñarabo.”

²⁵ Mia tira neibano naio binimeĩ, minie kamu kean Yesu jaano, ana naio berinavo “Tubo, neber bo kaso nejidom jau kajai kiniou.”

²⁶ Mo Yesu naio berdoþe, ber “Maka rivu ka navar bulag kiritete nalo salo sinaniano, novuku van kuli nalo.” Naio mil jibe na bior naio mijikia ka bogo na, kulo Ju dolu nalo aberiaña nalo ga abe Atua kenerinio nalo, bior ajuña aberii searo ea tomu nalo napano maka ave kulo Ju, abiolo aber abe kuli ga liki.

²⁷ Mia tira neibano naio mil, berinavo “Jau kober riano, Tubo, mia kuli nalo amijikia asen ga iororoti sinaniano napano jibiribili jel tano ka boru na kuli nalo nei kiano barobaro na sinaniano.”

²⁸ Ana Yesu berdoŝe vatitig ban naio naruei, berinavo “Tira, jau kobiekouo ea kiniou koju jikili laka. Mia vonganei jau keialio rimei vanso tibe ka napano jau komoneaio.” Mia memedu ka bogo nene, ana tira neibano kenerinio vivinio neibano binimei bo bereio.

Yesu milarur tomu na mieiano telabo

Mak 7:31-37

²⁹ Karina, Yesu jumolu den vio na bereio, naio ban bereio ea tanobuku na vio Kalele. Naio jomā miel barlaka, ban vaataro ka ueiyabo na tanobuku nei, naruei naio bavin ea suku tai, naio jotano. ³⁰ Naio jotano jibe na, naruei tiniobi na tomu nalo abinimei ka naio, bija javuluku nalo, a nalo napano abe jamāba kirikokouro, a merebono nalo, a buru nalo, a tomu na mieiano dedade nalo bunu. Aburulo abinimei, ajuvanlo aju vaataro ka Yesu, naruei Yesu naio milarurlo abo bereio. ³¹ Ana tomu nalo amiilo toru ka bogo napano nalo amial buru nalo amil, jamāba kirikokouro nalo abo, javuluku nalo amiel, a merebono nalo ajirarago, naruei nalo amialio, ana amiaia kulo Israel nalo kialo Atua toru laka biorio.

Yesu bagan sumānalo menu veri [4,000], bija tire nalo a kiritete nalo bunu

Mak 8:1-10

³² Ana Yesu bio kiano naiagagoano nalo ka amei aialio, karina naio berinavo “Kiniou tinieku

miia tiniobi na toru nei, bior nalo aju kitoliko bogoti tolu ruei, mia vonganei salo sinaniano nalo biniuviniu. Mia kiniou maka nejikia neiilalo avanvan vonuo ver maka sinaniano, bior ver kiniou nala tibe nei, ħeli mia tomu tai miralo ribobogio ea m̃arabo rivor vitu.”

³³ Naruei Yesu kiano naiagagoano nalo aber kanio, aberinavo “?Mia ravar salo sinaniano ea vio be? Bior vio nei be vio yauo kurano ga, a tiniobi toru laka.”

³⁴ Ana Yesu bika denlo, berinavo “?Kamiu kubar joko vio?”

Ana nalo aberinavo “Joko aluo [7] ga, bija momaio tealó.”

³⁵ Naruei Yesu ber ka tiniobi na toru nei, berinavo “Kamiu kuvitutano beamu vo.” ³⁶ Ana naio bar joko aluo [7] neibano, bija momaio nalo nei, ana naio ber siva kanio ban Atua, karina naio burekokorovlo, ana bario ban kiano naiagagoano nalo. Ana kiano naiagagoano nalo kija abario abiovio ka janea tiniobi nalo nei.

³⁷ Naruei nalo ajenio bano-o mia mabolo jouo bo. Mia iorou kanio, ana nalo amison niati sinaniano nalo napano aju, ban ea basaro sarobobotu nalo aluo, abujovujo vatitigio bo. ³⁸ Mia tomu nalo napano ajinan, suñano nalo ga abokar menu veri [4,000], mia maka avuluku tire nalo vija kiritete nalo.

³⁹ Karina Yesu miila dedade ea tiniobi nalo nei abanvan bereio vonuo, mia naio ban bereio ea kialo uako, ana naio juvan vio nei, naio binimej jo bogo bulati ga ea tanobuku na burum̃ara komeli na vio Makatano.

16

*Tomu na tortoru tai ajidom aial vremesiano
Mak 8:11-13; Luka 12:54-56*

¹ Bogo tai, ana Varisis nalo naliko Satusis nalo abinimei amial Yesu, ajidom ka alavon naio, ana nalo aberinavo “Kumemi numisidom jau kalavon vremesiano na toru tai van kumemi, napano mia jau koiṁaukanio ea moroano na vio mave.”

² Ana Yesu naio berdoṽe banlo, berinavo “Bogo napano ṁerenio jo batove, mia verenio kamiu kumial vio bilvili ea vio na ṁerenio jo batove eaio, ana kamiu kumijikia kuverenio ‘Mia nieta beni,’ ³ a bogo napano ṁerenio bavin, mia verenio kamiu kumial vio bilvili ana kumial melijo bobogio, ana kumijikia kuverenio ‘Mia yuo rivovo banei.’ ?Mia kamiu kumijikia kubitii vremesiano na ea tiniabene ruei, ka mia kuverenio mia bogo tumṁabe, mia jumṁabe ana kamiu maka kuvijikia kuvitilubar kiaku vremesiano nalo ea burumṁara bogo toru nei nojo bija kamiu nei?”

⁴ Mia Yesu berii bunu banlo, berinavo “Tomu nalo na ajidom aial ga vremesiano nalo, abe kulo va nalo, nalo naṁa amila kodovo ban Atua, abilig taakalo ban naio, jibe ka nalo napano amila siakaiano aburo den koualo nalo. Makanio, mia kamiu maka kuvijikia kuvial vremesiano tai, mia kamiu kuvial ga napano mia riyotuba ka kiniou tavukia vremesiano na Naverialiano Jona re nua, napano Atua mila naio meul bereio.” Ana naio jumolu denlo juvanlo ajubo.

*“Kuvitikaŕ isi na Varisis a Satusis nalo kialo”
Mak 8:14-21*

⁵ Mia bogo na Yesu naliko kiano naiagagoano nalo ajumolu abano, ana abarkorov ueiyabo na toru nei aba tivelinio, ana kiano naiagagoano nalo tiniel bobogia ka avarkar salo joko tai. Mia bogo na aboru tivelinio, ⁶ ana Yesu jian iliano tai banlo, ana naio berinavo “Kamiau kuvitikaŕ vatitig kamiau rivu ka isi na Varisis naliko Satusis nalo kialo.”

⁷ Ana nalo amijog iliano nei, mia nalo ajumña aberiio ka nalo bereio, aberinavo “?Naio mĩl jibe na bior maka ravarkar joko tai rimeĩ ea vio nei koviobo?”

⁸⁻⁹ Mia Yesu mijikia kanalo jidom-iano nalo nene, ana naio ber “?Bior vaio ana kamiau kumituña kumisidomii mñlea mabomiu nalo, ka mia kito resen venia? ?Jumñabe ana maka kuvijoglubar vite nei vo? !Kenemiu moneano kiritavaso! ?Peli kamiau tiniemiu bobogia bunu joko jumo nanua na, nabar ban tiniobi menu jumo [5,000], bija basaro solokobaro nalo na kumisonlo abujovujo? ¹⁰ ?Peli kamiau tiniemiu bobogia bunu joko aluo nanua na, nabar ban tiniobi menu veri [4,000] nalo, a basaro sarobobotu vio napano kamiau kumisonlo abujovujo iorou kanio? ¹¹ ?Jumñabe maka kuvijoglubar ka kiniou maka neil van kamiau ka joko? Mia neber ka kamiau bereio, kuvitikaŕ vatitig isi na Varisis naliko Satusis nalo kanalo.”

¹² Mia vonganei nalo amijikia ka naio maka riverii isi na joko miyuku, mia naio jo ber

avitikar batitig Varisis naliko Satusis nalo kanalo ilisibiano nalo napano mia averlogloglo kanio, napano mijikia rila toro parinio turobi ve toru, mijikia riva rila searo ea nono togio na kiano meuliano, tavukia napano isi mila ka joko.

Pitere berial ber Yesu naio be Naverikariano memedu

Mak 8:27-30; Luka 9:18-21

¹³ Naruei Yesu nalo abatove ea tanobuku na bulukomeli na toru nei Sisiria Vilipai, mia ka bogo na naio bika den kiano naiagagoano nalo, berinavo “?Kamui kumijog ka tomu nalo ajumña aberverii aber Kulorinio Kenerinio naio be kei?”

¹⁴ Ana nalo aberinavo “Tomu tealoo aber jau kobe Jone Baruei bereio, a tealoo aber jau kobe Elaija, a tealoo aber jau kobe Jeremaia, þelina naverialiano dolu tai re nua nua.”

¹⁵ Naruei naio bika denlo, berinavo “?Ana kamui, kamui na kuber kiniou nebe kei?”

¹⁶ Ana Saimon Pitere naio berdoþe, berinavo “Jau kobe Naverikariano, jau kobe Atua na meul kenerinio.”

¹⁷ Ana Yesu berdoþe banio, berinavo “Saimon, Jone kenerinio, mia ilivuiano rimev vansom. Vite na jau koberialio, maka kulorinio riverial kaso, mia Teta napano joa vio mave, naio berial banso.

¹⁸ Mo jau na siamo dolu nene napano Pitere naio ber jibe nei ber ‘Veru,’ a be riano laka, ka kiniou nemialso jibe ka veru tai napano jo, a mia kiniou nevitirilar kanaku taara na lotuano nalo ea tabaþilio tibe na naruei, mia moroano na mariano maka rijikia tovulu taara

na. ¹⁹ Mia kiniou nodu ki nalo na vetavoiano a na tetavokoiano na navenatuboiano na Atua kanano vanso, ka mia verenio vite napano jau koverbure ea yetemeriba nei, mia Atua na vio mave bunu riverbure kamiu ve juo, mia verenio vite napano jau kajamo kanio ea yetemeriba nei, mia Atua na vio mave naio bunu rijamo kanio kamiu ve juo.”

²⁰ Ana na Yesu ber jikili ban kiano naiagagoano nalo, berinavo “Mia kamiu kuverial re van tomu nalo ka kiniou nebe Naverikariano.”

Yesu berial kiano m̃ariano

Mak 8:31-33; Luka 9:22

²¹ Mia jikar ea bogo na, Yesu milavon ka riverial rimeravo van kiano naiagagoano nalo, ka mia naio monoka rivavin ea vio Yerusalemo, ana ea vio na, mia tubo nalo na vio Israel, a nalo napano abe parinio kulo lu nalo, a naliko naverloglogiano na tuboiano nalo, nalo nei naruei nalo aviniu ala lelan searo ea naio. Mia Yesu berial banlo bunu ber mia nalo nei auetañaria naio riñaro, mia bogoti ve tolu [3] nene, ana mia Atua naio rivurular naio tumolu rimeul bereio.

²² Naruei Pitere biolar Yesu denlo, ana naio jikar mil jikili banio, berbureio, berinavo “Yesu, monoka mia Atua naio riverbure tena. Vite nalo na maka rijikia rimaluvo kaso tibe na.”

²³ Mia Yesu barpilig naio, ana mil jikili ban Pitere, berinavo “! Setano, kotu koalabo den kiniou! Jau kojom̃a komilavon kiniou ea kanamo jidomiano napano be toro ga kiano, mia maka ve Atua kanano jidomiano leleio.”

*Yesu kiano naiagagoano nalo monoka asidom
ve iakurano ga ea kialo tinietiano nalo*

Mak 8:34–9:1; Luka 9:22-27

²⁴ Naruei Yesu ber ka kiano naiagagoano nalo, naio berinavo “Toro napano ver jidom rime i tu iorou ka kiniou, monoka naio sidom ve iakurano ga ea kiano tinieiaiano nalo, mia monokanio naio rudu kanano m̃akolkolo, ana mo naio takisor kiniou. ²⁵ Toro napano jidom rilarur kiano meuliano, mia naio rilaluvuio, mia toro napano rilaluvu kiano meuliano rivor kiniou, mia naio mijikia rivokar meuliano na be riano. ²⁶ Naruei verenio toro tai napano na rivokar saba nalo nonovio na vio yetemeriba nei riviniu, mia naio milaluvu m̃arabo na meuliano, naio nei maka rijikia rivokar telerinio nabo tai leleio, mia iorou kano, mia kiano saba novo nalo nei maka rijikia rivulu meran kanano meuliano bereio. ²⁷ Mia vaataro ka Kulorinio Kenerinio rime i bereio naliko kanano nailiano nalo, mia naio rime i vija karam̃ano kanano miamoiano, naruei mia naio rivulu tomu nalo rive verare ka kialo iñauano nalo. ²⁸ Riano ga kiniou neber ka kami, be tomu tai nalo ajumolu ajua vio na, napano mia nalo maka ajikia am̃aro vo, rivano-o mia rivokar bogo napano mia aial Kulorinio Kenerinio naio rimaluvo rime i vija kiano navenatuboiano, ka mia rime i rive tubo ka tomu nonovio.”

17

*Yesu niabene binime i be dolu**Mak 9:2-10; Luka 9:28-36*

¹ Mia iorou ka bogoti ari [6] barlaka, ana Yesu buru Pitere, a Yemesi, a kuruano Jone, ana nalo veri abavin ea burusuku tai. ² Bogo napano nalo aju jibe na, ana naiagagoano tolu nei amial Yesu niabene binime i be dolu, a mirano binime i merera toru jibe ka mērenio, a mēno kulumārauo nalo abinime i amiuvu novo mia amiuvu nonovio garuei. ³ Naruei nalo tolu nei amial Mosis naio Elaija amaluvo bunu, ana naljuo aju amil naliko Yesu. ⁴ Ana Pitere ber ka Yesu, berinavo “Tubo, bo ka kito rotua ga vio nei. Mia ver kajamo kanio, ana mo noi māuka tobobo ve tolu ea vio nei, tai ve kanamo, tai ve Mosis kanano, a tai ve Elaija kanano.”

⁵ Bogo napano Pitere naio jo mil kia ga vo, ana melijo tai napano merera binime i jovukolo, naruei nalo amijog iliano tai maluvo ea melijo nene, na berinavo “Nina be keneriku napano kiniou nejidom mēlea na. Kiaku jidomiano joaio na, mia kiniou najaaro mēlea kanio na. Mia monoka kami u kumonmonea vatitig naio.”

⁶ Ana kiano naiagagoano nalo amijog iliano nei, naruei nalo amerou mia amerou, ana nalo amijoru ea tano ana amiduvan miralo.

⁷ Mia Yesu naio binime i ealo, ana naio mi-jubaluba taakalo abe tolu, ana naio ber kalo, berinavo “Kami u kuvitumolu, kami u kumerou re.” ⁸ Naruei bogo napano nalo abar bulag pariparilo ajirarag bavin bereio, mia maka bunu aial tomu juo nei, mia Yesu ga takurano ju.

⁹ Tilikiti napano nalo ajuvan burusuku nei, aju abatove bereio, ana Yesu berii kalo berburelo, berinavo “Vite napano Atua mila kami kumialio, mia kami kuverial re ka tomu tai rivano-o rivokar bogo napano Kulorinio Kenerinio rimeul bereio ea m̃ariano, ana ea bogo na naruei, ana mia kami kumijikia kuverial ka tomu nalo.”

Nalo aberii Elaija

Mak 9:11-13

¹⁰ Karina naiagagoano tolu nei abika den Yesu, aberinavo “? Jum̃abe ana naverloglogiano na tuboiano nalo ajum̃a aber jibe nei, aberinavo ‘Monoka mia Elaija naio rimei bereio tukamu vo, avona bisi ana mia Naverikariano nei naio mia riyotuba’?”

¹¹ Ana Yesu berdoṽe banlo, berinavo “Tena ajum̃a aberverii na jibe nei, tena be riano ga na, bior Naverialiano Malakaia naio berenio jibe na ea kanano niosi ruei. Elaija monoka mia naio rimei tukamu, ka mia naio rila batitig vite nalo nonovio atu batitig ka mia Naverikariano nene naio mijikia rimei, ¹² mia kiniou neber ka kami, neberinavo Elaija nene naio binimei ruei, mia tomu nalo maka avitilubar naio, a nalo maka asidomial naio. Mia ea ga bajago nene, mia ala lelan Kulorinio Kenerinio bunu tibe na.”

¹³ Ka bogo nei, kiano naiagagoano tolu nei miralo madulu ana nalo amijikia ka Elaija napano Yesu naio jom̃a beriio, naio be Jone Baruei ga.

Yesu jitiglar niadu ea tete m̃eaku tai

Mak 9:14-29; Luka 9:37-42

¹⁴ Mia Yesu naliko nalo tolu nei aban bereio, naruei nalo amiabure tiniobi nalo napano ajua bogo na, naruei toro tai binimei minie tano ea Yesu jaano, ana naio berinavo ¹⁵ “Koig, jau kobijuku bo, kiniou nejidom jau tiniem riia keneriku m̃eaku, nejidom kajai naio, bior mieiano tai joa naio. Mieiano nene mila naio jom̃a miabulum̃arm̃aro va telabo, a mila lelan m̃eleia naio-o mia, mila naio jom̃a mijorutate ban ea sebi a ban ea uei nalo bunu. ¹⁶ Mia kiniou noburu naio binimei ban kanamo naiagagoano nalo ruei, amim̃aukanio bano-o, mia maka ajikia aim̃auka naio rivu.”

¹⁷ Ana Yesu naio mil ban kiano naiagagoano nalo, berinavo “?Kam̃iu na, jum̃abe jibe na? Kam̃iu maka kuvitu sikili ea Atua leleio, bogo nonovio ga m̃a kumiavovu. ?Mia kiniou monoka noto vija kam̃iu rivano-o mia rivokar nagi? Mia kiniou tinieku maro ruei ka kam̃iu. Mo, bo ga, kam̃iu kuvuru m̃eaku nene rimẽi van kiniou.”

¹⁸ Ana nalo aburu m̃eaku nene binimei, ana Yesu janka niadu napano joa naio, berinavo “!Kamoluo den naio vonganei ga!,” ana vaarakurano ga m̃eaku nei naio binimei bo bereio.

¹⁹ Ana iorou ka bogo nene, bogo napano Yesu jo naio takurano, ana kiano naiagagoano nalo abinimei kean naio, abika denio aberinavo “?Jum̃abe ana kumemi maka nuvijikia nuvititiglar niadu napano joa m̃eaku na?”

²⁰ Ana Yesu ber kalo, berinavo “Nina bior kam̃iu maka kuviekouo ea kiniou sikili rivare vo. Riano, kiniou neber ka kam̃iu, verenio

kamiu kuviekouo ea kiniou ve kiritavaso leleio ga tavukia kurukuti burubako, mia verenio ken-emiou viekouoiano na rive riano rivu, ana mia kamiu kumijikia kuver ka burum̃ara burusuku na, kuver ‘Kataluvo den vio na,’ mia naio taluvo. Mia maka titai ka mia kamiu kuvijikia re ka kamiu kuvilaio. ²¹ Mia ka natitiglariano na niadu nalo tibe nei, m̃arabo nene jibe nei: toro naio monoka rivolkouo, a naio rimodulu ka sano sinaniano. Ea bajago na ga, mia naio mijikia titiglar niadu ninio nalo na.”

*Yesu berial bereio kiano m̃ariano
Mak 9:30-32; Luka 9:43-45*

²² Bogo tai ana Yesu naliko kiano naiagagoano nalo abinimei vio takurano ea vio Kalele, ana naio ber kalo, berinavo “Vaataro ka mia adu Kulorinio Kenerinio toa tomu nalo jum̃alo, ²³ ka mia auetam̃aria naio rim̃aro, ana mia iorou kanio, bogoti ve tolu nene, ana mia Atua rila naio rimeul bereio.” Ana kiano naiagagoano nalo amijog iliano nei, nalo amijog bova toru laka.

*Puruveru na takis na Atua kunuano lu na vio
Yerusalemo*

²⁴ Tilikiti napano Yesu naliko kanano naia-gagoano nalo abinimei aboru Kapeneam, tomu nalo nam̃a abarbijii takis na Atua Kunuano Lu, nalo abinimei kean Pitere, abika denio, aberinavo “?Jum̃abe, kanamo naverloglogiano na naio jom̃a bulu takis na bunu, p̃elina makanio?”

²⁵ Naruei Pitere berdope, berinavo “Nao, naio buluio.”

Naruei Pitere ban bereio ea yimo napano Yesu joaio, mia Pitere maka river iliano tai vo,

ana Yesu naio mil jukamu banio, bika berinavo “Saimon, jau kosidomii von parinio tubo na yetemeriba nalo. ?Kulo be nalo napano mña ajumña abulu takis banlo? ?Nalo napano abe mñaratavo, pñelina kulo dolu nalo?”

²⁶ Naruei Pitere berinavo “Tomu dolu nalo ga monoka avuluio.”

Ana Yesu berenio “Nao, jibe na naruei, a nina berenio mñaratavo nalo na parinio tubo nalo, maka ajikia avuluio. A kiniou naruei, nebe mñaratavo na Parinio Tubo na Yimo Lu napano memedu, mia kiniou maka nejikia novulu takis na ajumña abika denso na. ²⁷ Mia bo ka kito juo rala bulag re tomu nalo na ajumña abarbijii takis, mia kito juo bunu rovuluio bo ka ga. Mo, jau kavatove ea ueiyabo, ana kosuvan tañig, mia niado nana mia kovuruio tukamu, mia keial puruveru tai ea niono, na bare ka kiado takis kito juo, mia kodu kava kovulu kanio.”

18

“?Toro kei napano naio jo mave loa tomu dolu nalo?”

Mak 9:33-37; Luka 9:46-48

¹ Ana memedu ka bogo nene, naiagagoano dolu nalo abinimei memedu ka Yesu, abika denio, aberinavo “Kumemi numisidom nuvijikia: ?Toro kei na mia naio jo mave loa tomu dolu nalo jouro ea Atua kiano navenatuboiano?”

² Ana na Yesu bio kiritete tai ka rimei kean naio, naruei naio mila naio jumolu ju iviso kalo, ana naio ber ³ “Riano, kiniou neber ka kamiu

memedu, verenio kamiu kuvilig re kamiu, ka kenemi bajago nalo amei atavukia bajago na kiritete nei kiano, mia kamiu maka lele kuvijikia kumei jouro ea navenatuboiano na Atua kanano bogo tai. ⁴ Mia verenio toro na rila kanano jidomiano totano tavukia kiritete na telisu nei, mia naio mijikia rimei to mave loa, tovulu tomu dolu nalo namã aju jouro ea Atua kiano navenatuboiano. ⁵ Toro na kiano jidomiano rivatove ka kiniou, mia naio saaro ka rive merevu van kiritete nalo na tertelisu na tai jibe na, nina jibe ka ga napano naio jomã jaaro ka kiniou.”

Tiboliboiano nalo

Mak 9:42-48; Luka 17:1-2

⁶ Mia Yesu berii bunu, berinavo “Mia verenio toro tai rila kiritete nei tai ka mia naio tuvan kiniou, riviekouo ea re bunu kiniou, mia toro nene naio rivokar vironiano na jikili laka tai. Verenio aiorikar puruveru na toru tai ea burujono, ana avukuio rivatove rimadudu ea bulu niogovu, nina naio be vironiano tai na monmaio ga, mia toro na naio rivokar rivan lie vo tovulu ninei. ⁷ !Banalo! Yetemeriba nei naio boya nonovio ruei, naio bujo ka saba nalo na ajumã amila lili tomu nalo ka mia mã nalo alaluvu kialo viekouoiano ea kiniou. Mia tiboliboiano nalo na mia atu iviso ka kamiu bogo nonovio, mia rivova laka van tomu nalo na abar tibol boiano va nalo na jibe na amei van kulo dolu nalo.

⁸⁻⁹ “A verenio jumãmo, ðelina jaamo, ðelina miramo, ðelina vite dolu venia bunu ea kiamo meuliano, verenio vite nalo nene tai rilaso

koviekouo ea re bunu kiniou, bo ka jau ketelar vite nene denso, ana kovukuio rivano. A verenio jau ketelar bajago na kariano den kiamo meuliano tibe na, mia jau komijikia kava jouro ea meuliano, a verenio jau kava jouro ea meuliano napano jumamo, þelina jaamo, þelina miramo, þelina vite dolu venia bunu ea kiamo meuliano, verenio vite nalo nene tai rivakovio denso ruei, nina bo ga na. Mia bova laka ka verenio taniabemo momou vija kiamo bajago va momou atu rivu ga easo, mia karina avukuso kavan ea sebi na maka rijikia rivatove bogo tai ea vio na jogvaiano.”

*Jamerijiano na nunu napano milaluvu m̃arabo
Luka 15:3-7*

¹⁰ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Kamii monokanio kuvitika batitig kamii rivu ka mia kamii kuviakurano re ea kanaku kiritete nalo nei tai bogo tai. A ver makanio, ana mia kamii kuvitika kamii, bior tete nalo nei abe kanaku, ana nalo abe kanalo nailiano nalo napano ajua vio mave, napano ajum̃a abitika batitiglo, a nailiano nalo nene, nalo aju bogo nonovio ea Teta na joa vio mave mirano. ¹¹ Naruei Kulorinio Kenerinio, kiano im̃auano jibe na ga: naio binime i ka rilarur nalo na amilaluvu m̃arabo.

¹² “Kamii kuviagago batitig ka tukunuano nei: Be toro tai napano be kiano nunu toromomou [100], mia nalo tai mila pariparinio ba koalabo, ana naio milaluvu m̃arabo. ?Mia toro nei naio rila tum̃abe naruei? Monokanio naio tuvan kiano nunu duelimo va koveri ba koveri [99]

nalo nei, atu asinan ea vio na soro bo eaio, ana mia naio monokanio riva rila von ka sirag napano milaluvu m̃arabo a ba kovio tai. ¹³ Riano ga kiniou neber ka kami, bogo napano naio mileal bereio nunu nene, mia naio mijikia saaro m̃ele kanio, tovulu napano naio jaaro ka kanano nunu dolu nalo napano telabo aju bo ga, maka avarlaka m̃ele ka mia ava kovio tai.

¹⁴ “Mia karamemiu na vio mave, naio bunu jibe na, naio maka sidom ka kiritete nalo nei tai rilaluvu m̃arabo riva kovio.”

Ver kuruamo tai rila leleanso

Luka 17:3

¹⁵ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Avena kuruamo rila vite rimemedu re vanso, monoka jau kava keial naio, kam ve juo ga kuvitu, ana jau koverial kiano vijuku vovaiano nene ka naio. Avena naio saaro ka rijog kanamo iliano nalo, nina jibe ka kanamo iliano nalo amila merevuiano ban kamjuo bereio ruei. ¹⁶ Mia ver naio maka sidom ka riagago ka kanamo iliano nalo, monokanio jau kava kovuru bereio tomu dolu tai amei vijaso, ka aijaso ka kanamo iliano, tavukia napano Niosi Lu berenio, berinavo ‘Il-iano nonovio monoka ve ilitusoliano na tomu ve juo p̃elina ve tolu, ka mia iliano nei tu sikili tu.’ ¹⁷ Mia ver kuruamo neibano naio to riilkue ka riagago vatitig rivu kaso, mia monokanio jau koverial kanano siniabu van taara na namoneano nalo, ka nalo tealó amijikia amei aial naio. Mia ver naio jikili kia ga vo, ka naio riagago vatitig re ka nalo bunu, mia kami kuvial naio

tibe ka valauo ga tai, ĩelina naio tibe ka tomu nalo napano aĵumã abarbiji takis, maka tomu nalo ala bilbilu nalikolo leleio.”

Volkouano napano tomu m̃arati juolar ga abirakarło eaio

¹⁸ Ana Yesu berii bunu, berinavo “Riano, kin-iou neberii ka kami, mia verenio vite napano kami kuverbure ea yetemeriba nei, mia Atua na mave naio riverbureio bunu vija kami, mia verenio vite na kami kuvijamo ka ea yetemeriba nei, mia Atua na mave naio rijamo kanio bunu kamliko. ¹⁹ A bereio, kiniou neber bunu ka kami, neber verenio tomu ve juo ea kami, naljuo ala ilivirakariano tai ea yetemeriba nei ka titai, ana verenio nalo abolkouo riviorio, mia Karamãku na mave mia naio rila tenene vanlo. ²⁰ Bior ver tomu ve juo ĩelina ve tolu avior vio takurano ea siaku, mia kiniou bunu noto iviso kalo.”

Jamerijiano na bajago na viekokoano

Luka 17:3-4

²¹ Naruei Pitere binimei mial Yesu, ana bika denio, berinavo “?Tubo, verenio kuruaku rila rivova van kiniou bogo nonovio, mia kiniou neviekokoa naio ve va vio? ?Monokanio riva rivokar ve va aluo, ĩelina ĵumãbe?”

²² Mia Yesu berdoĥe banio, berinavo “Makanio, mia jau koviekokoa re naio rivokar ve va aluo ga, mia monokanio jau koviekokoa naio rivokar duelimo va aluo va aluo bereio [70 va 7].

²³ Bajago na viekokoano jouro ea Atua kiano navenatuboiano, naio monokanio tibe ga na.

Kamiu kuviagago ka tukunuano tai napano berii bajago na viekokoano napano berenio, berinavo: Parinio tubo tai, na naio jidom rivitii veve jabue nalo napano kiano tomu na iñauano nalo amila jua naio. ²⁴ Mia naio mila jibe na bano-o, na aburu kiano toro na iñauano tai binimei ea naio, napano toro nei mila jabue na veru taamaka [1,000,000] vio ea kiano toro na toru nei. ²⁵ Bogo napano abika veru den toro nei, ana naio berenio maka rijikia rivulu meran bereio jabue nene. Ana na toro na toru nei, naio ber ka kiano tomu nalo, berinavo ‘Mo, bo kanio kamiu kuvilalar naio, a kuñiliñili lario, ka naio ve toro na toru dolu kanano, naio riva riñau kurano ga ea naio. A añiliñililar ka koano bunu, naliko kenerinio nalo, vija kialo saba nonovio, mo kuvar puruveru nene rimei ka avulu bulag ka kiano jabue nene togio.’

²⁶ “Naruei na toro nei naio mijoru kamu ea kiano parinio tubo nei jaano, ana naio jegi jouo banio, berinavo ‘Jau kobe parinio tubo, koig, mia kiniou nabaleaso ka nejidom kodu bogo ve telisu bereio van kiniou beamu vo, ka mia nala von ka navulu nonovio jabue nei denso.’ ²⁷ Naruei parinio tubo nei tinienmii toro nei, ana naio biekokoa nonovio kanano jabue nei, ka mia naio rivulu kean re bunu, ana naio juvan toro nene bano.

²⁸ “Mia bogo napano toro nene naio bano, ana naio mial kiano bilbilu tai, napano bilbilu nene naio kiano jabue tai telisu ga jua naio. Mia naio ba bokar toro dolu nei, ana naio mikiti burujono, naio berkanio, berinavo ‘Monokanio

jau kovulu bulag kanamo jabue na jua kiniou vonganei.’ ²⁹ Naruei kiano bilbilu nei naio mijoru ea jaano, naio mila mirano melumu kanio, jegi banio, berinavo ‘Koig, mia kiniou nabaleaso ka nejidom kodu bogo ve telisu bereio van kiniou beamu vo, ka mia nemijikia ka novulu nonovio jabue nei denso.’ ³⁰ Mia toro nei naio maka sidom riviekokoa kiano bilbilu neibano, naruei naio ba mila aburu naio ban ea nalakoiano, ka naio to rivano-o mia naio rivulu bulag nonovio jabue nei, karina naio mijikia taluvo bereio.

³¹ “Mia bogo na parinio tubo nei kiano tomu tealó amial bajago nei, nalo amijog bova toru kanio, ana na nalo aban ea kialo parinio tubo nei, aberial saba nalo nonovio ban naio. ³² Ana parinio tubo nene, naio bio kiano toro neibano ka naio rimei bereio ea naio, ana naio mil jikili banio, berkanio, berinavo ‘!Aa, jau kobe toro va kitkiti tai! Kiniou nebiekokoa nonovio kanamo burum̃ara jabue nanua ruei, bior kejegi toru ban kiniou kanio, ana mila kiniou tinieku miiaso kanio. ³³ ?Mia jum̃abe ana maka kejikia tiniem riia bunu kiamo bilbilu dolu, tibe ka napano kiniou tinieku miiaso jukamu ruei?”

³⁴ Ana parinio tubo nene naio tinien mimi lie vo, ana naio berinavo monokanio avuku naio riva toa nalakoiano, a monokanio nalo atu avar vironiano vanio-o, rivokar bogo na naio rivulu bulag nonovio kanano jabue nene.”

³⁵ Ana Yesu naio berinavo “A verenio kamiú kuviekokoa re kuruemiu nalo tulaka ve riano, ea iviso na tiniemiu momou nalo, mia karam̃aku na mave naio tinien ser kamiú tibe na, mia naio sian vironiano tibe ga na van kamiú.”

19

*Yesu berii jumabe ana toro mila titig koano
Mak 10:1-12*

¹ Bogo na Yesu berenio iliano nalo nei bisi, ana naio juvan vio Kalele naio bavin tivelinio ea tanobuku na vio Yutea, ea m̃arauei na Yortano tivelinio bano. ² Ana tiniobi toru ajakisorio ka bogo na, mia ea vio na naio mila batitig tomu na mieiano nalo telabo abo bereio.

³ Mia Varisis nalo tai bunu ajua vio na, nalo abinimei amial Yesu ka ajidom ala von naio bereio, ana abika vikadeniano tai denio, aberinavo “?Kiado tuboiano berii vaio tivelinio ka bajago na toro mijikia titiglar koano? ?Memedu ga ka toro mijikia rila tibe na kar vite ninio ga, p̃elina mijikia rila kar ga vite na tortoru ga tai?”

⁴ Ana Yesu berdoṑelo, berinavo “Peli kamiu maka kuvijikia Atua kiano Iliano Lu na naio berenio, berinavo

‘Tikariano, Atua naio jii vite nonovio, a naio jii bunu kulorinio juo, napano tinene be sum̃ano a tinene be tira.’

⁵ Tena kamiu kumijikia rui, bija bunu iliano dolu na napano berinavo

‘Tibe na, toro tai rivuro den karam̃ano naio kenieno, riva rivijurukar koano, mia naljuo ave takurano.’
Jen 2:24

⁶ Nina mila ana maka bunu ave juo, mia nalo abinimei abe takurano ga. Naruei vite napano Atua naio birokario, maka rivu ka kulorinio rilakorovio bereio.”

⁷ Ana Varisis nalo nei amijog iliano nei, ana nalo abika den Yesu bereio, aberinavo “?Bo ga, ana jumabe na Mosis naio berial tuboiano na jamoiano ka mia toro mijikia rudu m̃esi na silubariano tai rije van koano, ka mia naio mijikia titiglar naio rivano?”

⁸ Ana Yesu berdoṑelo, berinavo “Ee, ana mia beamu ka bogo na tiiano na yetemeriba naio maka tibe na, mia bior kamiu pariparimiu nalo binimeĩ kirisikili laka, tenene na mila ana Mosis mijamo kanio jikar ea korobimiu nalo binimeĩ, ka kamiu kumijikia kuvila titiglar kouemiu nalo tibe na. ⁹ Mia vonganei, kiniou neberii ka kamiu, ka verenio toro tai, koano naio rila siakaiano, mia toro nene mijikia rila titig koano nene. Mia verenio tira nene naio maka rila siakaiano, mia kiano sumano nene naio titiglaro, ana naio riva rivuru tira dolu, ver tibe na, Atua naio mial jibe ka toro nene naio mila siakaiano bija tira dolu nene ruei, naio milakiki tira nei napano be koano jukamu.”

¹⁰ Ana Yesu kiano naiagagoano nalo aber ka naio, aberinavo “Ver bajago na soriano jikili laka jibe na, bo laka ka kito rala re bunu soriano ka kito.”

¹¹⁻¹² Mia Yesu ber kalo, naio berinavo “Nao, be riano ka napano be tomu tealo napano mia asoro re bogo tai, jibe ka napano tealo amiyotuba mia niabele nalo abova, ṑelina tealo napano amila bulag niabele nalo, jibe ka napano ajivivi nalo, naruei nalo maka ajikia asoro. Mia tomu tealo maka asoro bior ka napano nalo ajuvan

soriano ga ka aminãau jikili ka Atua kiano navenatuboiano. Mia Iliano Lu naio berinavo bo kanio sumãano a tira, ave juo asoro, a bo ka nalo ve juo atu rivu vija naljuo rivokar jukuti na kialo meuliano nalo ve juo. Mia jau napano jau kajaaro ka iliano nei, a napano jau komial ka napano Atua naio mila jibe na banso ruei, mia bo ka kovokar sikili iliano na ea kiamo meuliano.”

*Yesu milivu ka kiritete nalo
Mak 10:13-16; Luka 18:15-17*

¹³ Naruei nalo tai aburu kenerilo nalo abinimei ea Yesu, ka naio rudu jumãano toalo, a ka rivolkouo kalo. Mia kiano naiagagoano nalo amialio, ana nalo amil jikili ban tomu nalo nei, aberburelo, ¹⁴ ana Yesu berii kalo, berinavo “Kamiu kuverbure re kiritete nalo nei, kamiu kuvituvanlo amei ea kiniou, bior kiritete nalo na nalo ajavukia nalo napano aju jouro ea navenatuboiano na Atua kiano.”

¹⁵ Ana naio midu jumãano joa kiritete nalo nei, iorou kanio, ana naio miel bano.

*Toro m̃eaku tai napano naio be sanibaiano
Mak 10:17-22; Luka 18:18-23*

¹⁶ Ka bogoti dolu tai, m̃eaku tai binimei mial Yesu, ana naio bika denio, berinavo “? Naverloglogiano, mia monokanio kiniou nala iñauano novo na vabe, ka napano mia rila kiniou nemijikia nejev meuliano na jo jobo jo?”

¹⁷ Ana Yesu berkanio, berinavo “?Jum̃abe ana kobika den kiniou jibe na, ka never iñauano na bo tai vanso? Atua ga takurano naio bo, a verenio jau komonmonea kiano tuboiano nalo,

ana mia jau komijikia kejev meuliano na bo nene.”

¹⁸ Ana na m̃eaku nei naio bika denio bereio, berinavo “?Ana jau kojom̃a koberii tuboiano nalo na vabe na?”

Naruei Yesu berii kanio, berinavo “Tuboiano nalo nene nei naruei, napano aberinavo: jau kouebin re toro, jau kesiaka re siakaiano, jau kovina re, ¹⁹ jau kala sibi re, jau kotovon karam̃amo naio koniomo, mia kosidom tomu nalo napanoaju vaataro kaso, jau kovitkar vatitiglo, tibe kanio napano jau kobitkarso.”

²⁰ Ana m̃eaku nei naio ber ka Yesu, berinavo “Tuboiano nalo napano jau kojom̃a koberenio na, kiniou nojom̃a nobokario nonovio ruei. ? Mia vite venia bereio napano naio jo kiano vo, napano kiniou maka nalaio vo?”

²¹ Ana na Yesu berdoṑe banio, berinavo “Verenio jau kosidom ka komei komemedu rivu batitigio, rivare ka meuliano na jo jobo jo, mia jau kala tibe nei: jau kavano, koṽiliṽili bulagio ka kanamo saba nalo nonovio riviniu, ana mo jau kavar puruveru nene, kava kovioa ka talim̃asa nalo. Verenio jau kala tibe na, mia ve kanamo togogo novo ve toru ea vio mave. Mo, jau, kava kalaiio, karina jau komei katakisor kiniou.”

²² Mia bogo napano m̃eaku nei naio mijog iliano nei, mia kiano iviso mijog bova toru, kiano jidomiano temi, bior naio kiano saba toru laka. Ana naio jaluvo den Yesu.

*Toro na be sanibaiano, kirisikili kija ka naio
riva jouro ea navenatuboiano na Atua kanano
Mak 10:23-31; Luka 18:24-30*

²³ Naruei Yesu ber ka kiano naiaga-goano nalo, berinavo “Riano, kiniou neber ka kami, verenio toro tai na kiano saba toru, mia naio sidom riva jouro ea navenatuboiano na Atua kiano, mia vite nene naio kirisikili kija na. ²⁴ Nao, kiniou neber ka kami, verenio kamele tai naio riovo dulu ea bulu mirano nitil, nina kirisikili kija, mia verenio toro tai napano kiano saba toru, naio jidom ka riva jouro ea navenatuboiano na Atua kiano, nina kirisikili laka lie vo.”

²⁵ Mo bogo napano naiagagoano nalo amijog iliano nei, nalo amiilo toru kanio, ana nalo aberinavo “?Tomnei, verenio tibe na, ana mia kei naio mijikia rijev meuliano nei?”

²⁶ Mia Yesu jirarag bitikarlo, ana naio berinavo “Nao, riano ka kulorinio maka rijikia rila kulorinio rijev meuliano nei, mia Atua ga naio mijikia rila vite nalo nonovio.”

²⁷ Naruei Pitere berdoŝe, berinavo “? Mia juñabe ka kumemi? Kumemi numituvan kenememi saba nalo nonovio ruei, ana kumemi nubinimei ka nuvitakisorso. ?Mia kumemi nuvijev kija vite nalo na abo tai, ŝelina makanio?”

²⁸ Ana Yesu ber kalo, berinavo “Riano ga kiniou neber ka kami, bogo napano verenio Kulorinio Kenerinio totano ea kiano buruñara jobaro lu ea yetemeriba vou nene napano mia rimej, kami napano kami kumituñ kumitakisor kiniou vonganei, mia kami kuvitutano ea buruñara jobaro duelimo vaarakurano ba juo [12] ka kuve boru ka bajulukuti duelimo vaarakurano ba juo [12] na Israel, tibe ka kialo parinio tubo nalo.

29 Mia toro na verenio tuvan kunuano, ĵeli kuruano ĵelina kuvivinieno, ĵelina karamĥano ĵelina kenieno, ĵelina kenerinio, ĵelina kiano borotano, mia verenio naio tuvan vite nalo nei rivior kiniou ga, mia naio mijikia rivar meran bereio ea yetemeriba nei, vite nalo napano juvanlo ruei, riva rivokar ve va duelimo toromomou, mia mave ka mia naio rijeŵ meuliano na jo jobo jo.

30 “Mia tomu nalo telabo na aju mave, mia nalo atu tano, a tomu nalo na ajutano, mia nalo atu mave.”

20

Jamerijiano na tomu na iĥauano nalo

1 Ana Yesu naio jo mil dolu ka ga bano, ana naio berinavo “Vite na kiniou neber vonganei, naio jibe ka bajago na Atua jomĥa mila ban tomu nalo na aju jouro ea kiano navenatuboiano. Mia kiniou never vite nei van kamiu ea jamerijiano tai, napano jibe ka: Toro na toru tai, napano naio be boru ka jiotilikrevi na toru tai. Mia kavijo tai, viomijeni mermeravo vonga, ana naio ban ea mĥarkomeli tai ka naio rivuru tomu tai ka ava aiĥau ea kanano jiotilikrevi ka legiano nei. 2 Naio mial tai, ana naio berkar banlo ka puruveru tai na naio bare ka iĥauano na legiano vodolu tai, ana naio miila bulaglo ka ava aiĥau ea kiano jiotilikrevi nei. 3 Mia ka mĥerenio kover, ana naio ban bereio ea mĥarkomeli nei, ana naio mial tomu nalo dolu bereio, aju kurano ga, maka ve kialo iĥauano, 4 naruei naio ber kalo,

berinavo ‘Bo ka kamiū bunu kumei kuvimāu kija ea kanaku jiotilikrevi, mia kiniou novulu kamiū rimemedu ga.’

⁵ “Naruei nalo nei aba amimāu, ana iorou ka bereio, napano leri, a ea mērenio tolu kijeṽ bunu, toro na toru nei naio ba buru tom tai ka aimāu kanano tibe na. ⁶ Mia bogo tai bereio, ka mērenio jumo kijeṽ ruei, ana naio ban bereio ea mārkomeli nei, ana naio mial tomu tai aju kurano ga ea vio nei kia ga vo, naruei naio ber kalo, berinavo ‘?Ka venia ana kamiū kumitu kumilakule legiano momou nei ea vio na, maka kuvimāu tai?’

⁷ “Naruei nalo nei aberdoṽe, aberinavo ‘Ana maka toro tai rimeṽ rivio kumemi ka nuva nuvimāu kanano tai.’

“Naruei toro na toru nei naio ber kalo, berinavo ‘Mo bo ga, ver tibe na kiniou novuru kamiū bunu. Kamiū, kumei kuvimāu kanaku.’

⁸ “Mia kijeṽ laka, ana toro na toru nei naio ber ka kiano boru na imāuano, berinavo ‘Mo bo ga, jau kovio tomu na imāuano nalo na amei, ana mo jau kovululo. Mia jau kala tibe nei: ketikar ea nalo na ajikar amimāu iorou, rivano-o rivokar nalo na abinimeṽ ajikar amimāu jukamu kavijo.’

⁹ Mia bogo na nalo na ajikar amimāuka mērenio jumo abinimeṽ, ana toro na naio bululo bare ka legiano takurano momou na imāuano. ¹⁰ Mia bogo na nalo napano amimāu jukamu abinimeṽ ka avar kialo puruveru, aberiamā mia nalo avar rivavin tovulu nalo napano amimāu ka bogo bulati ga, mia boru nei bar kialo vuluano banlo beberare ga.

¹¹ “Mia bogo na nalo amial kialo puruveru jibe ga na, mia nalo aju abar lele kuluniolo, aju amil mumĩ die toro na toru nei. ¹² Ana nalo amiila nalo tai ba bika denio, berinavo ‘Nalo napano abinimei vonganei, amim̃au ka aura takurano ga, mia kumemi numim̃auka legiano momou ea burutiniano nei. Mia kumemi numialio kobululo be verare ga ka kobulu kumemi. ?Vite na jum̃abe na?”

¹³ “Mia toro na toru nei naio berdoŭe banio, naio ber ‘Koig, kiniou maka nala lelanso. Kito juo robirokar jukamu ruei, roberenio mia jau koiĩau legiano momou ve takurano nei, mia kiniou novuluso rimemedu kanio. ¹⁴ Mo verenio tibe na, ana bo ka kodu puruveru na be kanamo ana kava vonuo ga. Nina be kiaku jidomiano tai jibe na naruei, ka puruveru na nemijev banso, kiniou nejidom nejev van nalo na abinimei maaro bunu tibe na. ¹⁵ ?Jau koberiaĩa mia kiniou maka nejikia nala tibe ka napano kiniou nejidom ka kanaku puruveru? ?Jum̃abe ana jau komijoku ka tomu nalo na kiniou tinieku miialo?” Ana jamerijiano nene maaro ea vio na.”

¹⁶ Ka Yesu rila nonovio kiano iliano nalo nei, naio berinavo “Ana tomu nalo napano nalo iorou, mia nalo atu kamu, a nalo napano aju kamu, mia nalo iorou.”

*Yesu berial kiano m̃ariano varolu naruei
Mak 10:32-34; Luka 18:31-34*

¹⁷ Ana Yesu naio jo bavin ea vio Yerusalemo naruei, ana bogo napano nalo aju amiel ea

m̃arabo ka abano, ana naio bio kiano naia-gagoano duelimo ba juo [12] nalo abinimei ea naio, naruei naio mil banlo, berinavo ¹⁸ “Kamiu kuviagago vatitigio. Vonganei, kito roju rabavin ea vio Yerusalemo, ka mia vesiou re ga, ana adu Kulorinio Kenerinio toa parinio kulo lu nalo juñalo, a tomu na verloglogiano na tuboiano, ka mia atibure naio ka mia aver naio monoka riñaro. ¹⁹ Karina mia adu naio toa kulo Romo nalo juñalo, ka mia ayotel va ea naio, avitiv naio, mia atukukakar naio ea m̃akolkolo ka mia naio riñaro. Mia bogo napano naio riñaro ribisi, bogoti ve tolu nene, ana mia Atua rila naio rimeul bereio.”

*Yemesi naio Jone keniele bika titai den Yesu
Mak 10:35-40*

²⁰ Naruei Sepeti koano, naio buru kenerilo abe juo Yemesi naio Jone, abinimei ea Yesu. Naio minie yetano kamu ka Yesu jaano, naio bika denio, berinavo “Kiniou nejidom kajamo ka titai van kiniou.”

²¹ Mia Yesu berdoṽe ban naio, bika denio “?Jau kojidom kovika vaio?”

Mia tira nei naio berinavo “Kiniou nejidom verenio bogo na mia jau kovitirilar kanamo navenatuboiano, mia kenerimemi juo nei amijikia atutano vijaso ea kanamo vio lu na jo mave laka, ka mia tinene totano tivelinio vameruo, a tinene totano tivelinio mal.”

²² Mia Yesu berdoṽe banlo, berinavo “Kamiu maka kuvijikia tena mia kuviturña kuvikanio na. ?Juñabe, kamjuo kuber kubare ga ka

romunu bitiran ea baja na jaleleano na mia kiniou monokanio nomunu eaio?”

Ana naljuo nei aberinavo “Ee, kumemi juo nubare.”

²³ Mia Yesu naio berii ka tomu juo nei, berinavo “Mm, be riano ka kamjuo bunu kumunu ea kanaku baja na jaleleiano nene, mia tena kamjuo kubikanio na, ka mia kamiu kuvitutano rivija kiniou ea jumaku ve juo, nina maka ve kanaku ka mia nesian van kamjuo. Vio nalo na jibe na, abe nalo na ga karamaku mila batitig ruei ajurorealo, kanio napano naio berkar ruei banlo berii mia nalo atutano eaio.”

Kulorinio Kenerinio binimej ka rimau tomu nalo kanalo

Mak 10:41-45

²⁴ Bogo napano naiagagoano duelimo [10] dolu nene amijog vite na, mia nalo tiniel jer kurualo juo [2] nei. ²⁵ Naruei Yesu biolo ka amei ea naio ka naio ril vanlo, naruei naio berinavo “Kito romijikia ruei bajago na tomu nalo napano maka amonea Atua. Kito romial tubo nalo bija tomu na tortoru na yetemeriba nei, nalo ajidom avututua kulo dolu nalo ka atutano kalo tulaka ga. ²⁶⁻²⁷ Mia kamiu kiaku naiagagoano nalo, kenemiu bajago tibe na re. Verenio kamiu tai sidom ka naio rimei ve toro na toru þelina naio rive kenemiu navurimmaraboiano, mia mmarabo nene jibe nei: monokanio toro nene naio rimei tibe ka toro na rimau kenemiu tai. ²⁸ Kulorinio Kenerinio naio mila jibe naruei, ka naio maka rimei ka mia tomu nalo ala imauano na ka mia

aija naio, mia naio binimeï ka rila inãauano na ka mia naio rijailo, a kanio rijamo ka kiano meuliano ka rivulu bulag tomu nalo ve telabo.”

Yesu milarur merebono juo

Mak 10:46-52; Luka 18:35-43

²⁹ Ka bogo nene Yesu naliko kiano naiagagoano nalo aju Jeriko, mia bogo napano nalo ajaluvo den komeli na, mia tomu nalo telabo laka ajakig-sorlo. ³⁰ Naruei merebono juo, napano nalo ajutano ea ikiñarabo. Mia bogo napano naljuo amijog ka tomu nalo aju amiolu juva aberinavo Yesu jo miel ea ñarabo binimeï, ana na naljuo abio jouo, aberinavo “!Tubo o, jau Teviti kiano bajulukuti, kumemi juo numisidomso tiniem riia kumemi!”

³¹ Naruei tomu nalo amil jikili banlo, aberinavo “Kuvuetuba re, tomjuo.”

Mia tomjuo nei abio dolu ka ga, nalo abio jouo mave aberinavo “!Tubo, jau Teviti kiano bajulukuti, tiniemriia kumemi juo!”

³² Ana na Yesu naio jikil ju ñarabo, ana naio bio tomjuo nei, naio ber kalo, berinavo “?Tomjuo, kamiu kumisidom ka kiniou nala tumabe ka kamjuo?”

³³ Ana naljuo nei aber kanio, aberinavo “Tubo, jau kobijuku bo, kumemi juo numisidom ka mirememi rivu, ka mia nuvijikia ka nuvisir-arago.”

³⁴ Ana na Yesu tinien miialo, ana naio jokol tomu juo nei miralo, vaarakurano nalo amial vite nalo ea bogo nei, ana nalo ajumolu ajakisor Yesu abano.

21

Yesu binimeĩ boru Yerusalemo

Mak 11:1-11; Luka 19:28-40; Jone 12:12-19

¹ Vonganei, Yesu nalo aju abinimeĩ vaataro ka Yerusalemo naruei, mia beamu kanio nalo amaluvo ea m̃arkomeli tai, siano Petevas, napano naio joa suku na aberii Suku Na Buruolivi. Naruei Yesu miila kiano naiagagoano naljuo nei, berinavo ² “Kamĩu kuvan ea m̃arkomeli yako, mia verenio bogo na kamĩu kuva jouro eaio, mia kamĩu kuvial togki tai amiadikario ju, naio ju bija kirikiti. Ana kamĩu kuvijubar lario, ana kuvurulo amei van kiniou ea vio nei. ³ Avena verenio toro tai ril van kamĩu kanio, mia kamĩu kumijikia kuverii kanio, kuverenio ‘Kiado tubo naio jidom temeul juo nei ka ala kiano im̃auano tai’ ana bogo napano kamĩu kuver iliano nei, mia ve vaarakurano ga naio mijikia tuvan temeul juo nene van kamĩu.”

⁴ Tena miyotuba jibe na ka rila iliano na naverialiano naio berii nua ruei rimeĩ rive riano, napano naio berenio, berinavo

⁵ “Kamĩu kuvio ka kulo Saion nalo, kuverinavo ‘Kuvialio, vonganei kenemiu parinio tubo naio jo binimeĩ ea kamĩu.

Naio be toro tai napano kiano jidomiano melumu batove ga, mila naio midu togki ga, togki tai napano telisu ga, napano naio be tete kia ga vo.’ ” *Sek 9:9*

⁶ Naruei kiano naiagagoano juo nei abano, amila jibe ka napano Yesu berenio. ⁷ Ana bogo napano naljuo aburu togki nei bija kirikiti abinimeĩ, naruei nalo abisi kanalo kulukoti ea

togki juo nei taakalo, mia Yesu naio ba jotano mave ea na telisu nene. ⁸ Mia tomu nalo telabo abisi kanalo kulukoti nalo ea m̃arabo labo, a nalo tealo aje kokorov m̃am̃ali abar abinimei abue ka Yesu kiano togki mijikia riel ealo. Tibe na, jibe ka nalo amila ka nalo avatove ka Yesu, tibe kanio naio be parinio tubo na toru tai. ⁹ Ana nalo aju amiel ka ava jouro ea vio Yerusalemo, ana tiniobi toru aju kamu ka Yesu bija nalo na ajakisor naio, nalo aju abiovio jouo jibe nei, aberinavo

Aiou bo mia bo laka

“!Kito ravamenea naio napano be Teviti kiano bajulukuti nei!

Atua Soṽi, jau keilivu ka ninei napano naio binimei ea siamo.

Kamiu napano ea mave laka, kamiu bunu kuvilivu ka naio.”

Iouano 118:26

¹⁰ Mia bogo na Yesu naio ba jouro ea vio Yerusalemo, ana tomu nalo tinielo mudulo, amila iliano telabo, nalo aju abivika denlo aberinavo “?Toro na naio be kei?”

¹¹ Mia nalo napano abinimei bija Yesu aberdoṽelo jibe nei, aberinavo “Nina naio be naverialiano napano naio maluvo ea m̃arkomeli na Nasarete ea vio Kalele, na naio siano Yesu.”

Yesu mijil bulag tomu nalo na ajum̃a aṽilivili ka saba nalo ea Atua kunuano lu

Mak 11:15-19; Luka 19:45-48; Jone 2:13-22

¹² Ana na Yesu bavin ea Atua kunuano Lu, ana bogo nene naio mial ka be tomu telabo napano ajua m̃arsuṽiki na yimo nene. Nalo na ajum̃a amila im̃auano na avuru veru, nina ea tivelinio ea ijaiano a sida nalo na ea Yimo Lu nei, mia nalo ajum̃a amijukubin tomu nalo toru. Mia bogo na

Yesu mial vite nei, naruei naio maka saaro ka leleio. Naruei naio ba mijil bulaglo, a naio javu bulag kialo barobaro nalo napano ajumã abar bereverei ka puruveru eaio, a naio buku bulag kanalo iesi nalo namã aþiliþili ka sibo. ¹³ Naruei naio berii kalo, berinavo “Atua naio berenio ea kiano Iliano Lu, naio berinavo ‘Mia averenio Kunuaku Lu naio ve yimo na volkouano,’ mia kamiu kubilig lario rui binimei be buluvae na tomu na vinauano nalo.”

¹⁴ Naruei bogo na Yesu naio joa kia ga Atua Kunuano Lu nei vo, ana tomu na miralo bono a tomu na jaalo be kiri kokouro a javuluku milalo nalo abinimei ea Yesu, naruei naio milalo abo bereio. ¹⁵ Mia tomu na tortoru na kulo lu nalo kialo, naliko naverloglogiano na tuboiano nalo, amial Yesu kiano imãuano novo nalo nei, a amijog bunu kiritete nalo ajumã abiovio kia ga vo, aberinavo “!Bo mia bo! !Kito ravamenea naio napano be Teviti kiano bajulukuti tanie!,” naruei tomu nalo na tortoru nei tiniel mimi toru. ¹⁶ Nalo tiniel mimi jibe na, ana aber ka Yesu, aberinavo “?Ei jumãbe, jau komijog iliano namã ajumã aberenio na?”

Naruei Yesu naio berdoþe banlo, berinavo “Ee, kiniou nomijogio kiana. Ana kiniou nemialio jibe ka maka leleio kamiu kuvuluku Iliano Lu na Atua kiano napano naio berenio, berinavo

‘Atua o, mia jau komijikia kala kiritete nalo, vija nalo na amidomudomu kia ga vo, avameneaso rivu.’ ” *Iouano 8:2*

¹⁷ Naruei Yesu juvan nalo na, ana naio ban ea mãarkomeli na telisu na Betani, naio ba monmelio

ea vio na.

Buruiesi tai napano makanio takou

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ Mia Yesu monmelio ea vio na, mia viomijeni kavijo, ana naio jidom ka rivan bereio Yerusalemo, mia naio jo miel ban jibe na, mia naio mijog jijerio. ¹⁹ Ana naio mial buruviki tai ju ikim̃arabo, m̃ati telabo, mia maka m̃arati tai tuaio. Bior maka ve m̃arati tai tibe na, ana Yesu mil ban buruiesi nei, naio berinavo “Jau katakou re bunu bereio.” Mia bogo napano naio mil jibe na, vaarakurano ga buruviki nei naio mekekeu menoko nonovio.

²⁰ Ana kiano naiagagoano nalo amial buruviki nei naio menoko jibe nei, ana nalo amagmagodu toru, ana nalo abika den Yesu, aberinavo “?Vaio mila buruviki na menoko soṑeli jibe na?”

²¹ Naruei Yesu berdoṑe berii kalo, berinavo “Riano ga kiniou neberii ka kamiū, verenio kamiū kuvitu sikili ea kiniou, ka mia kene-miū jidomiano riveve juo re, mia kamiū bunu kumijikia kuvila tibe na, mia kamiū kumijikia kuvila bunu nana mave lie vo ka ninei. Verenio kamiū kuver ka burum̃ara suku na, ka naio tumolu tabujo rivan ea tei, mia naio rila tibe na.

²² Mia verenio kamiū kuvitu sikili ea Atua, ka mia kamiū kumonea riano, mia kamiū kumijikia kuvijev vaio napano verenio kamiū kubolkouo, kuvikanio.”

Navuriñaraboiano nalo na Israel ajidom aver-bure Yesu

Mak 11:27-33; Luka 20:1-8

²³ Mia bogo na Yesu ban bereio jouro ea burusio na Atua Kunuano Lu, naio ba jo berloglog tomu nalo bereio. Mia parinio tomu na tortoru na kulo lu nalo bija navurim̃araboiano na Israel abinimei ea naio abika denio, aberinavo “?Jau kojom̃a komila saba nalo na ea kei siano? ?A kei naio mijamo ka banso ka jau kala tibe na?”

²⁴ Ana Yesu berdoṽe berii kalo, berinavo “Mo kiniou bunu nejidom nevika vikadeniano tai bunu den kamiu. Ver kamiu kuverdoṽe kanaku vikadeniano, ana mo mia kiniou neverialio ka kamiu ka kei napano naio mijamo ka kiniou ka nala saba nalo nei. ²⁵ Mo kanaku vikadeniano jibe nei: ?Varueiano na Jone naio mila ban tomu nalo nanua, naio be tena Atua jian ban Jone ka naio mijikia rila, ṽelina tomu nalo ga aber kanio?”

Yesu kiano vikadeniano mila nalo abilvilii ealo kanio, mia aberenio “?Mia kito rover tum̃abe ka naio? !Rovitikario! Verenio kito rover varueiano na Atua naio berii ka Jone, monokanio mia toro nei naio rivika kito river jum̃abe ana maka romonea Jone. ²⁶ Mia maka rejikia rover varueiano na tomu nalo ga aberii ka Jone, ver tibe na ṽeli mia tomu nalo na mia nalo ala titai ka kito kovio na, bior nalo amonea Jone ruei ka aberenio naio be Atua kiano Naverialiano riano tai.”

²⁷ Kialo jidomiano nalo jibe nei mila na nalo amiolu aber ka Yesu jibe nei ga, aber “Kumemi maka nuvijikiaio.”

Naruei Yesu berenio “Mo bo ga, mia kiniou bunu maka nejikia neverial ka kamiu ka kei naio mijamo ka ban kiniou ka nala saba nalo nei.”

*Jamerijiano na toro tai naliko kenerinio
sumano juo*

²⁸ Ana Yesu berii bunu kalo, berinavo “Kamui kuvisidomii von tukunuano nei. Toro tai kenerinio sumano juo, naio berii ka motoru nene berenio ‘Keneriku, banei mia jau kava koiṃau ea kiado jiotilikrevi.’

²⁹ “Ana tete nene naio berdoṣe berenio ‘Eau. Kiniou maka nosidomio.’ Mia iorou kanio, kiano jidomiano biligio, ana naio ba miṃau jibe ka napano karamano berkanio.

³⁰ “Mia karamalo nene naio jo jidomii berinavo mia kenerinio nei mia naio rivan re, naruei naio ba mial kenerinio maratoru nene, naio berenio iliano nei ban naio, naruei kiritete nei berdoṣe kirinovo ban naio berinavo ‘Bo ga, teta.’ ”

³¹ Ana Yesu bika denlo, berinavo “?Naljuo nei, na vabe nene naio mila jibe ka na karamalo jidomio?”

Nalo aberdoṣe aberinavo “Motoru.”

Ana Yesu berii kalo, berinavo “Tenene na. A riano kiniou neber ka kamui, tomu na bova nalo jibe ka tomu na abarbiji takis, bija tire nalo na ṃarabo nalo, nalo naruei aju abinimei jouro ea Atua kiano navenatuboiano, aju abiliglo ruei, mia kamui kumitu iorou maaro kalo ga ruei. ³² Bogo na Jone Baruei naio binimei nei, berloglog kamui ka bajago na ṃarabo na memedu, mia tomu na bova nalo nei amonea naio. Mia kamui bunu, kamui kumial vite nalo nei, mia maka leleio kuvilig kamui ve riano, ka kumonea naio leleio.”

Jamerijiano na jiotilikrevi tai
Mak 12:1-12; Luka 20:9-19

³³ Mia Yesu mil kia ga vo, naio berenio berinavo “Kamiu kuviagago rivu ka jamerijiano dolu tai, napano berii toro na toru tai, bija kanano jiotilikrevi tai. Toro nei mila batitig kiano vio nei, mila siokoa tai jeriko nonovio jeliviv, a naio miñauka kanano vio tai ka rivie bulag vati mñarkrevi, a naio miñauka bunu kanano burutili yimoliu tai ka avieii avavin atu mave ka asirarag kuku ka jiotilikrevi nei.

“Mia bogo tai, ana toro na toru nei naio jidom riel kiki kija rivan ea buruvenuo dolu, ana naio juvan kanano jiotilikrevi ban kulo dolu nalo tealó, ka mia amei aimñau eaio, ka mia avulu van naio. ³⁴ Naruei toro na toru nei naio ba jo laka o-o, karina naio mial ka vonganei bogo na mñarati krevi meruo naruei. Ana naio miila kiano tomu tealó ka avan bereio ea nalo napano ajua jiotilikrevi na kanano nei, ka avar puruveru na krevi nalo nei togio napano tomu dolu nei monokanio avulu vanio kanio. ³⁵ Mia bogo na kanano tomu nalo nei abinimei, tomu dolu nalo neibano amuelo, napano mia nalo tai abitivio, dolu nene ajukubin naio mñaro, a dolu bereio ajubabinio ka puruveru mñaro.

³⁶ “Mia toro na toru nei naio miila kiano tomu dolu nalo bereio nalo telabo kija, mia nalo nei amila bere ga bajago nei kalo bereio. ³⁷ Naruei toro na toru nei naio jo jidomii mñealea kialo bajago namña ajumña amilaio, ana naio berenio, berinavo ‘Monoka kiniou neila keneriku garuei

rimemedu ka naio rivano, monoka mia nalo avatove ka naio,' ana naio miila kenerinio bano.

³⁸ “Mia bogo napano nalo amial naio, nalo aju aberverii kalo aberinavo ‘Nina naio be toro na toru kenerinio na kito rava roue bin naio rimaro, ka mia romijikia rodu jiotilikrevi na, mia rudu tibe ka karamano kiano jajumano ve kanado.’ ³⁹ Naruei nalo abano aba kakario kirisikili ana aburio ba tavio ka jiotilikrevi nei ana nalo amuebinio m̃aro.”

⁴⁰ Naruei Yesu bika berinavo “?Bogo napano toro na toru na jiotilikrevi nei naio rimei bereio, mia naio rila tumabe ka nalo na ajum̃a amiñau ea kanano jiotilikrevi nei?”

⁴¹ Nalo aberdoṑe banio, aberinavo “Kulo va nalo na, mia toro na toru nei naio ruebinvinlo, am̃arm̃aro sel ea bajago na jogdedeiano tai. Iorou kanio, ana mia naio rudu kiano jiotilikrevi toa kulo dolu nalo jum̃alo, ka mia amijikia avulu van naio rimemedu ka bogo nene.”

⁴² Naruei ana Yesu berii kalo berinavo “Ea Iliano Lu tai napano Atua kiano, be iliano tai jibe nei napano naio berenio

*‘Puruveru na, tomu na amila yimo aberenio naio
bova abukuio ban ruei,
mia vonganei puruveru nene naio binime be
puruveru na bo tai ka bokar sudu na yimo
ka rudukar yimo sikili rivu.*

*Tena Atua na jo mave laka naio milao, mia
kumemi numialio bo laka.’* [Iouano 118:22](#)

“?Mia kamiu iliano nei kamiu kubuluku bogo tai ruei ṑelina makanio vo?”

⁴³ “Mia kiniou neberii ka kamiu, mia Atua rudular kiano navenatuboiano den kamiu, ana

mia naio rudu van kulo dolu nalo na kialo meu-
liano nalo amijikia avar m̃arati novo nalo rivare
ka mia amijikia atu jouro eaio. ⁴⁴ Mia verenio
toro tai rijoru ea puruveru nei, mia puruveru
nene tiviniegeniege niabene, rivurboŵeio, ŵelina
verenio puruveru nei rijoru mave ea toro tai,
mia puruveru nene tuba kitkiti toro nene mia
rim̃akitkit vatitigio.”

⁴⁵ Mia bogo napano kulo lu nalo nei naliko
Varisis nalo amijog Yesu kiano jamerijiano nalo
nei, mia nalo amijikia ka naio jo beriilo ga.
⁴⁶ Mia bogo napano nalo ajidom ka avokar
naio, mia nalo amerou ka tomu nalo, bior tomu
nalo amonea naio ruei ka naio be Atua kiano
Naverialiano tai.

22

Jamerijiano na jokoluolu na soriano

Luka 14:15-24

¹ Naruei, Yesu mil ka jamerijiano banlo bereio,
naio berinavo ² “Atua kiano bajago na jom̃a
bio tomu nalo ka amei jouro ea kiano nave-
natuboiano, naio jibe nei: Parinio tubo tai
napano naio mila batitig sinaniano na toru tai
ka rila jokoluolu na soriano ka kenerinio. ³ Naio
miila toru ka tomu nalo telabo ruei ka atu rorea
ka mia nalo amei ea jokoluolu nene, mia bogo
napano naio miila kiano atevi nalo ka avuru
tomu nalo nene amei, mia tomu nalo nei maka
bunu asidom ka amei. ⁴ Naruei parinio tubo nei
ber ka kiano atevi dolu nalo, berinavo ‘Kamiu
kija kuan bereio, kamiu kuverii kanaku iliano

nei vanlo, kuverenio romue buluku ruei bija temeul dolu nalo napano amijabojabo bo, mia saba nonovio na sinaniano nei biniu ju batitig bo ruei. Kuver kalo monokanio nalo amei aiasol kito ea jokoluolu nei.'

⁵ "Ana nalo abano aberii kalo jibe nei, mia nalo nei amiakurano ea ga parinio tubo nei kanano iliano, aju amila ga kialo jidomiano nalo. Tai baveni ea kanano tiniavio, mia dolu jo bitikar kiano yimo na ṽilṽiliano, ⁶ a nalo tealo abakakar parinio tubo nei kiano atevi nalo, amila lelanlo, amuebinvinlo am̃arm̃aro. ⁷ Naruei parinio tubo nei naio tinien mimi toru, ana naio miila kiano tomu nalo na mira nalo abano, amuebinvin kulo va nalo napano amisebi kunualo a kialo komeli bunu.

⁸ "Naruei parinio tubo nei naio berii ka kiano atevi nalo, berinavo 'Sinaniano nei ju batitig bo ruei, mia nalo na kiniou nobiolo ruei ka amei avijurukario, nalo maka bunu avu ka amei, mia kito rotuvanlo. ⁹ Kiniou nejidom kamiu kuvitakii m̃arabo sesa dolu nalo mia toro kei napano verenio kamiu kuvilealio, mia kamiu kuvikalo ka nalo amei ea jokoluolu nei.' ¹⁰ Naruei kiano atevi nalo nei abano, nalo amila jibe ka napano naio berii kalo, ana aburu tomu nalo abinimei, bekurano ka tomu nalo na abo p̃elina nalo na abova, nalo amei tibe ga na, ka nalo aison vatitig vio na jokoluolu nei rivujo.

¹¹ "Mia bogo napano nalo aju jouro ea vio nei ruei, mia parinio tubo nei naio binimei ka rivan-jum̃ano nalikolo, mia ka bogo na naio mial toro tai napano naio maka riya kulum̃arauo na bo tai

napano beberare ka jokoluolu nei, mia naio miya kulumārauo pīlīpīli ga. ¹² Naruei parinio tubo nei naio bika den toro nei, naio berinavo “?Koig, jumābe ana jau kobinimei joomo nei, ana maka keya māmō kulumārauo na bo na jokoluolu nei tai?” Mia naio niono buru maka bunu rijikia river titai. ¹³ Naruei parinio tubo nei naio ber ka kiano atevi nalo, berinavo ‘Kamīu kuvior kar jumāno ve juo a nalo ve juo, ana kuvuku naio riva tavio, ea vio na melijokouo, ea vio na mia naio to teg tulaka a naio ser mārjuvono eaio.’ ”

¹⁴ Ana na Yesu berenio, berinavo “Atua bio tomu nonovio, mia maka ve telabo napano naio bijauialo ka nalo ave kiano.”

Vite na be Atua kanano a vite na be Sisa kanano

Mak 12:13-17; Luka 20:20-26

¹⁵ Naruei Varisis nalo abano ka alavon ka aleal vikadeniano nalo na jikirkili tai ka alavon Yesu eaio, ka napano mia naio rijikia re ka riverdoḡelo eaio. ¹⁶ Bogo na aberio-o bisi, ana amiila kialo naiagagoano tai, naliko kulo dolu nalo na taara na Erot kiano, abinimei ea Yesu. Ana nalo nei amijubolbolili ka ilisibiano novo nalo, aberinavo “Yesu, kumemi numijikia ka jau kobe naverloglogiano, jau kobe toro na memedu tai. Kiamo iliano nalo abiniu abe riano, a jau kojo koberloglog tomu nalo ka bajago nalo na Atua naio jidomio. Mia jau maka kejikia kovitii ga tomu tai, mia jau kobitii tomu nalo abiniu abe verare ga. ¹⁷ ?Tenene na, kumemi numisidom jau kover von ka kumemi, ka ea kiado tuboiano,

naio berii jumabe? Memedu ka kito kulo Ju nalo rovuulu takis van Sisa, napano parinio tubo na vio Romo, þelina maka rimemedu ka tibe na?”

¹⁸ Mia Yesu naio mijikia ka nalo ajidom ala kiki naio ga, ana naio berenio “Kenemiu iliano nalo kirinovo mia kirinovo, mia kenemiu iviso nalo kirivova joono ruei. ?Kamiu kumitu kumila von kiniou jibe na ka venia? ¹⁹ Mo bo ga, kamiu kuvudu puruveru na takis tai rimei van kiniou.”

Naruei nalo amidu tai binimeis ban naio, ²⁰ ana na Yesu bika denlo, berinavo “?Kei mirano nei joa puruveru nei? ?A sio nei be kei siano?”

Ana nalo aberenio, aberinavo “Sisa mirano na a siano na bunu.”

²¹ Naruei naio berii kalo, berenio “Mo, vite napano be Sisa kanano, kuvar van Sisa. Mia vite napano be Atua kiano, kuvar van Atua.”

²² Bogo na nalo amijog iliano nei, nalo amiilo toru kanio, ana nalo ajuvan Yesu ajaluvo den naio abano.

Tomu nalo na amaro, mia ameul bereio

Mak 12:18-27; Luka 20:27-40

²³ Ea bogoti nene ga, kulo Satusis nalo tai abinimeis ea Yesu, nalo ajidom avika naio ea tivelinio na vite napano nalo amonea jikili ea naio, napano nalo amonea aberinavo tomu nalo na amarmaro maka bunu ajikia ameul bereio ea bogo na tagapiano. Ka tenene, nalo abika Yesu jibe nei, aberinavo ²⁴ “Yesu, jau kobe naverloglogiano, kumemi numisidom nuvika denso, ka jumabe ka iliano tai napano tormoruo Mosis naio berenio jukamu nua ruei. Naio berinavo

‘Verenio toro tai riñaro den koano, maka ve kenerilo tai vo, mo kuruano monokanio soro ka taanou nene. Ea bajago na, mia naljuo ve kenerilo ka mia rivokar toro na ñaro ruei siano.’

²⁵ Naruei ea kenememi ñaratavo tai, tomu aluo napano abe kurualo. Motoru nene naio joro, karina naio ñaro den koano napano maka ve kenerilo tai, ana kuruano maratoru naio buru tira nene. ²⁶ Naruei, kuruano na toru naio bunu ñaro den tira neibano, a nana lieie kaniaio jibe na bunu, bano-o bokar kurualo aluo, nene abiniu amila bajago takurano ga. ²⁷ Mia iorou kalo abiniu añarmñaro tira nei bunu ñaro. ²⁸ Naruei kumemi numisidom jau koverial van kumemi vite nei: ea tagañoano, bogo napano aberii tomu nalo ameul bereio, mia tira nei ve kei koano, bior naio joro ruei ka kurualo aluo nei abiniu?”

²⁹ Naruei Yesu berenio “Peli ga, kenemiu jido-miano jokoro, bior kamiu maka kuvijikia vaio napano Atua kiano Iliano Lu naio berenio, a kamiu maka kuvijikia vaio napano kiano mo-roano na toru naio mijikia rilaio. ³⁰ Bogo napano tomu nalo ameul bereio, mia atibe ka nailiano nalo na mave ga, mia bajago na soriano naio maka bunu. ³¹⁻³² Ana ea tivelinio na meuliano bereio nei, be Atua kanano Iliano Lu tai naio jo napano naio mijikia rijai kito ea vio nei, ñeli kamiu maka kuvulukuio vo? Iliano na naio berenio jibe nei berinavo ‘Kiniou nebe Epraamo a Aisak a Yakovo kialo Atua.’ ?Ana iliano na naio berenio venia? Nalo tolu nei añaro ea yetemeriba nei bogo be nua ruei, ana yuka telabo barlaka ana Atua berii vonga iliano nei, ka naio

be kialo Atua. Jibe na, ana kanano iliano nei naio jiloglog ka nalo tolu nei añaro ea yetemeriba, mia nalo aju ameul ea naio kia ga vo. Atua maka sidom ka kanano tomu nalo ave tomu na amarmaro ga, mia naio jidom ka naio rive Atua na tomu nalo na ameul.”

³³ Ana bogo napano tiniobi nalo amijog Yesu kiano iliano nei, nalo amiilo toru ka vite nalo nei napano naio joma berlogloglo kanio.

Tubeiano juo na tortoru

Mak 12:28-34; Luka 10:25-28

³⁴ Telikiti napano Varisis nalo amijog ka Yesu mila Satusis nalo maka bunu ajikia aver titai, ana nalo abior telisu beamu vo karina abinimeia ea Yesu, nalo bunu ajidom ala vonio. ³⁵ Naruei nalo tai napano naio be masou ka Tubeiano, naio bika vikadeniano tai den Yesu, berinavo ³⁶ “? Naverloglogiano, kiniou nejidom ka jau koverial von, ka ea iliano nonovio napano ajua kiado Tubeiano, na vabe nene napano naio toru, jo mave jovulu dolu nalo?”

³⁷ Ana Yesu ber ka toro nei berinavo “Iliano Lu berenio jibe nei, berinavo ‘Atua Sopi napano be kanamo Atua, jau monokanio kosidom naio ka tiniemo momou, ka kiamo meuliano momou, ka kiamo jidomiano momou.’ ³⁸ Nina naruei napano naio be tubeiano na be moti, a toru laka bunu. ³⁹ A tinene kanio, napano naio toru bunu jibe ka napano jukamu nene, na naio berenio, berinavo ‘Mia jau monokanio kosidom tomu nalo napano aju vaatara kaso, kala rivu vanlo, rivare ka napano jau kojidomiiso.’ ⁴⁰ Tubeiano juo nei,

nalo abe burupati na tuboiano dolu nalo nonovio napano Mosis kiano, bija Naverialiano nalo kialo iliano bunu, napano ajua kiado Niosi Lu nei.”

Naverikariano naio be tormoruo Teviti kiano Atua

Mak 12:28-34; Luka 10:25-28

⁴¹ Naruei ka bogo nei mia Varisis nalo aju vio takurano naliko Yesu, ana naio bunu bika vikadeniano tai denlo, berinavo ⁴² “?Ea kenemiu jidomiano nalo aberenio mia Naverikariano rimaluvo ea kei kiano bajulukuti?”

Mia nalo aberii kanio, aberinavo “Naio ve tormoruo parinio tubo Teviti kiano bajulukuti tai.”

⁴³⁻⁴⁴ Naruei Yesu bika bereio denlo, berinavo “?Ee, kamiu kuber riano ga na, ana jumabe ana Niununo Lu joa Teviti, naruei Teviti mil, berenio ‘Atua Soři naio berkanio kiaku Tubo, naio berinavo

“Jau koto tano tivelinio vameruo ka kiniou, rivano-o mia kiniou nala kiamo uolu nalo amei atibe kanio yebe sesa na kobijankon jaamo eaio.”’ *Iouano 110:1*

“Ea vio na naruei, kito romialio ka napano Teviti naio jo bio naveri-kariano nene berinavo naverikariano naio be kiano Tubo ruei. ⁴⁵ ? Mia bior Teviti naio berii jibe na, jumabe ana kamiu kumitumã kuber Naverikariano nei naio miyotuba ea Teviti, ana naio be kiano bajulukuti tai ga?”

⁴⁶ Naruei maka toro tai rijikia river iliano tai van Yesu. Mia jikario ea bogo na, mia maka bunu toro tai rijikia rila von Yesu ea navikadeniano nalo.

23

Yesu mil jikili ban navuriĩmaraboiano na nalo-tuano

Mak 12:38-39; Luka 11:43,46, 20:45-46

¹ Mia ka bogo na, ana Yesu mil ban tiniobi, naliko bunu kiano naiagagoano nalo, naio berinavo ² “Be riano ka vonganei, naverloglogiano na tuboiano a Varisis nalo, nalo amidu Mosis jeleigio kaĩa aberial nioti na tuboiano na Atua kanano. ³ Mo verenio tibe na, ana tenene na kamiu monokanio kamiu kumonmonealo, kamiu kuvila tibe ka napano nalo aberenio. Mia kamiu kuvitakii re kialo bajago, bior nalo maka atũa ala tenalo naĩa aju aberiio ka tomu dolu nalo. ⁴ Nalo aju aburonkar bereio tuboiano sesa nalo telabo na nalo ga amilaio, amila jikili laka, mia nalo ajutua tomu nalo ka aiagago kalo. A nalo aju amila iĩauano na jibe na ka nalo ajũa amison vite nalo na kiri teremi nalo laka ban tomu nalo, mia maka leleio asaaro ka aija tomu nalo ka avar bitiran vite nalo nene.

⁵ “Nalo abarvar kalo mĩele ka kialo iĩauano nalo, napano nalo amila jibe na ka mia avuru ga tomu dolu nalo miralo. Kamiu kuvial kialo bulusiveu nalo na amison Atua kiano Vivitauiano Lu juaio, ka mia mĩa amiorkario jua merinialo a mokojuĩalo nalo. Nalo ajidom ka kanalo monokanio ve tortoru loa tomu dolu nalo kanalo. Mia kamiu kuvial bunu ka abili iki mĩalo kulukoti na volkouano nalo terebievi laka. A abavavin mĩele ka vite nalo nei, a ajidom ga ka tomu nalo avamenealo riviorio. ⁶ Ana ea bogo na jokoluolu a joomo ea yimo na volkouano bunu,

nalo ajidom ka mia bogo nonovio nalo atutano ea tomu na tortoru nalo jelelo, ⁷ a verenio nalo aiel ea vioruru, mia nalo ajidom tomu nalo avatove kalo, a avio batitiglo averinavo ‘!Nao, kiaku naverloglogiano novo, kavijo bo o!’

⁸ “Mia kamiu, kenemiu naver loglogiano takurano ga naruei, a kamiu kumitibe ka m̃aratavo takurano ga, mia verenio tibe na, kamiu kuvijamo ka re tomu nalo ka mia m̃a avio kamiu tai ka ‘Naverloglogiano.’ ⁹ Ana mia kamiu kuvio re toro na yetemeriba nei tai ka teta, bior kamiu be karamemiu takurano ga, napano naio jo mave. ¹⁰ A mia kamiu kuvijamo ka re tomu nalo avio kamiu tai aver kube navurim̃araboiano na kialo bior kamiu kenemiu navurim̃araboiano takurano ga, naio napano be Naverikariano. ¹¹ Mia toro napano naio be kenemiu toro na toru laka, mia monokanio naio rimei ve kenemiu toro na im̃auano ga. ¹² Mia toro na naio ga bitirilar naio ka naio to mave, mia Atua rila naio to yetano. Mia verenio toro napano naio ga rila naio to yetano, mia Atua rivitirilar naio to mave.”

Yesu berial vijuku torokoriano na navurim̃araboiano na lotuano

Mak 12:40; Luka 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Ana Yesu mil dolu ka ga banlo, berinavo “! Kamiu Varisis nalo kamliko naverloglogiano na tuboiano, o-o! Kamiu kumila lelan kamiu toru laka, mia ve kirivova laka van kamiu, kanio kenemiu iliano nalo kirinovo, mia tiniemiu nalo abova, ajoron ruei. Tomu nalo ajidom amei

jouro ea Atua kiano navenatuboiano, mia kamiu kumitu kumitetavoko morouo kalo ea miralo, ka mia nalo ajikia re ka amei jouro, mia mave kanio, kamiu bunu maka kuvitu kumei jouro. Kamiu kubova ruei. Kamiu kumitumña kuburu kenemiu volkouano nalo terebievi laka, mia be sibiano ga, bior ka bogo nene ga mia kamiu kumitumña kumijubolibo lili taanou nalo nei, kaña kubina ka kialo saba nalo. Bior tena, mia kenemiu tibreiano sikili lie vo.

¹⁴⁻¹⁵ “!Kamiu Varisis nalo kamliko naverloglogiano na tuboiano, o-o! Kamiu kumimñau bova ga. Kamiu kumisaaro ka kuviel ea uako, ka kuvan ea buruvenuo dolu nalo ka kuvuru tomu nalo atakisor kamiu, mia bogo napano kamiu kubokar tai binime, mia maka vesiou, mia naio bokar nonovio kenemiu bajago va nalo ba bova laka, bova jovulu kamiu bereio.

¹⁶ “!Kamiu navurimñaraboiano nalo, kamiu miremiu bono ga. Mia kumila lelan kamiu laka, mia rivova laka van kamiu. Ea bogo napano tomu nalo aber titai ka rila kialo verikariano tu sikili, mia ver averenio ‘Kiniou neber riano, Atua kunuano Lu yako jo,’ a karina, ala korov verikariano nei bereio, ana kuberenio ‘Nina maka ve titenia.’ Mia verenio averinavo ‘Kiniou neber riano, niogo nalo na ajua Atua kunuano Lu joomo, nalo naaju,’ mia kamiu kuber iliano na naio jikili laka, maka ajikia ala korovio bereio. ¹⁷ Aire tomu nalo, kamiu miremiu bono, a pariparimiu nalo amiavovu. ?Venia napano naio be lu laka: niogo nalo, ðelina Atua kunuano Lu napano naio mila niogo nalo abe lu?

¹⁸ Mia verenio toro tai riverenio ‘Neber riano,

boda naio yako jo,' kamiu kuber iliano nei be kurano ga. Mia verenio naio riverenio 'Kiniou neberii riano, sida na naio joa boda,' mia kamiu kuber iliano nei jikili laka, toro tai maka rijikia rilakorovio. ¹⁹ !Jibe kanio napano neberiio ruei, kamiu kube merebono riano! ?Venia naio be lu laka: sida napano joa boda þelina boda na mila sida nei be lu? ²⁰ Monokanio kamiu na kuvitolubar vite nalo nei, bior verenio toro tai naio jo jiloglog boda ka rila kiano iliano nei tu sikili, mia naio jo jiloglog bunu bija sida napano joa boda nene. ²¹ A toro napano ver joŋa jiloglog ban ea Atua kunuano Lu, naio jo jiloglog bunu bija nana naio be kanano yimo nene, ²² ana toro na joŋa jiloglog mave, naio joŋa jiloglog bunu bija jobaro lu na Parinio tubo lu na toru kanano, tenene naio joŋa jiloglog Atua garuei memedu.

²³ "!"Kamiau naverloglogiano na tuboiano kamliki bunu Varisis nalo, o-o! Kamiau kumila lelan kamiu toru laka, mia rivova laka rivan kamiu. Kiniou nemijikia napano kamiu kumituŋa kubitii bo julaka, ka verenio mia kuvar semiu siniano ve duelimo, mia ve takurano monokanio rivan ea Atua Kunuano, tibe ka napano tuboiano naio joŋa berenio, a kamiu kumituŋa kumila jibe na ka kenemiu saba nonovio nalo, rivano-o rivokar bunu ŋaŋesi na kiritavarvasu nalo a vite nalo bunu napano javukia ŋarsili nalo. Mia vite tomormoruo nalo napano tuboiano naio berenio, kamiu maka kuvisidomial leleio, tibe ka napano naio berenio berinavo kamiu kumemedu rivu, a kamiu monokanio tiniemiu riia kulo dolu nalo, monokanio kamiu kuvokar

kenemiu verikariano. Verenio kamiu kuvisidom kuvokar sikili vite nalo na kiritavarvasu, naio bo ga, mia vite nalo na tomormoruo nei naruei bo ka kamiu kuvituña kuvilaio garuei, ana makanio.

²⁴ “!Aire tomu nalo, kamiu navurim̃araboiano nalo, kamiu miremiu bono ga! Kamiu kumituña kumila jibe na kanio napano bogo na ana kamiu kumunu saba, mia kamiu tiniemiu maio jikili ka mia kuvilaluvu re ka kuviovolar nionono tai napano mijoru batove ea kenemiu baja nalo, mia kamiu maka kuvial kar ka kumdidiamo belia kamel napano joaio.

²⁵ “!Kamiu naverloglogiano na tuboiano bija Varisis nalo bunu! Kamiu kumila lelan kamiu toru laka, mia rivova laka rivan kamiu. Kamiu kumituña kumitakii vatitig tuboiano nalo napano kiritavarvasu nalo tivelinio ka sekoniano na kenemiu baju a baja nalo, naruei kamiu kuberiam̃a kenemiu vite nalo nonovio ameravo bo ruei. Mia kenemiu baju nalo nei abujo ka sinaniano na vinauano napano kamiu kubario ea bajago na yebekavoano. ²⁶ Kamiu Varisis nalo, kamiu miremiu bono riano. Verenio kamiu kuvisidomii ka kenemiu baju a baja nalo ameravo rivu bogo nonovio, mia kamiu kuvisonlo re bunu ka sinaniano nalo napano kenemiu kariano juaio.

²⁷ “!Kamiu naverloglogiano na tuboiano bija Varisis nalo, o! Kamiu kumila lelan kamiu toru laka, mia rivova lie vo van kamiu. Kamiu kumitavukia m̃artanbo napano amiovovua miuvu meravo kirinovo bo jel tavio, mia vajoomo

nene naio bujo ka buriu na tomu nalo napano añaño, bija mokotenalo napano ajorono. ²⁸ Jibe na, bogo na tomu nalo aial taviero na kami, mia nalo amijikia averenio kami kumemedu bo, mia makano, vajoomo na kami bujo ka juboluboiano a kariano nalo.

²⁹ “!Kami naverloglogiano na tuboiano nalo bija Varisis nalo! Kami na bogo nonovio kumil ka kuluniomiu ga. Mia rivova lie vo van kami kenemiu jidomiano nalo beve juo. Kami kumituña kubitikar vatitig ñartanbo na naverialiano nalo re nua, a kami, kumiovovua bo bunu puruveru na sidomkariano na tomu memedu nalo, ana jumabe: ?Kami kuberiaña kumemedu kamlika nalo na a? ³⁰ Mia kami kumitu kuberinavo verenio kami kumeul nua ruei ea bogo na korobimiu nalo, mia kami maka kuvijikia kuvijurukar nalo na ka bogo napano nalo amuebinvin Atua kiano naverialiano nalo re nua. ³¹ Mia ea kenemiu ilisibiano nei, kami kumituña kumil lelan kami bereio ga, bior iliano napano berial ka kami kube bajulukuti memedu na korobimiu nalo na amuebinvin naverialiano nalo. ³² Mo bo ga, kami kuvimau bo ka rivano-o, kami kuvila von ka kuvila nonovio imauano na korobimiu nalo nei ajikario nanua bogobe ruei.”

Vironiano na navurim̃araboiano nalo na lotu-ano

Luka 11:47-51

³³ Naruei Yesu mil jikili kia ga banlo, naio berinavo “Kami kumitibe ka maro nalo garuei

memedu. ?Kamiu kuberiaña mia kumijikia kuvuro ka kenemiu vironiano na ea vio na jogviano? !Maka leleio! ³⁴ Verenio mia kiniou neiila naverialiano nalo aviedu, vija tomu napano abe masou bo ka Atua kiano iliano nalo, a vija bunu naverloglogiano na tuboiano nalo, verenio aviedu ea kamiu, mia kamiu kuvuebinvin tealo añaaro ea ñakolkolo, a tealo mia kamiu kuvitivlo ea kenemiu yimo na volkouano nalo, a mia kuvijili bulaglo ea kenemiu ñarkomeli nalo. ³⁵ Mia kamiu kuvila tibe na kalo damariga rivano-o, mia kamiu naruei kuvokar vironiano na ñariano na tomu na memedu nalo nei aviniu napano korobimiu nalo nanua amuebinvinlo. Tenei jikar ea Epel, na naio maka rila titai napano tokor leleio, binimeï bokar Sakaraia, na Parakaia kenerinio, naio napano korobimiu nalo amuebin naio jo vaataro ka boda, joomo ea Atua Kunuano Lu. ³⁶ Riano kiniou neberii ka kamiu, mia vironiano na ñariano na tomu nalo nei, mia rivokar kamiu, napano kumeul kia ga vo vonganei.”

Yesu tinien miia Yerusalemo

Luka 13:34-35

³⁷ Ana Yesu jegi bior Yerusalemo, ana naio berinavo “!Yerusalemo-o, Yerusalemo-o! ?Bior vaio ana kojoma komuebinvin naverialiano nalo, a kojuba binvin nalo napano Atua miilalo abiedu easo? Va telabo kiniou nejidom nodu juñaku selvivko kiamo tomu nalo, tibe ka tu sabarou buru kirikiti nalo abinimeï ajulukuku ea sibiano, mia kiamo tomu nalo maka asaaro ka kiniou. ³⁸ Jau, komial na, Atua jo juvanso naruei, mia

jau komei kove vio yauo kurano ga naruei.
³⁹ Tenene na neber ka jau, mia kiamo tomu
nalo aial re bunu kiniou bereio, rivano-o rivokar
bogo napano mia nalo averenio bereio tenei,
averinavo
‘Atua Soĝi,
jau keilivu ka ninei
napano naio jo binime i ea siamo.’”

24

*Yesu berial ka mia aue bulag Atua kunuano lu
Mak 13:1-2; Luka 21:5-6*

¹ Ana Yesu batavio den Atua Kunuano Lu, mia
bogo na naio miel bano, kiano naiagagoano nalo
abinime i ana nalo ajiloglog yimo tomormoruo
nalo napano aju jouro ea burusio na Atua
Kunuano Lu, mia abo laka, ana aberii ka Yesu ka
naio siraragdi rialo. ² Mia Yesu naio berii kalo,
berinavo “?Kam iu kumial yimo nalo na? Riano
kiniou neber ka kam iu, yimo nalo na, mia ve re
bunu puruveru nene tai totano vatitig ea jeleigio,
b ior mia tomu tai amei aue bulagio nonovlo.”

*Jaleleano na mia monokanio rime i
Mak 13:3-13; Luka 21:7-19*

³ Telikiti na nalo amiel jibe ga na, nalo abin-
ime i ea Suku Na Buruolivi, naruei Yesu naio
jotano ea vio na. Mia bogo na maka bunu tomu
dolu nalo tai atu naliko, ana kiano naiagagoano
nalo abinime i ea naio, abika denio, aberinavo “?
Mia aue bulag Yimo Lu nene nagi, a kijokijo na
vabe na kanamo liliuano, napano mia jau komei
bereio ea bogo na maaro?”

⁴ Naruei Yesu berdoŝe banlo, naio berinavo “Bo ka mia kamiŭ kuvitkar vatitig kamiŭ rivu, ka mia ve re toro tai rimei ka rijubolbolili kamiŭ, ⁵ bior mia tomu ve telabo napano mia adu siaku, naruei mia nalo amei averinavo ‘Kiniou nebe Naverikariano nene,’ naruei nalo avuru tomu ve telabo aiel vovu. ⁶ Ana ea bogo na bunu, mia kamiŭ kuvijog m̃aduano na mira napano ju vaataro, a lilianiano na mira nalo na aju koalabo, mia kamiŭ kumemebiju m̃ele re. Vite nalo na monokanio nalo amalmaluvo tukamu beamu vo, mia nina maka legiano na maaro nene navo. ⁷ Ana parinio tubo nalo ala mira ka parinio tubo dolu nalo, a venuo dolu nalo atumolu ka venuo dolu nalo. Mia ve bogo na vitu na toru, mia m̃ii rikulkulu ea vio yetemeriba reraio. ⁸ Mia vite nalo nei, maka ve bogo na maaro nene navo, mia tibe ka tira napano naio be m̃abono, naio jikar ka mijog be moti garuei ka taakano mijalele ka mia naio rivar kenerinio, mia burum̃ara jogvaiano naio maka navo.

⁹ “Mia ka bogo nene, kamiŭ na napano siaku joa kamiŭ, mia avokakar kamiŭ, a adu vironiano va nalo van kamiŭ, rivano-o mia auebinvin kamiŭ kumarm̃aro. Ana mia tomu na buru-venuo dolu nalo nonovio asidom lele re kamiŭ, mia ail die kamiŭ. ¹⁰ Vite nalo na, mia rila tomu nalo ve telabo atu sikili re bunu ea kiniou, a nalo na amonmonea kiniou jukamu, mia nalo asidom re bunu nalo na amonea kiniou jikili kia ga ea bogo nene, mia nalo ativeluku kalo van kialo uolu nalo nei jum̃alo. ¹¹ Mia naverialiano nalo na tuboluboiano ve telabo atumolu, mia

avuru tomu ve telabo aiel tokoro. ¹² Mia vijuku vovaiano nonovio riluo ve toru lie vo rila ana tomu ve telabo kialo iviso rimei rimenini, asidom re bunu Atua. ¹³ Mia verenio toro na tu sikili dañariga ea kiniou riva rivokar bogokouo nei ribisi, mia Atua rilarur naio. ¹⁴ Mia ioluano vou na navenatuboiano nei, mia aioliolu van taara kinkin nalo kanio ea vio yetemeriba reraio, jibe ka kijokijo tai napano berial ka legiano na iorou maaro jo binimeĩ.”

Jaleleano toru ea vio Yerusalemo

Mak 13:14-23; Luka 21:20-24

¹⁵ Naruei Yesu berii bunu iliano dolu tai, napano bo ka verenio toro na rivulukuio, bo ka naio rila von ka rijikia vatitig nioti nene. Iliano nene berii jibe nei, berinavo “Mia kamiu kumijikia kuvial avitirilar tavoru tai napano kirivova mia kirivova laka, tumolu tu rila niegeniege vio Lu na Atua Kunuano Lu. Vite na Naverialiano Taniel naio berialio nanua ruei, ¹⁶ ana verenio bogo na kamiu kuvial vite nene, kamiu napano kumitua vio Yutea, monokanio kamiu kuvuro kuva kuvituluku ea suku nalo. ¹⁷ Ka bogo na, verenio toro tai to rijilmebi tavio ea kunuano, mia naio maka bunu rijikia riva joomo ka rivar kanano saba tai bereio, ¹⁸ ðelina verenio toro tai toa kanano tiniavio, mia naio maka bunu rijikia riva vonuo bereio ka rivar kanano kuluniabeno. ¹⁹ Ana ka bogo nene kia ga vo, mia rivova laka van tire nalo na ñabolo, a nalo na ajuña amije yu ban kenerilo tete mudomudomu nalo. ²⁰ Verenio tibe na, monokanio kamiu kubolkouo

ka kamiu, ka kenemiu bogo na jaleleano nei, ka mia rimei re rivokar kamiu ea bogo na niavo, þelina ea legiano tava tai, ²¹ bior bogo na jikili nei, naio sikili lie todovulu bunu bogo tealó na jikili, jikar ea bogo napano Atua jii vio yetemeriba binimei bokar banei, ka mia ve re bunu jaleleano na burutomoruo tai tibe nei bogo tai bereio. ²² Mia Atua naio jidomii ruei ka mia naio tekórov ve bulati ga bogo na jikili nei, kanio tomu nalo napano naio bijauialo ka ave kanano, napano ajua bogo na. Ana verenio naio tekórov re ve bulati tibe na, mia maka toro tai rijikia rimeul to.

²³ “A ka bogo nene, verenio toro tai river ka kamiu, riverinavo ‘Kamiu kuvialio, nina naio be Naverikariano na,’ þelina naio riverinavo ‘Nina naio be Naverikariano naio yako,’ mia kamiu kumonmonea re kiano iliano nalo na, ²⁴ bior naverikariano na tibolibóiano nalo ve telabo atumormolu, vija naverialiano na ti bolibóiano ve telabo mia nalo nene ala kijokijo na tortoru, vija tokókouro nalo na iloiano. Mia nalo ala tibe na, ka avuru tomu nalo aiavovu, rivano-o rivokar napano mia alavon ka avuru bunu tomu nalo napano Atua bijauialo ka ave kanano, mia vite nei maka ajikia alaio. ²⁵ Mia kamiu kuvitikar kamiu, bior kiniou neberial vite nalo nei ban kamiu jukamu ruei, ka bogo na tenene nalo maka amalmaluvo vo.

²⁶ “Naruei ka tenene, verenio tomu nalo averii ka kamiu, averinavo ‘Kamiu kuvialio, Naverikariano naio joa vio yauo yako ruei,’ mia kamiu

kuvan re ea vio nene, a verenio averii ka kamiu averinavo ‘Kamiu kumial na, naio jo joomo ea yimo yako ga,’ mia kamiu kumonealo re. ²⁷ Ana ea bogo napano Kulorinio Kenerinio naio rimeĩ bereio, mia naio rimeĩ rimeravo ka tomu nalo nonovio, tavukia vio bijano, naio merera rudul batitig vio tiniabene reraio tikar is van ea ues. ²⁸ Ea bogo nene, mia tavukia bunu napano verenio tena m̃aro tai toa vio tai, mia bebekumo rinio nalo napano ajum̃a ajen temeul nalo nam̃a am̃arm̃aro, mia nalo amei kanio, monokanio aje buronlo ve telabo.”

Mia Kulorinio Kenerinio rimeĩ bereio

Mak 13:24-27; Luka 21:25-28

²⁹ Naruei Yesu naio berinavo

“Mia bogo na jaleleano nei naio ribisi, vaarakurano ga m̃erenio naio rimeĩ ribobogio, mia siberio rimerera re bunu.

Marivitano nalo na tiniabene mia nalo atibirbil, mia tenalo na jikirkili nalo na tiniabene, mia Atua rikulkulu kalo.” *Ais 13:10, 34:4*

³⁰ “Mia ka bogo nene mia kijokijo na Kulorinio Kenerinio riyotuba ea tiniabene, a mia m̃atatoko nalo na yetemeriba nei mia nalo ateg ve toru aviovio mia aial Kulorinio Kenerinio riyotuba ea melijo nalo vija kiano burum̃ara moroano a vija kiano burum̃ara miamoiano. ³¹ Mia karina, sime duo na toru riolu, ana mia naio riila kiano nailiano nalo ava aseliviv ea vio yetemeriba reraio a vio mave bunu, ka avuru kiano tomu nalo napano naio bijauialo ruei, amei vio takurano ea naio.”

Maka toro tai rijikia bogo na legiano na maaro nene

Mak 13:28-32; Luka 21:29-33

³² Ana Yesu naio berinavo “Kamiu kuvisidomii von buruiesi napano aber buruviki. Naio mijikia riverloglog kamiu ka vite tai napano kamiu monokanio kuvitii vatitigio. Bogo napano kamiu kuvial ka jaati nalo amei amemeiaio, amelumu, tikar ka mia rivarboŵeio, kamiu kumijikia ka kuverenio bogo binimei vaataro ka bogo na mŵerenio rivitunu ve toru. ³³ Ka tenene, bogo na kamiu kuvial kijokijo nalo na ea vio yetemeriba, tavukia na kiniou neberenio ka kamiu ruei, mia kamiu kuvijikia ka Kulorinio Kenerinio naio jumolu jikili jua mŵaratavo ruei, vaataro ka naio rimaluvo naruei. ³⁴ Riano kiniou neberii ka kamiu, mia vite nalo na mia ayotuba tukamu vo, mia iorou, ana taara na tomu nalo napano mŵa ameul ka bogo na, mia mijikia ava kovio den vio yetemeriba nei. ³⁵ Mia tiniabene a yetemeriba ave juo bunu ava kovio, mia kanaku mŵariliano nalo maka ajikia ava kovio bogo tai leleio. ³⁶ Mia maka toro tai rijikia legiano nene ŵelina aura nene napano mia Kulorinio Kenerinio naio rimeŵi eaio. Nailiano nalo na vio mave, naliko Atua Kenerinio, maka ajikiaio, mia Karamŵaku ga takurano naio mijikiaio.”

Monokanio kamiu kuvitu derevijo

Mak 13:33-37; Luka 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu naio berinavo “Rivano-o rivokar bogo na Kulorinio Kenerinio rimeŵi bereio, mia tomu nalo atu batitig re, tibe ka bogo na tor-moruo Noa kiano nanua. ³⁸ Ea kiano bogo nene

naruei, bogo na ueimia na toru nei naio maka rime i vo, ana tomu nalo ajuña ajinan, a ajuña amunu tenalo naña amunmunio, ajuña amila soriano jibe na ga, binime i bokar bogo napano Noa naio ba joomo ea kiano uako na toru napano naio miñaukanio. ³⁹ Mia tomu nalo na aju ñariga jibe na, maka asidomial titai, naruei amial ga buruñara ueimia nei binime i buru bulaglo. Mia kiniou neber ka kami u, mia bogo na Kulorinio Kenerinio naio riyotuba rime i bereio, mia tomu nalo ave virare ga ka nalo nei nua beamu ea Noa kiano bogo. ⁴⁰ Mia verenio tomu ve juo atu aimau ea tiniavio, mia nailiano nalo amei avurular tinene, mia tinene atuvanio tobo, ⁴¹ mia verenio tira ve juo atuña ala sinaniano, mia avurular tinene, mia tinene atuvanio tobo.

⁴² “Tenene na mia kami monokanio kuvitika vatitigio, bior kami maka kuvijikia ea legiano na vabe napano mia kenemi u Tubo naio rime i bere eao. ⁴³ Mia monokanio kami kuvitilubar vite nei, ka verenio toro na toru tai, verenio naio mijikia memedu ka bogo na mia toro na vinauano tai rime i ea kunuano, ka mia naio rivina ka kiano saba nalo, mia naio to ñerevijo riva ñariga, ka mia toro na vinauano naio rime i. ⁴⁴ Tenene na, mia monokanio kami kuvitu ñerevijo riva ñariga, kanio mia Kulorinio Kenerinio naio riyotuba ea bogo tai napano mia kami kuvisidomial re ka mia naio rime i eao.”

Jamerijiano na toro na imauano napano kiano boru naio binime i bereio
Luka 12:41-48

⁴⁵ Naruei Yesu naio berinavo “?Verenio toro na iũaauano tai, napano naio be masou bo ka kiano iũaauano, a naio bokar vatitigio, mia naio riũaau tumabe? Naio riũaau tibe nei, napano verenio kiano toro na toru tuvan vio nei ka naio riel riva koalabo, ana toro na toru nei rudu naio to ka rivitikar vatitig rivu tomu na iũaauano dolu nalo, ana mia toro nei naio rivokar vatitig iũaauano nalo nei. ⁴⁶ Mia bogo napano toro na toru nei naio rimeĩ bereio, mia naio rijikia rileal kiano boru na iũaauano nei naio jo bokar vatitig iũaauano nalo nei bo. Ana mia boru na iũaauano nei naio rijikia rijog rivu ve toru, ⁴⁷ bior mia toro na toru nei naio tuvan kiano saba nalo nonovio tua toro na iũaauano nei juũaano. Ierinio, mia Atua rila tibe ga na bunu.

⁴⁸ “Mia verenio boru na iũaauano nei naio rivova, mia bogo na toro na toru nei naio tuvan vio, ana naio riva koalabo, mia boru na iũaauano nei naio rijikia river “?Ee, toro na toru nei naio jo kirisioũ laka, ŕeli mia naio rimeĩ re bunu koviobo, ŕelina juũaabe?” ⁴⁹ Ana mia naio tumolu rila lelan tomu dolu na iũaauano nalo, mia naio rijikia riva rimunu uei naliko tomu na pariparilo nalo mĩa amiavovu, mia nalo atu asen searo ea toro na toru neibano kanano puruveru nalo. ⁵⁰ Mia toro na toru neibano naio rimeĩ bereio ea legiano tai napano toro na iũaauano nei riilo kanio garuei, a ea bogo tai napano toro nei risidomial re ka mia naio rimeĩ eaio. ⁵¹ Naruei toro na toru nei naio rudu vironiano ve toru van boru nei, mia naio riila naio riva to vija tomu na tibolboiano dolu nalo ea vio napano tomu nalo ajũaa ajegi, ajerkakar mĩarijuvolo nalo eaio.”

25

Jamerijiano na merevono duelimo

¹ Ana Yesu berenio, berinavo “Ka bogo napano mia Kulorinio Kenerinio naio rimej bereio, mia Atua kiano navenatuboiano naio tibe ka jamerijiano nei naio berenio. Jamerijiano nei berii jokoluolu na soriano tai, napano jakii kanalo bajago, nalo na tivelinio ka sumano aburu naio ban ea niatira kunuano ka avuru naio rimej rivijaio. Naruei kuviviniene duelimo [10] nei nalo aju bo ga ea kunuano, ka aiomon vite nonovio tu rivu vatitigio. Ana vaataro ka melijo tarako mesi naruei kuviviniene nalo abar kanalo yulu nalo amielko m̃arabo kalo, ka aviniu amei bereio. ²⁻⁴ Kuviviniene nalo neibano, jumo nene abe masou bo, abe kialo jidomiano napano nalo abarkar kialo bauei na kanalo sunsunu ka mia aison bereio kanalo yulu nalo, mia nalo jumo nene nalo abe taboso ga, maka kialo jidomiano rivu tibe na ka avarkar kanalo bauei na sunsunu tai ka verenio sunsunu tabo, ana mia amijikia aison bereio. ⁵ Ana nalo aju rorea toro na soriano jiou jibe na bano-o, mia maka naio rila soṽeli, ana merevono nalo nei miralo temi toru ana nalo amonmelio.

⁶ “Mia kanio bogiano viovare sebisaro, toro tai bio, berinavo ‘Toro na soriano, naio jo binimej naruei. Kamiu kumei kuviviuo naio.’ ⁷ Ana na merevono duelimo nei nalo ajevijo, ana amim̃aukanio kialo yulu nalo ka avilvil rivu bereio. Amilakon julu na kanalo yulu nalo, a abitii batitig kialo sunsunu nalo. ⁸ Naruei nalo na

abe taboso abitilubar ka kialo yulu nalo, vaatara ka mia aṁarnṁaro, naruei nalo abika den kuluelo jimo nene, aberinavo 'Aiou banalo, kamiu kubo, kuviyon kija kenemiu sunsunu rivan kumemi, ver ṽeli mia kenememi yulu nalo aṁarnṁaro koviobo.'

⁹ "Mia nalo na abe masou, aberinavo 'Vedeio ga, sunsunu maka rivare ka kumemi a kamiu bunu. Bo ka kamiu kuvan ea yimo na ṽilṽiliano ka kuvulu kenemiu tai.'

¹⁰ "Naruei nalo napano abe taboso aba ka avulu kanalo sunsunu, ana bogo napano nalo aju koalabo kia ga vo, mia toro na soriano naio boru. Naio ba jouro ea kiano vonuo, naliko merevono jimo na aju rorea naio, naliko abijurukar ea sinaniano na soriano. Naruei bogo napano tomu nalo aba aju jouro ruei, ana nalo ajetavoko ṁaratavo bo batitigio.

¹¹ "Karina iorou kanio, ana merevono nalo na abe taboso abinimei bereio, abio aberinavo '!Kumanememi, kumanememi, jau kobijuku bo kajamo ka kumemi nuvedu joomo!'

¹² "Mia toro na soriano naio riverinavo '!Ierinio, kiniou neberii ka kamiu, kiniou maka nejikia bunu kamiu kube kei!' "

¹³ Mia Yesu berii jamerijiano nei bisi, ana naio berinavo "Mo, kamiu monokanio kuvitkar batitig rivu, bior kamiu maka kuvijikia legiano na vite nei a aura nene."

*Jamerijiano na tomu tolu na abitkar puruveru
Luka 18:11-27*

¹⁴ Ana na Yesu mil berinavo “Mo, mia bogo na Kulorinio Kenerinio rimei bereio, mia tibe ka bunu napano jamerijiano nei berenio, napano toro na toru tai na naio miomon ka mia naio riel riva koalabo ea buruveno dolu. Ana toro na toru nei naio bio kanano atevi na im̃auano nalo ka amei aialio, naruei naio mil banlo, naio bar kanano saba nalo jua jum̃alo ka avitikar vatitigio, ka aim̃au rivijaio. ¹⁵ Naio bitii vatitig kialo jikiaiano, naruei ea nalo tai jum̃ano naio midu siveu na puruveru jimo, ea dolu jum̃ano naio midu siveu na puruveru juo a ea dolu jum̃ano naio midu siveu na puruveru takurano ga, karina naio juvanlo, ana na naio ba jo koalabo kirisiou kija. ¹⁶ Naruei toro na bar siveu na puruveru jimo, vaarakurano ga naio ba mila im̃auano telabo ka puruveru nalo nei, bano-o naio bokar bereio siveu na puruveru jimo dolu bereio. ¹⁷ Mia ea bajago nene kia ga, toro napano mijev siveu na puruveru juo, naio bokar bereio siveu na puruveru juo dolu bereio. ¹⁸ Mia toro napano naio mijev siveu na puruveru takurano ga, naio ba mikil p̃ili ea borotano, ana naio jivin puruveru napano be kiano tubo kanano.

¹⁹ “Naruei bogo jiou barlaka ruei bano, karina toro na toru na tomu tolu nei kialo naio binimej bereio. Naruei naio jidom rial kanano puruveru nalo napano naio bario ban tomu tolu nei. ²⁰ Naruei toro na bokar siveu na puruveru jimo jukamu, naio binimej jumolu jikili jukamu ea toro na toru nei mirano, naio bar bereio siveu na puruveru jimo dolu bereio. Naruei naio berenio

‘Tubo, Beamu jau kabar siveu na puruveru jimo ban kiniou, siveu jimo nene ninei. Mia nana kiniou nemimāu nabokario tenene ninei, be siveu na puruveru jimo bereio, napano kiniou namiladu kanio be kanamo.’

²¹ “Naruei toro na toru nei naio berkanio, berinavo ‘A siva toru. Jau kobe kanaku atevi na imāuano novo, jau kobokar vatitig bo laka kanaku imāuano telisu na nemije monea jumāmo, mo mia kiniou nevitiri larso ka mia jau kovitika kanaku imāuano dolu nalo na tortoru. Maraiu novo, jau komei kovijurukar kiniou kiteaku ea kanaku jokoluolu na tiniesaariano nei.’

²² “Karina toro napano bar siveu na puruveru juo beamu, naio binimej jumolu jikili jukamu ea toro na toru nei mirano, ana naio berenio ‘Tubo, beamu jau kabar siveu na puruveru juo ban kiniou. Siveu juo nene ninei, mia nana kiniou nemimāu nabokario bereio tenene ninei, be siveu na puruveru juo, napano kiniou namiladu kanio be kanamo.’ ²³ Ana toro na toru nei berkanio, berinavo ‘A siva toru. Jau kobe kanaku atevi na imāuano novo, jau kobokar vatitig bo laka kanaku imāuano na telisu napano nemije monea jumāmo, mo mia kiniou nevitiri larso ka mia jau kovitika kanaku imāuano dolu nalo na tortoru. Jau komei, kovijurukar kiniou ea kanaku jokoluolu na tiniesaariano nei.’

²⁴ “Karina, toro napano mijev siveu na puruveru takurano ga naio binimej, jumolu jikili jukamu ea toro na toru nei mirano na berkivio ga, berenio berinavo ‘Koig, kiniou nejidomii ka

jau kobijuku m̃ete. Jau komijikia kokilkili ea tiniavio na maka jau komebijo eaio, a jau komijikia kabar m̃ariesi ea buruiesi napano maka jau komebijaio. ²⁵ Bior tena, kiniou nemerou, ana nabano nomidu van kanamo puruveru, nejivin joa borotano. Keialio, ninei be kanamo puruveru na jo bo ga jo.’

²⁶ “Mia toro na toru nei naio berenio ‘Aa jau, toro va tai, jau komiovo toru. Jau komil searo ea kiniou ruei, ka kober kiniou nebe toro p̃iliṗili tai jibe na jibe na, naruei verenio jau komial ka kiniou nebe toro kouo tai jibe na bior vaio ana jau komidu kanaku puruveru jo kurano ga jibe na. ²⁷ Verenio jau kava kodu toa yimo na puruveru mia kiniou nemijikia navar bulagio vija kirikiti nene, ka bogo na kiniou nebinimei bereio jibe nei.’ ²⁸ Ana na toro na toru naio ber ka kiano navitikariano nalo, naio berinavo ‘Mo, kami u kuva kuvidu denio puruveru na ea jum̃ano, kami u kuvidu van toro napano naio bokar siveu na puruveru duelimo ruei. ²⁹ Kiniou neber jibe nei ka kami u, neber toro napano verenio be kiano saba ruei, mia naio mijikia rivokar tabunu bereio vo ka mia ve miroano, mia toro napano maka ve kanano saba tai, mia naio rila deven vite na telisu napano be kiano. ³⁰ Mia taboso nei, kami u kuvuku naio riva tavio ea vio na melijokouo, ea vio na tomu nalo ajum̃a ajegi a ajum̃a ajer m̃arijuvolo eaio.’ ”

Legiano na tibureiano

³¹ Mia Yesu naio mil berinavo “Bogo napano mia Kulorinio Kenerinio naio rimei naliko kiano nailiano nalo, ea kiano mermerano ka rive Parinio Tubo, naruei mia naio rimei ka mia totano ea kiano jobaro lu. ³² Naruei mia nailiano nalo avan ka avuru m̃atatoko nalo nonovio na yetemeriba nei amei, ka mia atumolu atu kamu ea mirano, mo ka bogo na mia naio tiburevure tomu nalo, ana avan ea taara ve juo, tavukia toro tai napano naio jo bitikar kiano temeul nalo jiburevure kanano nunu nalo ka nani nalo.

³³ Mia parinio tubo nei naio tiburevure nunu nalo ka ava atua juṃano meruo, mia nani nalo ava atua juṃano mal. ³⁴ Ana mia naio river ka nalo na ea juṃano meruo, riverenio ‘Kamui kumei naruei, kube tomu nalo napano karam̃aku milivu ka kamui. Kamui kumei kuvidu jelemiu jouro ea kiano navenatuboiano, napano naio mila batitigio jororea kamui ruei, ka bogo napano naio jii yetemeriba nei eaio.

³⁵ Kamui kumei, bior ka bogo napano m̃a jijer kinioi, ana kamui kumije sinaniano ban kinioi, a bogo napano m̃a midoujer kinioi, kumijev uei ban kinioi. A bogo napano nebe valauo, mia kamui kuburu kinioi naba joomo ea kunuemiu, ³⁶ a bogo napano kinioi niabeku yauo, kamui kubar kulum̃arauo ban kinioi. Bogo na kinioi nemie, kamui kubinimei kumiadu ka kinioi, a bogo napano kinioi nojoa yimo na tetavokoiano, kamui kubinimei kumitukunu bija kinioi.’

³⁷⁻³⁹ “Mia tomu nalo na memedu nei napano ajua juṃano meruo, mia nalo avika denio, av-

erenio ‘?Tubo, juñabe? Jau kojomña koberenio kumemi numitumña numiijaso ea kiamo bogokouo nalo na jibe na, mia kumemi maka bunu tiniememi rimaio ka kumemi numila jibe na banso leleio. ?Kumemi numila vite nalo na nagi?’

⁴⁰ “Ana na Parinio tubo nei mia naio river kalo riverinavo ‘Riano kiniou neber ka kamiu, bogo namña kamiu kumila jibe nei ban toro na kiaku mñaratavo nalo nei tai, bekurano ka ver naio be toro na juñabe, mia jibe ka kamiu kumila ban kiniou ga na.’

⁴¹ “Mia iorou kanio, mia naio ril bunu van nalo na ea juñano mal, mia naio river kalo, riverinavo ‘Kamiu kuvuro den kiniou, Atua miobaþe ka kamiu ruei. Kamiu kuan ea sebi na maka rijikia rimaro bogo tai, napano naio jororea kia Setano ruei naliko kanano nailiano nalo ka avan eaio. ⁴² Kanio bogo napano jijer kiniou, mia kamiu maka kuvar sinaniano van kiniou, a bogo napano midoujer kiniou, mia maka kuvijev uei van kiniou, ⁴³ a bogo napano kiniou nebe valauo, mia kamiu maka kuvuru kiniou neviedu joomo ea kunuemi a bogo napano niabeku yauo, mia kamiu maka kuvar kulumñarauo van kiniou, a bogo napano kiniou nemie, þeli na nojoa yimo na tetavokoiano, mia kamiu maka kumei kuviadu ka kiniou.’

⁴⁴ “Ana mia nalo averdoþe Parinio Tubo nei, averinavo ‘?Tubo! Ana kumemi numialso nagi napano jau jijerso, þeli napano midoujerso, þeli napano kobe valauo, þeli na niabemo yauo, þeli napano komie, þeli napano koja yimo na

tetavokoiano? ?Ana bogo juñabe napano jau kojibe na, ana maka kumemi nuviеду nuvijaiso?”

⁴⁵ “Mia naio ril vanlo, riverinavo ‘Riano kiniou neberii ka kami, bogo napano maka kami kuvisidomial ka kami kuvila tibe na van kiaku toro tai napano naio be toro na juñabe, nina jibe ka kami maka kuvisidom ka kuvila van kiniou.’ ”

⁴⁶ Naruei Yesu mila nonovio kiano iliano, ana naio berinavo “Nalo na mia avan ka ajev vironiano tai napano maka rijikia ribisi bogo tai. Mia tomu na memedu nene nalo ava ajev meuliano napano maka rijikia ribisi bogo tai.”

26

Ajdom auebin Yesu riñaro

Mak 14:1-2; Luka 22:1-2; Jone 11:45-53

¹ Ana telikiti napano Yesu berloglog kiano tomu nalo ka iliano nalo nei avona bisi, ana naio berii kalo, naio berinavo ² “Kami kumijikia ruei ka veua ana Jokoluolu na Sidomkariano Na Ioruriano tikario. Mia ea bogo na jokoluolu nene, mia nalo adu Kulorinio Kenerinio toa tomu nalo juñalo ka mia atukukakario ea ñakolkolo ka mia naio riñaro.”

³ Naruei kanio bogo nene, tomu na tortoru na kulo lu nalo, naliko navuriñaraboiano na kulo Israel nalo aju abior ea parinio toro lu kunuano, napano siano Kaivas. ⁴ Nalo amil kavulio ka mia avokar Yesu bena ga ka mia tomu nalo ajikia re, mia nalo adu vironiano na ñariano vanio. ⁵ Mia nalo aberenio, aberinavo “Kito maka rejikia rala ea bogo na jokoluolu, bior mia tomu nalo tiniel

ser kito ve toru, mia uetubaiano ve toru, bior nalo telabo napano tiniel jii tete neibano ruei.”

Mere miyon bonotanunu ea Yesu parinio

Mak 14:3-9; Jone 12:1-8

⁶ Mia iorou kanio, Yesu naio joa m̃arkomeli na Betani, naio joa toro tai kunuano napano abio ka Saimon Burumieni, kunuano bior mieiano na burumieni jua naio nua. ⁷ Mia ka bogo tai napano Yesu jo jinano ea yimo nei kia ga vo, mia tira tai binime i ea naio, tira nene midu bauei tai napano amim̃aukanio ea puruveru novo tai, napano bujo ka bonotanunu napano puruveru nene burutomoruo laka. Ana tira nei miyon nonovio bonotanunu nei ea Yesu parinio.

⁸ Mia bogo napano Yesu kiano naiagagoano nalo amial vite nei, mia nalo tiniel mimi, ana nalo aberinavo “?Ka venia ana naio mila kule bonotanunu na jibe na? ⁹ Verenio naio riñilñili kanio ga, mia naio mijikia rivokar puruveru ve toru eaio, ka mia naio rivar van talim̃asa nalo.”

¹⁰ Mia Yesu mijikia ka ajum̃a amil jibe na, ana naio ber kalo, berinavo “?Jum̃abe ana kamiu kumila lelan tira nei jibe na? Naio mila tonovo tai ban kiniou. ¹¹ Talim̃asa nalo na, mia nalo atu dam̃ariga iviso ka kamiu, ka mia kamiu kumijikia kuvijailo, mia kiniou, kiniou noto re kitoliko tulaka. ¹² Vite napano tira nei naio milao, napano naio miyon bonotanunu nei ea niabeku, nina jibe ka naio mila batitig kiniou rorea kanaku tiviniano. ¹³ Riano kiniou neber ka kamiu, ea vio yetemeriba nonovio na averial kanaku ioluanio nei eaio, mia monokanio mia

atukunu bunu ka vite napano tira nei naio milaio, ka mia asidomkario damariga bereio kiano burumñara tinietiano, napano naio tinien miia kiniou toru riano.”

Jutas berkar ka mia tiveluku ka Yesu

Mak 14:10-11; Luka 22:3-6

¹⁴ Karina kiano naiagagoano duelimo ba juo [12] nei tai, napano siano Jutas na vio Kariot, naio ban ea tomu na tortoru na kulo lu nalo, ¹⁵ ana naio berinavo “?Verenio kiniou netiveluku ka Yesu riviedu ea jumemiu, mia kamiu kuvar venia van kiniou?” Ana nalo abulu ka puruveru silva duelimo va rolu [30] banio, ¹⁶ ana mo jikario ea bogo na, Jutas jomña jirag mñarabo ka mia naio tiveluku ka Yesu vanlo eaio.

Naiagagoano nalo amiomon sinaniano na jokoluolu nene

Mak 14:12-16; Luka 22:7-13

¹⁷ Ana binimei bokar bogoti napano be moti ka jokoluolu nei, napano abio ka bunu Jokoluolu Na Asen Beskit Na Mioboba, ana kiano naiagagoano nalo abinimei kean Yesu, ana abika aberinavo “?Jau kojidom kumemi nuva nuvila vatitig vite nalo nene ea vio na vabe, ka mia kito rala Sinaniano na Sidomkariano Na Ioruriano eaio?”

¹⁸ Ana Yesu naio berdoñe banlo, berinavo “Kamiu kuva Yerusalemo, kamiu kuvial toro na, kuverii kanio, kuverinavo ‘Kenememi naverloglogiano naio berii kiano bogo binimei vaataro na ruei. Mia naio jidom naio naliko kumemi kiano naiagagoano nalo, numei nuvila sinaniano nei ea kunuamo.’”

¹⁹ Ana Yesu kiano naiagagoano nalo aba amila javukia napano naio berii kalo, ana nalo amila batitig vite nalo na jokoluolu nene.

Yesu berial ka mia Jutas tiveluku ka naio

Mak 14:17-21; Luka 22:14,21-23; Jone 13:21-30

²⁰ Naruei iorou kanio ana Yesu nalo abinimei ea vonuo nene, ana bogiano binimei, naruei Yesu binimei naliko kiano naiagagoano nalo ajutano, ana nalo aju amijev sinaniano nene, ²¹ ana Yesu berenio, berinavo “Riano kiniou neberii ka kami, be kami tai napano mia naio tiveluku ka kiniou.”

²² Telikiti na kiano naiagagoano nalo amijog naio mil berii jibe nei, mia nalo amijog bova toru, ana nalo abiniu abivika denio, aberinavo “?Tubo, be kiniou kovio, a?”

²³ Mia Yesu berdoŭelo, berinavo “Toro napano kumemi ve juo nuvititi ka joko ea baju ve takurano naio naruei be toro nene. ²⁴ Mia Kulorinio Kenerinio naio monokanio rimaro tibe ka na Vivitauiano Lu berenio, mia toro na naio ritiveluku ka naio, mia rivova laka van naio, bo laka ka ver naio rimoluo re.”

²⁵ Mia Jutas, toro napano karina naio jiveluku ka Yesu, bika berinavo “?Naverloglogiano, be kei? ?Kiniou bo, a?”

Ana Yesu berdoŭe naio, berenio berinavo “Tenene ga naruei na jau koberenio na.”

Sinaniano na maaro

Mak 14:22-26; Luka 22:15-20; 1 Korin 11:23-25

²⁶ Telikiti napano nalo aju ajinan kia ga vo, ana na Yesu midu joko tai, ber siva ban Atua kanio, karina naio bure kokorovio ana naio bar

jian ban kiano naiagagoano nalo, naio berenio berinavo “Kamiu kuvijevio, kamiu kuvisenio. Nina be mokotenaku.” ²⁷ Karina naio mijev baja na m̃arjuml̃m̃elu, ana naio mil berenio siva ban Atua kanio, karina naio jian banlo, ana naio berinavo “Kamiu kuviniu kumunu bitirania ga ea baja nei, ²⁸ bior ninei be kanaku burukija, napano mia rila Atua kiano verikariano tu sikili, napano mia naio rioukar viekokoano na vijuku vovaiano na tomu ve telabo kialo. ²⁹ Kiniou neberkar ban kamiu, mia kiniou nomunu re bunu m̃arjuml̃m̃elu na bereio, rivano-o mia nomunu m̃arjuml̃m̃elu vou na kitoliko, ea Teta kiano navenatuboiano.”

³⁰ Karina nalo amijev iou tai maariano ea Iouano Nalo bisi, ana nalo abatavio, abano maariano ea Suku na Buruolivi.

*Yesu berial ka mia Pitere rivar bonbonua naio
Mak 14:27-31; Luka 22:31-34; Jone 13:36-38*

³¹ Naruei Yesu berii kalo, berinavo “Ka bogiano nei, mia kenemiu moneano ea kiniou ajoru, kar vite nalo napano mia amei avokar kiniou. Mia tavukia ga na Atua berenio ea kiano Vivitauiano Lu, napano naio berenio, berinavo

*‘Mia kiniou nouebin toro na bitikar nunu naio
rim̃aro, ana mia kanano nunu nalo avuro
dedade atan ea vio nonovio.’* *Sek 13:7*

³² “Mia bogo napano nemeul bereio den nam̃ariano, mia kiniou notukamu nava Kalele, ana mia kamiu bunu monokanio kumei iorou.”

³³ Naruei Pitere berial kanio, berinavo “Yesu p̃eli mia nalo dolu na aviniu kialo moneano

ajoru kaso, ana avuro, mia kiniou maka nejikia notuvanso bogo tai.”

³⁴ Mia Yesu berdoŝe, berkanio berinavo “Riano kiniou neber kaso, mia ka bogiano nei ga, bogo na tormanano tokokoreko re vo, mia jau kavarbonbonua kiniou ve varolu, koverenio maka kejikia kiniou.”

³⁵ Ana Pitere naio berial meravo ban Yesu, ea miralo abiniu, berinavo “Verenio nalo asidom auebin kiniou bunu kito ve juo, nina bo ga na, mia kiniou maka nejikia navar bonbonuaso, ka never kiniou maka nove kanamo.” Mia kiano naiagagoano dolu nalo bunu aberii jibe na.

Yesu ba bolkouo yako Ketsemani

Mak 14:32-42; Luka 22:39-46

³⁶ Karina Yesu naliko kiano naiagagoano nalo aban ea vio tai, siano Ketsemani. Naruei naio ber kalo, berinavo “Kamiu kuvitua vio nei beamu vo, mia kiniou nava lie kija bereio, ka nava novolkouo ve telisu yako.”

³⁷ Naruei naio buru Pitere naliko Sepeti kenerinio juo, Yemesi naio Jone, nalo tolu naliko aban lie kija telisu bereio, mia ka bogo nei Yesu mijog kiano iviso binimei temi laka, naio mijog bova toru laka. ³⁸ Ana naio mil ban nalo tolu nei, berinavo “Vonganei, nemijog niunuku burukokorov toru, mila vaataro ka namaro kario. Aiou bo ka kamiu kuvitevijo vija kiniou ve telisu beamu ea vio nei vo.”

³⁹ Ana Yesu miel ba lie kija telisu bereio, ana naio mijoru minie, dabuko mirano ka rivolkouo. Ana naio bio, berinavo “Teta o-o, verenio jau komijikia kala vite nei, aiou kiniou nejidom ka

jau kejelar baja na jogvaiano nei den kiniou ka mia kiniou nomunu ea re. Mia kala re tibe ka na kanaku jidomiano, mia kala ea ga kanamo.”

⁴⁰ Karina, naio binimei bereio kean naia-gagoano tolu nei, naio mialo ajumña amonmelio ruei. Karina ajevijo, ana Yesu berii ka Pitere, ber “?Jumñabe ana kamiu maka kuvijikia kuvite-vijo rivija kiniou ka aura ve takurano ga nei?

⁴¹ Kamiu monokanio kuvitkar vatitig rivu, a kamiu monokanio kumolkouo bogo nonovio, ka mia natiboliboiano nalo ala re kamiu kuvijoru ea kariano. Riano ga, kenemiu jidomiano jikili bo, mia niabemiu melukluku toru laka.”

⁴² Karina valuo nene, naio ban bereio ea vio nabano, naio bolkouo bereio, berinavo “Teta o-o, verenio jau maka kejikia kodular baja na jogvaiano na kiaku nei, mia kiniou monokanio nomunu eaio, bior monokanio tibe kanio ga na jau kojidomio.” ⁴³ Karina, naio binimei bereio, mial nalo tolu nei ajumña amonmelio bereio, bior nalo miralo jouo ajevijo dedeio.

⁴⁴ Naruei naio juvan nalo tolu nei aju ga, ana naio ban bereio ea vio napano naio bolkouo ber bereio iliano takurano ga, mila varolu ka ninei. ⁴⁵ Naruei naio binimei bereio kean nalo tolu nei, ana berenio “?Ei, kamiu kumijilimebi, kamiu kumonmel kia ga vo? !Kamiu kuvitikario! Vaataro ka bogo na Kulorinio Kenerinio naio rivan ea tomu na bova nalo jumñalo naruei. ⁴⁶ Kito, kuvitumolu, ravano. Kamiu kumial na, toro na jiveluku ka kiniou nana ju binimei vaataro ga naruei.”

*Nalo abokakar Yesu jikili**Mak 14:43-50; Luka 22:47-53; Jone 18:3-12*

⁴⁷ Ana bogo na Yesu naio joña ber iliano nene kia ga vo, Jutas neibano naio be naiagagoano duelimo ba juo [12] tai, naio binime, naliko tomu telabo na mira nalo abar iobogu na mira bija kialo nia nalo. A tomu na tortoru nalo na kulo lu nalo naliko navuriñaraboiano nalo na kulo Israel, nalo naruei amiilalo abinime.

⁴⁸ Mia beamu ka nalo amaluvo, toro na tiveluku Jutas naio berial kijokijo tai banlo, naio berinavo “Toro na verenio kiniou neviviou naio tukamu, naio naruei kami kuvokakar naio sikili,” ⁴⁹ mia bogo napano nalo amiyotuba, Jutas miel memedu ka Yesu, biviou naio ana naio berkanio, berinavo “!Bogiano bo-o, Naverloglogiano! Tuñaro to vijaso.”

⁵⁰ Ana Yesu berkanio, berinavo “Koig, iñauano napano kobinime kano, mia jau kalaiio ga.” Naruei nalo abinime, abokakar Yesu jikili.

⁵¹ Mia bogo napano abokar naio jibe na, ana Pitere burular kiano iobogu, ñiligio je titire ea Parinio toro Lu kiano toro tai ana jelar tilinieno tivelinio. ⁵² Naruei Yesu mil banio, berinavo “Kodu vatitig kanamo iobogu rivan ea sivi nene bereio. Toro na jo midu iobogu na mira, mia naio riñaro ea iobogu na mira. ⁵³ ?Kami kuberianña maka nejikia nevio van Teta ka naio rijai kiniou? Verenio nevio van naio, mia ve vaarakurano ga, naio riila kiano taara na nailiano nalo ve telabo ka mia amei avitakar kiniou. ⁵⁴ Mia verenio kiniou nala tibe na, mia iliano nalo nanua jua Vivitauiano Lu, mia maka ajikia amei ve riano, tibe kano napano aberkario nua ruei.”

⁵⁵ Mia Yesu mil ban tomu nalo nei, naio berinavo “?Ka vaio ana kamiu kubar kenemiu iobogu nalo bija kenemiu nia nalo? Kubokar bena kiniou jibe na? ?Peli kamiu kuberiamña kiniou nebe toro kouo na vinauano, ðeli na napano mña mue toro? ?Mia legiano nonovio kiniou nojomña noberloglog tomu nalo ea Atua Kunuano Lu, mia jumñabe ana maka kamiu kumei kuvokar kiniou ea bogo na? ⁵⁶ Mia vite nalo nei bo ga na, bior vite nalo na kamiu kumitu kumilaio, jibe ka ga napano naverialiano nalo aberialio nanua ruei ea Vivitauiano Lu, ana kialo iliano nalo nene, aju abinimei abe riano naruei.”

Ana ea ga aura nei, naiagagoano nalo ajuvan Yesu, nalo aburo ka naio.

Aburu Yesu ban ea komeli labo na kulo Ju nalo kialo

Mak 14:53-65; Luka 22:54-55,63-71; Jone 18:13-14,19-24

⁵⁷ Mia nalo napano abokar Yesu, aburu binimei ka ala naio tumolu tukamu kean Kaivas, Parinio toro lu, napano naverloglogiano na tuboiano nalo naliko navurinñaraboiano na kulo Ju nalo kialo abinimei vio takurano ea kiano komeli nene ruei. ⁵⁸ Mia Pitere bunu jakisor Yesu ka bogo nene, mia naio maka rivan vaataro ka naio, mia bogo na abinimei jouro ea burusio na komeli labo nei, Pitere naio ba jotano naliko Kaivas kiano tomu na imñauano nalo, ka mia rijog von ka mia ala tumñabe ka Yesu.

⁵⁹ Naruei tomu na tortoru na kulo lu nalo, bija tomu na tortoru dolu nalo na aju joomo ea

vioriano nei, nalo ajirag tomu nalo tai ka mia ajubolbo ka Yesu, ka mia aver vite nalo tai ka napano aial ka amijikia auebin Yesu riviorio.

⁶⁰ Naruei nalo amil, ana tomu telabo ajumolu, amijubolbo bano-o, mia vioriano nei maka rial vite tai ea kialo iliano nalo rivare ka mia ala tibe na ka Yesu. Kialo iliano nalo beve dolu ga jibe na bano-o bisi ana tomu juo ajumolu, ⁶¹ aber iliano takurano ga aberinavo “Toro na naio berenio mijikia rue bulag Atua kunuano Lu, karina naio rivoton vavin bereio ka bogoti ve tolu ga.”

⁶² Naruei Parinio toro lu nei naio jumolu, mil ban Yesu, berinavo “?Jumñabe, jau koverdoþelo, þeli na makanio? ?Jumñabe ka iliano nalo namña aju aber bulagio na?”

⁶³ Mia Yesu maka ril, naio ju buru ga. Naruei Parinio toro lu nei berkanio bereio berinavo “?Kiniou neber kaso, jau monokanio kover Atua Meul siano kover riano ka jau kobe Naverikariano, napano Atua kenerinio, þeli na jau maka kove naio? ?Jau monokanio koverialio vatitig van kumemi vonganei!”

⁶⁴ Naruei Yesu mil banio, berinavo “Vite nene naruei, jau konomña koberenio kiana. Mia kiniou neber ka kami, iorou kanio vesiou re, kami kuvial Kulorinio Kenerinio napano mia naio totano tivelinio vameruo ea Atua na moroano, a mia kuvial naio riyotuba ea melijo nalo ea yetemeriba.”

⁶⁵ Mia Parinio toro lu nei, naio tinien mimi mñele, ana mijede mñano kulukoti, ana naio berinavo “!Barei naruei! Toro na naio ber niegeniege

Atua siano lu ruei. ?Kamiu kumijogio? ?Jumñabe ana roju rejirag bereio toro tai ka mia river bereio titai ka naio? ⁶⁶?Vioriano jidomii jumñabe? ?Mia roviron tumñabe?”

Nalo amil aberenio, aberinavo “Bo kanio auebin toro na naio rimaro.”

⁶⁷Naruei nalo abule mirano, a ajuku naio, mia tealo amijuba bilivilig naio, ⁶⁸ana nalo amiyotel ea naio, abika denio aberinavo “?Ei, Naverikariano, jau koverial vonio, kenia mijubaso vonga na?”

Pitere barbonbonua Yesu

Mak 14:66-72; Luka 22:56-62; Jone 18:15-18,25-

27

⁶⁹Ana ka bogo nene Pitere naio jotano jouro ea burusio nei, ana niatira tai napano jomña bitikar yimo naio binimei, berinavo “!Uerei, jau bunu kamliko Yesu na vio Kalele neibano!”

⁷⁰Mia kamu ea miralo abiniu, Pitere barbonbonua tenei, naio berinavo “Kiniou maka nejikia tena jau kojomña koberenio na.” ⁷¹Naruei naio buro den niatira nene, batavio jua morouo na toru na burusio na komeli nei.

Ana ea vio na, niatira dolu mialio, ana naio berii ka tomu nalo na aju vaataro, berinavo “Tete na, naio naruei naliko Yesu re Nasarete.”

⁷²Ana Pitere naio barbonbonua tena bereio, naio mila kiano iliano jikili, mia naio berinavo “Peli ga, kiniou maka leleio nejikia toro na.”

⁷³Ana maka vesiou, ana tomu nalo na aju vaataro ea morouo nene abinimei ea Pitere, aberii kanio aberinavo “Ninei be riano, jau kobe nalo tai, bior jooa na kojomña kabar ka kiamo iliano, jibe ka kulo Kalele nalo.”

⁷⁴ Mia Pitere naio mila iliano jikili lie vo, ana naio berinavo “!Maka leleio! !Riano ka tiniabene! !Kiniou neberenio ruei, maka nejikia tete na!”

Ana memedu ka bogo nene, tormano tai jokokoreko, ⁷⁵ ana mila Pitere tinien maio ka Yesu kiano iliano, napano naio berkanio berinavo “Riano kiniou neber kaso, mia ka bogiano nei ga, bogo na tormano tokokoreko re vo mia jau kavarbonbonua kiniou ve varolu, koverenio maka kejikia kiniou.” Naruei Pitere batavio, naio jegi mia jegi ka tinie na jogvaiano toru.

27

Abur Yesu ban ea parinio tubo na Romo napano joña bitikar Israel

Mak 15:1; Luka 23:1-2; Jone 18:28-32

¹ Naruei kavijo, binimei bogo na mñerenio bavin, tomu na tortoru na parinio kulo lu nalo naliko navuriñaraboiano na kulo Israel nalo, ajutano bereio ka alavon ka avirakar mñarabo tai rivu, ka mia rila ana Yesu monokanio riñaro.

² Mia bogo napano amil bisi, ana amiorkar Yesu juñano, ana aburu naio ba ban Pailat, napano naio be Parinio tubo na vio Romo napano naio bitikar Israel ka bogo na, ana nalo amidu Yesu joa Pailat nene juñano, ka mia naio tibureio.

Jutas ga milabin naio bereio

Iñauano 1:18-19

³ Mia Jutas, napano naio jiveluku ka Yesu karina, naio bitilubar ka ajibure Yesu ruei ka

monokanio mia naio riñaro, ana naio mijog bova toru ka vite na milaio. Ana naio bilig kiano jidomiano bereio ruei, ana naio bar bereio silva duelimo va rolu [30] nei, ba ban tomu na tortoru nalo nanua abar banio jukamu. ⁴ Naruei naio ber kalo, berinavo “Kiniou nabijuku bova bior nejiveluku ka toro na maka rila titai leleio tokoro, mia kanaku iliano ga mila ka mia ala bin naio riñaro.”

Ana nalo nei aberii kanio ga, aberinavo “?Ai koig, jumñabe ana jau kobinimei kejegei bereio ban kumemi? Kumemi nubisi denso ruei.”

⁵ Naruei Jutas ãilig mñlea ga puruveru nalo nei joomo ea Atua kunuano Lu, ana naio batavio, ba jelan burujono ka teli, ka naio riñaro.

⁶ Mia tomu na tortoru na kulo lu nalo nei aba abar puruveru nalo nene, naruei nalo aberenio “Puruveru nei, burukija na toru miou kario ruei, ana ea kiado tuboiano, maka rejikia rodu puruveru na jibe na toa basaro na Atua kunuano Lu.”

⁷ Ana nalo aberiio, karina nalo abar puruveru nene, aba abulu ka niatano tai, napano beamu, siano “Borotano Na Tanoñili,” naruei nalo ajuvan niatano nei be pakeltavo na valauo nalo mñalo.

⁸ Tenene na, binimei bokar banei, tomu nalo ajumña abio niatano nene, aberenio “Borotano na Burukija.”

⁹ Vite na jibe na, ana mila Naveri-aliano Jeremaia kiano iliano tai re nua naio binimei be riano, napano berenio

*“Abar puruveru silva veru duelimo va rolu [30],
bare ka napano kulo Israel aberenio naio
bare ka avulular ka toro,*

¹⁰ *ana nalo aba abulular borotano nei den toro namā miñauka tanopīli, jibe ka na Atua berii ka kiniou ka noiñau kanio.” Sek 11:12-13*

*Yesu jumolu jukamu ea Pailat mirano
Mak 15:2-5; Luka 23:3-5; Jone 18:33-38*

¹¹ Ana nalo aburu Yesu binimei jumolu jukamu ea Parinio Tubo Pailat, ana na bika den Yesu berinavo “?Jau kobe Parinio tubo ka kulo Israel nalo pēli na makanio?”

Ana Yesu mil berdoŕeio, berinavo “Tenene na, jau kojomā koberenio na.”

¹² Mia bogo napano tomu na tortoru na kulo lu nalo naliko navurimāaraboiano nalo aberii lualua vite nalo telabo kar Yesu, mia Yesu maka bunu riverdoŕe titai. ¹³ Mia Yesu naio juburu ga jibe na, naruei mila Pailat bika bereio, berinavo “?Jumabe, jau maka kosidomial ka ajumā aberenio vite telabo na bova karso?”

¹⁴ Mia ea tivelinio na vite nalo na ajumā aberenio nei, mia Yesu maka leleio riveriŕe titai vanlo, naruei Parinio tubo nei miilo toru kanio.

*Pailat mijamo ka Yesu naio monoka riñaro
Mak 15:6-15; Luka 23:13-25; Jone 18:39–19:16*

¹⁵ Ka bogo nene, mia nalo aju kia ga vo ea Jokoluolu na Sidomkariano Na Ioruriano, mia ka yuka nonovio ea jokoluolu nei, Parinio tubo na Romo nei naio jomā mila vite tai ka kulo Israel nalo. Naio jibe ka napano verenio nalo tealō ajua tetavokoiano, ana nalo amijikia aver nalo tai kalo, ka mia parinio tubo nei naio rijamo ka naio riva tavio. ¹⁶ Mia ka bogo nei, toro na

poletik tai joa tetavokoiano, napano mia tomu nalo amijikia batitig naio, siano Yesu Barabas.

¹⁷ Naruei bogo na tomu nalo abior vio takurano nalo telabo ea vio nei, Pailat bika denlo, berinavo “?Kamiau kumisidom kiniou najamo ka kei taluvo riviedu bereio ea kamiau? ?Yesu Barabas, ĩeli na Yesu na aju abio naio ka Naverikariano?” ¹⁸ Pailat bika jibe nei, bior naio mijikia ruei ka tomu nalo na tortoru na kulo Ju nalo, nalo ga aburu Yesu binimei banio bior imãuano na jokuano ga, bior kialo tomu nalo ajaaro toru ka Yesu.

¹⁹ Ana ea bogo na bunu napano naio jotano ea vio na tibureiano ka rila iliano nei, mia kouano miila toru binimei banio berinavo “Jau kala re titai ka toro na. Naio maka rila titai, mia ka bogiano kiniou nomonbovuii naio, mia vonganei kiniou nomijog bova toru kario.”

²⁰ Tenene na, Pailat jidom tuvan Yesu, mia tomu nalo na tortoru na kulo lu nalo naliko navurimãaraboiano na kulo Ju nalo, amila bulag tomu nalo kialo jidomiano nalo, ajikili laka kalo, aberinavo monoka averii ka Pailat naio tuvan Barabas, mia naio rila Yesu riva rimaro.

²¹ Naruei Parinio tubo nei naio bika denlo bereio, berenio berinavo “?Kamiau kumisidom kiniou najamo ka tomu juo nei, na vabe nene naio taluvo rivano?”

Ana nalo abio jouo, aberenio aberinavo “Barabas.”

²² Naruei Pailat bika denlo, berinavo “?Mo, bo ga, ana mia kiniou nala tumãabe ka Yesu napano ajumãa abio naio ka Naverikariano?”

Mia nalo abiniu amiaga jouo, aberenio “! Kotukukar naio toa ñakolkolo!”

²³ Ana naio berinavo “?Kar vaio? ?Venia bova napano naio milaio?”

Mia nalo amiaga kilkil, aberinavo “Kotukukario, kotukukario toa ñakol kolo.”

²⁴ Telikiti na Pailat mial ka maka rijikia river-burelo, bior uetubaiano jumolu ñele ruei, ana naio midu baju na uei tai, naruei kamu ka tiniobi nei, naio jekon jumano, ana naio berenio “Mia burukija na toro nei toa re kiniou. Kiano ñariano naio be kenemiu iñauano ga.”

²⁵ Naruei tomu nalo amel aberdoñe, aberenio “Bo ga na, jibe na garuei ana kumemi numisidom, napano kiano ñariano be kenememi iñauano, a napano kiano burukija naio toa kumemi vija kenerimemi nalo.”

²⁶ Ana Pailat naio mijamo ka Barabas banlo, jibe ka na nalo ajidomio, ana naio midu Yesu joa kiano kulo na mira nalo jumalo ka avitivio, a ka avuruio rivan ka atukukario toa ñakolkolo.

Kulo na mira nalo amiyotel ea Yesu

Mak 15:16-20; Jone 19:2-3

²⁷ Naruei Pailat kiano kulo na mira nalo aburu Yesu abatavio ea vio medave na kanano komeli nene, mia nalo abio bunu kulo na mira taara dolu nalo ka amei aial Yesu. ²⁸ Naruei nalo amiya bulag kanano kuluniabene, ana amiya kulukoti tai ea naio napano niabene be vabolo jibe kanio naña parinio tubo nalo amiyaio, ²⁹ naruei nalo abar tilikou abili vatitig bisi, ana amive joa parinio, jibe ka parinio tubo kanano batubatu tai, ana nalo amidu bunu iesi tai joa jumano

meruo ka naio rivokario. Naruei nalo aju aminie ka sudu jaalo kanio, ana nalo aju amiyotel eaio, aberinavo “!Kumemi nubameneaso, jau Parinio tubo novo na Kulo Israel kialo!” ³⁰ Ana nalo aju abule titia naio, a amidu burusubavio nene, amue ka Yesu pariparinio. ³¹ Mia bogo napano amiyotel ea naio bisi, ana nalo amiyalar kulukoti vabolo nei denio, ana amiya m̃ano kuluniabene ea naio bereio, ana nalo aburu naio, abatavio ka atukukakario ea m̃akolkolo.

Ajukukar Yesu ea m̃akolkolo

Mak 15:21-32; Luka 23:26-43; Jone 19:17-27

³² Ana bogo na kulo na mira nalo aburu m̃arabo ka Yesu aba tavio, ana nalo amileal toro na vio Saireni tai, siano Saimon, naruei nalo ajutua naio ka naio kija rudu Yesu kiano m̃akolkolo rivano. ³³ Mia nalo aba abokar suku tai, napano siano Kolkota, napano nioti nene berenio vio na jibe kanio bordada. ³⁴ Bogo napano nalo amijivi ea vodobi na suku nene, nalo ajidom adu m̃arjuñelm̃elu tai van Yesu ka rimunuio, mia m̃arjuñelm̃elu nei vati titai napano mijeja juaio, ka mia rila Yesu niabene je ka mia rijog re rijalele m̃ele, mia bogo napano Yesu miomo vonio, mia maka sidom rimunuio.

³⁵ Nalo aburu Yesu bano, ana ajukukakar naio ea m̃akolkolo. Karina, nalo amila jibe ka na amiere m̃abujo ka aleal ka mia kei rivar Yesu m̃ano kuluniabene tai a kei rivar dolu nene, ³⁶ ana nalo ajutano ea vio nene ka aviti kuku ka naio. ³⁷ Ana nalo ajiri verialiano tai, ajukukario jo mave ka parinio, naio berial vite na mila

amuebin naio biorio, napano naio berenio “Nina be Yesu, Parinio tubo na kulo Ju nalo.” ³⁸ Mia nalo amidu tomu juo na vinauano ajukukakarlo bunu ea ñakolkolo jibe ka Yesu, amidu tinene jo tivelinio vameruo, a tinene jo tivelinio vañali.

³⁹ Naruei tomu nalo napano ña amiel abarlaka ea vio na, aþiligviliþig pariparilo, aberii niegeniege Yesu liki, nalo aberinavo ⁴⁰ “!A! Jau ña na, nanua ña kober komijikia kala bulag Atua Kunuano Lu, ka mia bogoti ve tolu ana koivon kar vavin bereio, mia juñabe naruei? !Ee, mia bo ka jau kalarur kanamo meuliano vonio! !A verenio jau kobe Atua kenerinio riano, kataluvo den ñakolkolo na, ana katabulu!”

⁴¹ Ea bajago nene ga bunu, tomu na tortoru na kulo lu nalo naliko naverloglogiano na tuboiano nalo naliko navurim̃araboiano nalo aju abital eaio, ⁴² nalo aju aberinavo “!Peli naio milarur tomu dolu nalo telabo ruei, mia vonganei, naio maka rivare ka rilarur naio! ?Naio be kito kulo Ju nalo kiado Parinio Tubo na, þeli na makanio? Bo ka naio tabulu den ñakolkolo vonganei, ka mia kito romonea naio. ⁴³ Toro na naio berenio naio biekouo ea Atua, naio berenio naio be Atua Kenerinio. !Mo, kito reial vonio, verenio Atua jaaro kanio, mia naio rilarur naio vonganei!”

⁴⁴ Mia tomu juo na vinauano napano ajukukakarlo ea ñakolkolo jibe ka Yesu, naljuo bunu amil bova ka Yesu, abironkar nalo nei ka kialo ilivovaiano nalo nalikolo.

Yesu m̃aro

Mak 15:33-41; Luka 23:44-49; Jone 19:28-30

⁴⁵ Ana ea legiano viovare, ana melijokouo binimei miununuko vio reraio, mia jo jibe na bano-o bokar m̃erenio tolu niogoravo, ⁴⁶ mia vaataro ka bogo na, Yesu miaga jouo ea kiano iliano memedu, naio berinavo “?Eli, Eli, laña sabatani?” napano berenio “?Kiaku Atua, kiaku Atua, ka vaio ana kojuvan lelan kiniou nojo jibe nei?”

⁴⁷ Mia tomu nalo nei tai ajua vio na, nalo aju abitii vite nalo na malmaluvo, nalo amijog belia Yesu miaga jibe nei, nalo aberenio “Toro na naio jo bio tormoruo Elaija, ka rimeij rijai naio.” ⁴⁸ Mia soṑeli ga, nalo tai jikiti binimeij, midu burujumu tai, miyon m̃arjuṃelṃelṃelu na mijeabanaio, julu kario ka iesi tai, ana jianio ban Yesu ka rimunuio.

⁴⁹ Mia kulo dolu nalo aberenio “!Ei, jau koto vo! Reial vonio, ṑeli mia tormoruo Elaija rimeij rilarrur naio bo, ṑeli na mia rimeij re.”

⁵⁰ Karina Yesu miaga jouo bereio, naio buru maaria kanano jegi, ana juvan niununo bano, ana mo naio m̃arodobi liki.

⁵¹ Monloglog ea bogo nene ga, jagidago na ea Atua Kunuano Lu, napano joko vio lu na be vio lu laka, naio buruṑe tivelinio juo, jikario mave batove boru yetano. Mia m̃ii mukulkulu ka borotano, ana puruveru nalo na tortoru aburuboṑelo, ⁵² mia ea pakeltavo, martanbo telabo na tomu nalo na memedu nua ajuvavo, mia tomu nene nalo amemeul bereio. ⁵³ Ana amolmoluo den salo m̃artanbo, mia iorou ka bogo na Yesu

bunu meul bereio ea namãariano, nalo nei amiel aban ea bulukomeli lu na Yerusalemo, naruei tomu telabo amialo.

⁵⁴ Naruei kulo na mira nalo, naliko kialo toro na toru, napano aju abitikar Yesu, bogo na amijog m̃ii mukulkulu, nalo amial vite nalo na amalmaluvo, nalo amerou toru, amemebiju, ana nalo aberenio “!Aue, tomu nalo, toro nei be Atua Kenerinio riano ga!”

⁵⁵ A tire nalo telabo ea vio na, nalo ajikili aju koalabo, aju abitivitii Yesu. Nalo na, nanua ajaluvo Kalele ruei, ajum̃a ajakisor Yesu bano-o, a nalo ajum̃a amiija naio. ⁵⁶ Ana iviso ka tire nalo nei, tolu nene tai be Mere tira re Maktala, a Mere napano Yemesi naio Yoseve kenielo, a tira napano Sepeti kouano.

Yoseve jivin Yesu

Mak 15:42-47; Luka 23:50-56; Jone 19:38-42

⁵⁷ Naruei toro tai na vio Arimatea naio jo, napano naio be Yesu kanano naiagagoano, a naio be toro na sanibaiano, siano Yoseve. Naruei bogo napano vaataro ka m̃renio rivatove, ⁵⁸ naio ba jikili jukamu ka Pailat mirano, ana naio bika Yesu mokotenano. Naruei Pailat berii ka kiano kulo na mira nalo ka adu Yesu mokotenano rivan naio. ⁵⁹ Ana Yoseve naio midu Yesu mokotenano, mijuvulukoio ka kulum̃arauo tai na miuvu bo, ⁶⁰ ana naio midu ba joa m̃ano buluvae vou, napano aje batitigio vonga. Ana amilivlivi ka puruveru na toru nene binimei, ajubonkokar buluvae nei m̃aratavo nene, ana Yoseve nalo aban bereio. ⁶¹ Ana Mere juo nei, tinene tena

vio Maktala, naliko naljuo dolu nene, abinimei ajua vio nei, ajutano memedu ka m̃aratavo na buluvae nei napano Yesu mokotenano jo joomo eaio.

Kulo na mira nalo ajukuku ka buluvae

⁶² Vite nalo na amalmaluvo ea legiano na ka rila vite nonovio atu batitigio ea Legiano Lu. Mia bogoti dolu nene, napano naio be Legiano Lu nei naruei, tomu na tortoru na kulo lu nalo naliko Varisis nalo aba ajumolu aju kamu ea Pailat mirano, ⁶³ nalo aberinavo “O Pailat, kumemi numisidom nuverial titai kaso beamu vo, napano kumemi numitum̃a numisidomii kia ga toro na sibiano nei, ka bogo napano naio meul kia ga vo, ana naio jõm̃a berkar berenio ‘Iorou ka legiano ve tolu, mia kiniou nemeul bereio.’ ⁶⁴ Tenene na, kumemi numisidom nuvika denso, ka jau keiila kanamo kulo na mira nalo tai avan ka atukuku ka buluvae na riva ribisi ea legiano tolu nene. Tibe m̃a na mia kiano naiagagoano nalo amei avinalar ka mokotenano, ana mia nalo ala sibi, averial ka tomu nalo averenio ‘Naio meul bereio ea nam̃ariano.’ Verenio tibe na, mia kiano sibiano na iorou nene mia naio rivova laka, tovulu nana jukamu.”

⁶⁵ Naruei Pailat berii kalo berinavo “Mo, bo ga, kamiu kuvuru kiaku na mira nalo tai avano, ka ala vite nonovio tibe ka na kamiu kumisidom, ka kuvitkar vio na.”

⁶⁶ Ana nalo aba amila vatitigio puruveru nei a abijuru ka bijuru tai, ka verenio toro tai

27:63 Mat 16:21, 17:23, 20:19; Mak 8:31, 9:31, 10:33,34; Luk 9:22, 18:31-33

rikulkulu ka veru nei, mia bijuru nene rivurikoro-
rovio, ka mia amijikia avitilubarario. Ana abar
bunu kulo na mira nalo ajukuku ka vio nene.

28

Buluvae beteau jo

Mak 16:1-10; Luka 24:1-12; Jone 20:1-10

¹ Legiano Lu barlaka, ana legiano napano binime iorou, napano be legiano moti na sude, bogo napano mĕrenio mijivi, ana Mere na vio Maktala, naljuo Mere dolu, abe juo aba ka aial buluvae nene. ² Naljuo aba aboru ea vio nei, soĝeli ga mĕi mukulkulu toru, bior Atua kiano nailiano tai moluo den vio mave binime ea yetemeriba, melivlivilar ka puruveru nei, ana naio ba jotano mave eaio. ³ Mirano merera o-o mia, kiano kuluniabene meravo a miuvu mia miuvu kirinovo, ⁴ mia bogo na kulo na mira nalo amialio, nalo amerou kilkil bano-o mia mĕa amĕarmĕaro yulu kanio garuei aju.

⁵ Naruei nailiano nei naio mil ban tira juo nei, naio berinavo “Kamjuo kumerou re. Kin-iou nemijikia ka kamjuo kubinime nei kar ga Yesu napano ajukar naio ea mĕakolkolo, ⁶ mia naio maka bunu toa vio nei, naio meul jumolu bereio ruei, jibe kanio napano naio berkario jukamu. Kamjuo kumei kuvial vio napano nanua mokotenano mon eaio. ⁷ Naruei kuve juo kuan soĝeli, kuverialio ka kiano naiagagoano nalo ka naio meul bereio den namĕariano. Mia vonganei, naio tukamu rivatove Kalele, mia kamiu kuviniu kuvatove bunu kuvial naio ea vio na. Ninei naruei be kanaku iliano ban kamjuo.”

⁸ Naruei naljuo ajuvan buluvae, amila soṣeli aba. Naljuo abano jibe ka napano amerou kia ga vo, mia ajaaro toru bunu. Naruei abe juo ajikiti aban ka averial lilianiano nei ka kiano naiagagoano nalo, ⁹ mia naljuo aju aba kia ga jibe na, ana abitavo bija Yesu. Amiilo binvinlo garuei, ana naio mil banlo berinavo “Kavijo bo.” Naruei naljuo aba aminie yetano ka Yesu jaano, ana abe juo abokar jaano, ana amilotu kanio. ¹⁰ Naruei Yesu berii ka naljuo nei, berinavo “Kamjuo kumerou re. Kuve juo kuvan bereio kuverialio ka kuruaku nalo ka mia nalo ava Kalele, naruei ea vio na mia nalo amijikia aial kiniou.”

Kulo na mira nalo aba aberialio vite nalo nei

¹¹ Bogo napano tira juo nei aban bereio ea naiagagoano nalo, naruei kulo na mira nalo tealó aban bereio Yerusalemo, aberial vite nalo na amalmaluvo ka tomu na tortoru na kulo lu nalo.

¹² Naruei kulo lu nalo nei aba vio takurano naliko navurimaraboiano nalo, aberii vite nei bano-o, bisi na abironikar ka abar veru toru ban kulo na mira nalo nei, ¹³ ana nalo amel jikili banlo, aberinavo “Kamiu monokanio kuva kuverialio ga ka tomu nalo, kuverinavo ‘Kiano naiagagoano nalo ga abinimei bogiano, bogo napano kumemi numitumã numonmelio, naruei nalo abinalar ka mokotenano, amidu abano.’ ” ¹⁴ Aber kalo bunu, aberinavo “Verenio iliano na tenei riva rivoru ea Pailat, mia kumemi nuva nuvila vatitigio vija naio, mia kamiu kuvijog re bunu iliano tai.”

¹⁵ Naruei kulo na mira nalo nei ajaaro ka veru nei, ana abario naruei, ana nalo aba amila ilisibiano janea vio jibe ka na aberii kalo, mila

ana Kulo Israel nalo ajumã aberver iliano nei binimeï bokar banei.

Yesu binimeï ea kiano naiagagoano nalo

Mak 16:14-18; Luka 24:36-49; Jone 20:19-23

¹⁶ Naruei naiagagoano duelimo ba tai [11] abatove Kalele, ea burusuku na Yesu berii kalo, ¹⁷ mia bogo na nalo amial naio nalo amilotu ka naio, mia nalo tealó ajidom dede ga ka be Yesu ðeli na maka ve naio. ¹⁸ Naruei Yesu binimeï vaataro kalo, ana naio berii kalo, berinavo “Atua mijamo ka vite nonovio jua jumãku, napano mave a na vio yetemeriba nei bunu, ka mia kiniou neje tuboiano kalo. ¹⁹ Tenene na, kiniou nemiila bulag kamiú naruei, ka kamiú monoka kuvan ea m̃atatoko nalo ea vio yetemeriba reraio, monoka kamiú kuvurulo amei ave kiaku naiagagoano nalo, napano kuvaruei ealo ea Teta, Kenerinio a Niununo Lu sialo, ²⁰ a napano kamiú kuverlogloglo ka mia ajogkar iliano nalo napano kiniou neber ka kamiú ruei. Mia monokanio kamiú tiniemiú rimaio ka tulaka ka na mia kiniou noto kitoliko dam̃ariga, rivano-o rivokar juluvati na yetemeriba. Mm.”

Verikariano Vou Na Baki
The New Testament in the Baki language of Epi,
Vanuatu
Le Nouveau Testament en Baki langue de l'île d'Épi
au Vanuatu — Niutestamen long Baki lanwis, blong
Epi Aelan, Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Baki

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

f1528695-aae7-544e-aadd-9084a3830ae4